

**T.C
CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI**

**ABBAS SAYAR'IN "CAN ŞENLİĞİ" ADLI ROMANININ SÖZ
VARLIĞI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Nusret SALMANLI

Yüksek Lisans Tezi

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Hikmet YILMAZ**

SİVAS

Şubat- 2018

Nusret SALMANLI

**ABBAS SAYAR'IN "CAN ŞENLİĞİ" ADLI ROMANININ SÖZ VARLIĞI
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

**Cumhuriyet Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü**

**Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin Ortaöğretim Sosyal Alanlar
Eğitimi Ana Bilim Dalı İçin Öngördüğü**

YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak hazırlanmıştır.

Yrd. Doç. Dr. Hikmet YILMAZ

Sivas

2018

KABUL VE ONAY

Nusret SALMANLI'nın hazırlamış olduğu "Abbas SAYAR'ın Can Şenliği Adlı Romanının Söz Varlığı Açısından Değerlendirilmesi" başlıklı bu çalışma, 22.01.2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından, "Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Yrd.Doç.Dr. Hikmet YILMAZ (Jüri Başkanı,danışman)

Yrd.Doç.Dr.Sami BASKIN (Üye)

Yrd.Doç.Dr. Özkan AYDOĞDU (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../

Doç.Dr.Hakan KOÇ
Enstitü Müdürü

ETİK SÖZÜ

Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tez Yazım Kılavuzu (Yönerge)'nda belirtilen kurallara uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- ✓ Bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- ✓ Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- ✓ Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere, bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu ve atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- ✓ Bütün bilgilerin doğru ve tam olduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- ✓ Tezin herhangi bir bölümünü, Cumhuriyet Üniversitesi veya bir başka üniversitede, bir başka tez çalışması olarak sunmadığımı; beyan ederim.

01.02.2018

Nusret SALMANLI

ÖN SÖZ

Sözcükler bir dilin en önemli yapı taşlarını oluşturur. Yazılı ve sözlü iletişimin gerçekleşmesinde sözcüklerle oluşturulmuş tümceler çok önemli rol oynar. Dillerin zenginliği bünyesinde bulundurdukları sözcüklerin sayıları ve taşıdıkları anlamsal zenginlikle doğru orantılıdır. “Dillerin söz varlığı denince akla bir dildeki kelimelerin tamamı gelir. Ancak söz varlığını basit bir terim şeklinde, kelimeler bütünü olarak anlamak ve yorumlamak da doğru değildir. Söz varlığı dili kullanan toplumun kültürünü, düşünce yapısını, dünya görüşünü yansıtan en önemli araçtır. Başka bir deyişle söz varlığı, bir dilde sadece bir takım seslerin bir araya gelmesiyle kurulmuş simgeler olarak değil, aynı zamanda o dili konuşan toplumun kavramlar dünyası, maddi ve manevi kültürünün yansıtıcısı, dünya görüşünün bir kesiti olarak da düşünülmelidir.” (Parlak Kalkan, 2013)

Söz varlığı bir dilin ve dolayısıyla o dili konuşan ve yazan bireylerin anlatım gücünü geliştirir. Dilin anlatım gücü, milletin her noktadaki gücüne de tekabül eder. Söz varlığının gücünü koruyabilen ve zenginleştirebilen millet, her daim var olur. Bir milletin kavramlar dünyası onun dünyaya bakış açısının da bir ölçütüdür. Söz varlığının millette oluşturduğu mevcudiyet, binlerce yıllık kültür birikimini de peşinde getirir. Millete mensup her fert bu birikimle yoğrulur ancak bununla yetinmez. Birikimine birikim katar, varlığını zaman zaman bu değerler yönünde farklılaştırır. (Baş, 2010)

“Bir dilin yazılı kaynaklarının söz varlığı açısından incelenmesi, o dili kullanan toplumun birçok özelliğini yansıttığı için ayrı bir önem taşır. Bu çalışmalarda eserlerin yazıldığı döneme ait temel söz varlığı, deyimler, atasözleri, kalıp sözler, terimler; Türkçe ve yabancı sözcüklerin dilde ne zaman kullanılmaya başlandığı veya kullanımdan düştüğü (sözcük ölümü); ses, biçim, anlam yönünden geçirdiği değişimler belirlenir. Böylece sözcük bilimi, anlam bilimi ile tarihî dil sözlüklerinin hazırlanmasında önemli bir yere sahip olan bu malzemeler gün ışığına çıkarılmış olur.” (Esatoğlu, 2011) Dillerin tarih boyunca gelişim evreleri ve süreçleri sözcükleri de etkiler. Sözcüklerin yapılarındaki değişikliklere bakarak dillerin tarihi ve gelişim evreleri hakkında çok rahat bilgi edinebiliriz. Sözcüklerin içerisinde barındırdıkları anlam özellikleri aynı zamanda o toplumun kültürel ve düşünce yapıları hakkında da bilgi vermektedir.

Edebi türler, bir toplumun dilinin kendine has özellikleri yansıtan en önemli yazın türleridir. Bu yazı türlerinde dilin kullanım özellikleri, söz varlıkları, toplumun kültürel özellikleri hakkında bilgiler edinilebilir. Her biri farklı yazarların elinden çıkan birtakım öykü, roman şiir, mektup, deneme, çeşitli bilimsel ve biyografi türündeki eserlerdeki sözcük ve sözcük hazineleri incelenerek; sözcükleri gelişim ve değişim süreçleri, kullanım sıklıkları ve söz varlığı hakkında bilgiler edinilmiş olunur.

Bu çalışmada yazı dilinin en önemli türlerinden olan romanın dilinden hareketle Abbas Sayar'ın "Can Şenliği" adlı eserini inceleyerek Türkçenin söz varlığına ve Türkçe Öğretimine katkı sağlamayı amaçlıyoruz.

ÖZET

SALMANLI Nusret, Abbas Sayar'ın "Can Şenliği" Adli Romanının Söz Varlığı Açısından Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2018.

Bu çalışmamızda Abbas Sayar'ın "Can Şenliği" adlı romanının söz varlığının tespiti amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışmamızın giriş kısmında "problem durumu ve problem cümlesi", "araştırmanın amacı", "araştırmanın önemi", "varsayımlar ve tanımlar" ortaya konmuştur.

Çalışmamızın ikinci bölümünde sözcüğün tanımı ve kapsamı, söz varlığının tanımı ve kapsamı daha sonra da söz varlığını oluşturan unsurlar her biri ayrı başlıklar altında ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Daha sonra "Can Şenliği" romanının söz ve söz grupları söz varlığı öğeleri (yabancı sözcükler, çeviri sözcükler, deyimler, atasözleri, terimler ve özel isimler, yöresel söyleyiş (ağız) özellikleri, ikileme ve tekrar öbekleri, kalıp sözcükler ve argo) çerçevesinde romandaki sayfa numaraları, kullanımları ve sözlük anlamlarıyla birlikte belirtilmiştir. Bazı söz ve sözcük gruplarının sözlüklerde geçmediği tespit edilmiştir. Bu söz ve söz gruplarının anlamları cümle içerisindeki kullanımlarına göre tahmin edilerek belirtilmiştir. Bununla ilgili gerekli açıklamalar çalışmamızın "giriş" kısmındaki "varsayımlar" bölümünde yapılmıştır. Bazılarının da sözlük anlamları üzerinde durulmamış, alfabetik sıraya göre sayfa numaraları ve romandaki kullanımları ile birlikte ele alınmıştır. Söz varlığı ve sözcük öğretiminin Türkçe Öğretim programındaki yeri ve önemi programın amaç ve yöntemleri çerçevesinde değerlendirilerek ele alınmıştır. Romanın ve yazarın kısaca tanıtımı yapılmıştır.

Bulgular kısmında romandaki söz varlığı öğelerinin tablolar halinde sınıflandırılarak sıklık ve ortaklık ilişkisi dizin halinde belirtilmiştir.

Sonuç ve yorum kısmında da ele alınan öğelerin yöntem kısmında belirtildiği gibi analiz edilerek genel değerlendirilmesi ve karşılaştırılmaları yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler

Abbas SAYAR, Can Şenliği, Söz Varlığı

ABSTRACT

SALMANLI Nusret, Evaluation of Abbas Sayar's novel "Can Şenliği" in terms of vocabulary master's thesis, Sivas, 2018

In our this study it is aimal to determine that the existence of the words of the book called Can Şenliği of Abbas Sayar.

In the direction of this objective in the introduction part the problem the objective of the study, the importance of the study, assumption and definitions are stydied.

In the second part of the study, the definition and the content of the word, after that each of the elements that formed the existence of the words are explained under detailed topics?

Then words and the existence of the words (foreign words, translation words, idioms, proverbs, terms and proper nouns, local utterances, repetitions, patten words and slangs) of the novel called Can Şenliği are specified with their dictionary meaning. It is determined that some of the words and word groups don't exist in the dictionaries. The meaning of the word and word groups are quessed according to their meanings in the sentences. The necessary explanations ababout this topic were given in assumptions and introduction. But on the other hand some of them are just studied according to their alphabetical order.

The existence of the words and word teaching period in Turkish teaching programme are evaluated.

General knowledge both ababout the novel and the writer are given.

In evidence part the existence of word elements are specified according to their frequency and association.

In conclusion and interpretation part all of the elements generally evaluated and compared.

Key words

The existence of the words Can Şenliği, Abbas SAYAR.

TEŞEKKÜR

Bu çalıőmamda gerek konu seçimimde gerek baőtan sona kadar tezimin her aşamasında bana yol gosterip destekleyen tez danıőmanım Yrd. Doç. Dr. Hikmet Yılmaz'a, fikirleriyle bizleri aydınlatan bolum baőkanı Prof.Dr. M. Fatih Derviőoėlu'na, yine bilgi ve birikimlerini bizden esirgemeyen Yrd. Doç.Dr. Evren Karataő'a ve bana her konuda destek olup, çalıőmam boyunca gosterdiği sabırla eőim Fatoő Salmanlı'ya teőekkürlerimi bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

Onay sayfası	
ETİK SÖZÜ	iiHata! Yer işareti tanımlanmamış.
ÖN SÖZ	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT.....	viii
TEŞEKKÜR	viii
İÇİNDEKİLER	ixi

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	2
1.3. Araştırmanın Önemi	2
1.4. Varsayımlar.....	3
1.5. Tanımlar	3

BÖLÜM II

ALANYAZIN TARAMASI VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2. 1. SÖZCÜK	5
2.1.1. Sözcüğün Tanımı ve Kapsamı	5
2.2. SÖZ VARLIĞI.....	8
2.2.1. Söz Varlığının Tanımı ve Kapsamı.....	8
2.2.2. Türkçenin Söz Varlığı Üzerine	10
2.2.3. Söz Varlığının Zenginliği.....	10
2.2.4. Söz Varlığı – Sıklık İlişkisi	11
2.2.5. Söz Varlığının Kültürel Yönü	13
2.2.6. Söz Varlığının İçerdiği Öğeler	15
2.2.6.1. Temel Söz Varlığı.....	15
2.2.6.2. Yabancı Sözcükler	16

2.2.6.3. Çeviri Sözcükler	18
2.2.6.4. Deyimler	19
2.2.6.5. Atasözleri	21
2.2.6.6. Terimler	22
2.2.6.7. İlişki Sözleri (Kalıp Sözler)	23
2.2.6.8. Tekrar Öbekleri	25
2.2.6.9. Ağız (Yöreye Has Söyleyiş Özellikleri)	26
2.2.6.10. Argo	27
2.3. ROMANIN SÖZ VARLIĞI VE TANITIMI	29
2.3.1. Romandaki Söz Varlığı	29
2.3.1.1. Yabancı Sözcükler	29
2.3.1.2. Çeviri Sözcükler	32
2.3.1.3. Deyimler	33
2.3.1.4. Atasözleri ve Kalıplaşmış Sözler	43
2.3.1.5. İkilemeler (Tekrar Öbekleri)	47
2.3.1.6. Özel İsimler	60
2.3.1.7. Yöresel Söyleyiş Unsurları (Ağız/Şive vb.)	69
2.3.1.8. İlişki (Kalıp Sözler)	81
2.3.1.9. Argo	87
2.3.2. Romanın Tanıtımı	98
2.3.2.1. Can Şenliği Romanının Konusu	98
2.4. ABBAS SAYAR	99
2.4.1. Hayatı	99
2.4.2. Sanat Anlayışı ve Edebi Kişiliği:	101
2.4.3. Abbas Sayarın Eserleri:	102
2.5. CAN ŞENLİĞİ VE SÖZCÜK ÖĞRETİMİ	103
2.5.1. Öğretim Programlarında Sözcük Öğretimi	103

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Yöntemi	106
3.1.1. Araştırmanın Modeli	106

3.1.2. Araştırmanın Sınırlılıkları	106
3.1.3. Evren ve Örneklem	106
3.1.4. Veri Toplama Araçları	106
3.1.5. Verilerin Analizi.....	107

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

4.1. “Can Şenliği” Romanı Sıklık ve Ortaklık Dizini.....	108
4.1.1. Yabancı Sözcükler Sıklık ve Ortaklık Dizini.....	108
4.1.2. Deyimler Sıklık ve Ortaklık Dizini	110
4.1.3. Atasözleri Sıklık Ortaklık Dizini	115
4.1.4. İkillemeler, Tekrar Öbekleri Sıklık ve Ortaklık Dizini	117
4.1.5. Özel İsimler Sıklık ve Ortaklık Dizini	124
4.1.6. Yöresel Söyleyiş ve Ağız Özelliği Taşıyan Sözcüklerin Sıklık Ortaklık Dizini	129
4.1.7. İlişki (Kalıp Sözler) Sıklık ve Ortaklık Dizini	135
4.1.8. Argo Türündeki Sözcüklerin Sıklık ve Ortaklık Dizini	138
4.2. Yorum.....	144

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma	146
KAYNAKÇA.....	148
ÖZGEÇMİŞ	152
EKLER	153
EK - 1 Abbas Sayar’ın Bir Fotoğrafı.....	153
EK - 2 Abbas Sayarı’nın Can Şenliği Romanı Kapak Örnekleri.....	154

TABLolar VE GRAFİK

Tablo 1. Sıklık İlişkisi Bakımından Konuşulan ve Yazılan Türkçe

Tablo 2. Yabancı Sözcükler Sıklık ve Ortaklık Dizini

Tablo 3. Deyimler Sıklık ve Ortaklık Dizini

Tablo 4. Atasözleri Sıklık ve Ortaklık Dizini

Tablo 5. İkilemeler, Tekrar Öbekleri Sıklık ve Ortaklık Dizini

Tablo 6. Özel İsimler Sıklık ve Ortaklık Dizini

Tablo 7. Yöresel Söyleyiş ve Ağız Özelliği Taşıyan Sözcüklerin Sıklık Ortaklık Dizini

Tablo 8. İlişki(Kalıp Sözler) Sıklık ve Ortaklık Dizini

Tablo 9. Argo Türündeki Sözcüklerin Sıklık ve Ortaklık Dizini

Grafik 1. “Can Şenliği” Romanında Söz Varlığı Ögelerinin Grafikselleştirilerek İncelenmesi

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Bireyin toplumda kendini geliştirip çağdaş anlamda eğitim düzeyini yakalayıp ilerlemesi ana dilini en etkili bir şekilde kullanabilmesine bağlıdır. Bu ana dilini en etkin bir şekilde kullanmanın yolu da temel dil becerilerinden olan anlama ve anlatma gibi becerilerin en iyi şekilde gelişmesine bağlıdır. Temel dil becerileri olan anlama ve anlatma yetilerini en fazla geliştiren husus da dilin temel yapıtaşları olan sözcüklerdir. Çünkü sözcükler insanoğlunun dış dünyayı anlama, anlamlandırma ve aktarma aracıdır. Yani insanların iletişimini sağlayan en temel unsurdur. “Bireyin sosyalleşmesinde ilk ve en önemli aşama dili öğrenmesidir. Dil, insanın dünyadaki yerini ve değerini belirler; duygu, düşünce ve isteklerini bütün incelikleriyle açığa vurmasını sağlar.” (Aksan, 1998 c. I, 11).

Sözcükler bireylerin iletişim ihtiyaçlarını gidermenin yanında onların düşünce dünyalarını da şekillendirir. Öyle ki, insanlar dış dünyaya ait bütün varlıkları, olayları, durumları kavramlara dönüştürerek algılar ve anlamlandırır. Her kavram bir sözcükle karşılaşılır. Çünkü sözcükler dış dünyaya ait varlıkların ve onların içsel ifadeleri olan kavramların sembolik göstergeleridir. Bu yönüyle bireylerin düşünmeleri ve dış dünyaya ait hükümlerde bulunmaları tamamen sahip oldukları kavram ve söz dağarcığına bağlıdır. Bu sebeple bireylerin çağdaş eğitim anlayışına uygun analiz, sentez yapabilen, sorgulayıp bir sonuca varabilen düşünerek kendilerini geliştirebilmeleri sözcük dağarcıklarını zenginleştirmeleriyle mümkündür.

“Yazılı ve sözlü anlatımda rahatça kullanabildiğimiz kelimeler aktif, ara sıra duyduğumuz ve bir metin içinde karşılaştığımız zaman anladığımız kelimeler ise pasiftir.” (Karakuş, 2000: 128). “Kişinin aktif kelime serveti ile pasif kelime serveti arasındaki fark büyükse eğitimde büyük sorun var demektir.” (Demir, 2006: 209). Öğrenciler yeni karşılaştıkları kelimeleri önce kısa süreli bellekte depolarlar ve tekrar kullanılma durumunda uzun süreli belleğe geçirirler. Bu kelimenin pasif durumdan aktif duruma geçişi demektir. Bireylerin günlük yaşamda sürekli kullandıkları kelimeler aktif kelime dağarcığını; sıklıkla kullanılmayan kelimeler de pasif kelime dağarcığını oluşturur. Dağarcıktaki kelime kadrosunun çokluğu, bireye güzel konuşma, etkili ve yaratıcı yazma becerisini sergileme imkânı sağlar.

Bireylerin sözcük dağarcığını ve buna bağlı olarak dil becerilerini geliştirmeleri, dünyaya gelip etrafındaki sesleri işitip dil edinimleriyle başlayıp ölene kadar devam etmektedir. Bireyin okuma yazmaya başlamasıyla birlikte işittiklerinin yanında yazın türlerini okuyarak sözcük dağarcığını geliştirmesi hız kazanır. Yazılı edebiyat eserlerinin en önemli türlerinden olan romanlar milletin kavramlar dünyasının onun dünyaya bakış açısının da bir ölçütüdür. Söz varlığının millette oluşturduğu mevcudiyet, binlerce yıllık kültür birikimini taşıması ve aktarması bakımından önemli bir yere sahiptir. Bu romanların taşıdıkları söz varlıkları bireyin kültürel birikimini artırıp bakış açısını geliştirdiği gibi bu kültürün dilinin en önemli yapı taşları olan sözcükleri bütün olarak görüp anlayıp sözcük dağarcığının gelişmesine büyük katkılar sağlayacaktır.

1.2. Araştırmanın Amacı

İnsanların dış dünyayı algılaması, anlamlandırması ve anlamlandırdığı unsurları düşünceye çevirerek kavramlaştırması ve aktarması, sözcükler sayesinde olmaktadır. Çünkü sözcükler, kavramların ve nesnelerin sembolik göstergeleridir ve insanlar da ancak ve ancak bu sembolik göstergeler doğrultusunda düşünebilir ve yine düşündüklerini bu sembolik göstergeler doğrultusunda aktarabilirler.

Bireyin sözcük dağarcığının gelişmesinde, dil becerilerini kazanmada okuduğu eserlerin çok önemli bir yeri vardır.

Abbas Sayar, Türk edebiyatının çok önemli roman yazarlarından biridir. Şimdiye kadar onun eserleri ve edebi kişiliği ile ilgili çalışmalar yapılmış olmasına rağmen söz varlığı ile ilgili bir çalışmanın bulunmaması bu çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Bir dilin söz varlığı denince, yalnızca o dilin sözcükleri değil, deyimlerin, kalıp sözlerin, atasözlerinin, terimlerin ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bütün anlaşılmalıdır. Doğan Aksan, Söz varlığının sadece bir dilde birtakım seslerin bir araya gelmesiyle kurulmuş simgeler, kodlar ya da dil bilimindeki terimiyle göstergeler olarak değil, aynı zamanda o dili konuşan toplumun kavramlar dünyası, maddi ve manevi kültürünün yansıtıcısı, dünya görüşünün bir kesiti olarak düşünülmelidir şeklinde belirtmiştir (Aksan, 1996: 7). Nihat Sami Banarlı (1996: 105-116), 'düşmek' fiilinin kullanım şekillerini sıralarken, bir yandan da bu fiilin etrafında örülü olan Türk kültür

dünyasını yansıtmaktadır. Çünkü dil, bir ulusun kültürel değerlerinin başında gelmektedir.

Edebiyatın en önemli yazı türlerinden olan romanlar gerek anlatım gücü gerekse taşıdığı kelime haznesi ile bir dilin söz varlığının en önemli örnekleri, temsilcileri sayılmaktadır.

Edebi yazın türleri ve bu yazın türlerinin en önemli örnekleri olan romanlar bireyin duygu düşünce ve hayal dünyasının gelişimi için en önemli çıkış noktalarıdır. Öğrenciyi kitapla, edebiyatla, Türkçenin güzel kullanımlarıyla, kısaca ana dili ile kaynaştıracak olan bu romanlar, öğrencinin duygu ve düşüncelerini ifadesinde, kültür yelpazesinin gelişmesinde de rolü büyüktür. Dolayısıyla romanlarda yer alan metinlerin, Türkçenin söz varlığını başarılı bir şekilde yansıtması ve öğrencilerin söz dağarcıklarını geliştirmeye ve zenginleştirmeye katkı sağlaması beklenir.

Bu çalışmamız, Türk edebiyatında köy romanının en önemli temsilcisi olan Abbas Sayar'ın diğer eserlerinde olduğu gibi bu eserinde de yöreye ait sözcükleri, mahalli deyişleri, atasözleri ve deyimleri, çeşitli kalıp ifadeleri sıklıkla kullanması, Anadolu insanının zengin sözcük hazinesini doğal bir şekilde ortaya koyması sebebiyle Türkçenin söz varlığının tespiti açısından büyük önem arz etmektedir. Şimdiye kadar onun eserleri ve edebi kişiliği ile ilgili çalışmalar yapılmış olmasına rağmen söz varlığı ile ilgili bir çalışmanın bulunmaması bu çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

“Dede Korkut soluğudur, Abbas Sayar. Taşı gediğine korcasına öyle güzel, öyle yerinde kullanıyor ki atasözlerimizi, deyimlerimizi, yakarmalarımızı, ilenmelerimizi... Can Şenliğini okurken Türk folklorünün varsıllığıyla göneniyorum. Türkçemizin güzelliğine, insanımızın bilge kişiliğine tanık oluyoruz.” (GÜL, 1983:383)

1.4. Varsayımlar

Araştırmamızda kitabımızda geçen bazı deyim, atasözü ve yerel söyleyiş özelliği taşıyan kaynaklarda geçmeyen sözcük ve kalıplaşmış çeşitli sözcük öbeklerinin anlam özellikleri, cümlelerin anlamından yola çıkılarak varsayılmıştır.

1.5. Tanımlar

Dil: “Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan, kendisine has kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli anlaşmalar sistemi ve seslerden örülmüş sosyal bir müessesedir.”

(Ergin,1997:3). İlk insandan günümüze kadar iletişimin en vazgeçilmez unsurudur. İletişimi sözlü ve yazılı olmak üzere iki temel yöntemle gerçekleştirir.

Ana Dili: “Ana dili, bireyin başlangıçta anneden ve yakın çevresinden, daha sonra da ilişki içerisinde bulunduğu çevrelerden öğrenilen, insanın bilinçaltına inen ve bireylerin toplumla en güçlü bağlarını oluşturan dildir.” (Aksan, 2000:81). Kişi doğumundan hatta anne karnında iken başlayarak ölümüne kadar ana dili eğitimini yaşamı boyunca canlı tutar. Her insan doğuştan bir dil yetisine sahiptir, birey kendisindeki bu yetiyi doğuştan itibaren geliştirerek ana dilini edinmiş olur.

Sözcük: “Bir veya birden çok heceli ses öbeklerinden oluşan, aynı dili konuşan kişiler arasında tek başına kullanıldığında, zihinde belli bir kavrama karşılık olan somut varlığı, nesneyi; belli bir eylem, duygu ve düşüncüyü yansıtan ya da kavramlar arasında ilişki kuran dil birimidir. Sözcükler, kavramların yazı veya konuşmadaki biçimleridir.” (Eker 2003: 406). Sözcükler tek bir harften oluşacağı gibi birden fazla harften de oluşur. Örneğin: “o”, “onlar” gibi.

Söz Varlığı: “Bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, sözcük hazinesi, vokabüler, kelime hazinesi.” (TDK, 2005a: 1807). Dilin kendi içerisindeki iletişim unsurlarının sahip olduğu kelime sayısı, kullandığı sözcük hazinesidir.

Temel Söz Varlığı: Doğan Aksan temel söz varlığını, “bir dilin söz varlığı içerisinde yer alan ve o dilin doğuşuyla yaşıt olan kalıt sözcüklerdir. Çekirdek unsur olarak dilin çekirdeğini oluşturan bu sözcükler insanların yakın çevresine ait olan sözcüklerdir.” (Aksan, 2000:17) şeklinde tanımlamıştır. Dilin kendi bünyesindeki kalıcı sözcüklerin bütünüdür. Bu tür sözcükler dilde en sık kullanılan en az değişen sözcüklerdir.

Sıklık: “Sıklık (frequency, Häufigkeit), bir sözcüğün öteki sözcüklere oranla yazılı Türkçede (kitap, dergi, gazete vb.) daha çok ya da daha seyrek kullanılmasını ifade eder.” (Tekcan ve Göz, 2005:3). Herhangi bir sözcüğün yazılı ve sözlü iletişim araçlarındaki kullanım sayısı ya da diğer sözcüklere göre kullanım oranı diyebiliriz.

BÖLÜM II

ALANYAZIN TARAMASI VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2. 1. SÖZCÜK

2.1.1. Sözcüğün Tanımı ve Kapsamı

“Dil, insanlar arasında iletişimi sağlayan en önemli bir vasıta, bir anda düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, değişik açılardan bakınca başka başka nitelikleri beliren, kimi sırlarını bugün de çözemediğimiz büyüğü bir varlıktır. O gerek insan gerek toplum gerekse insan ve toplumdan ayrı düşünülemez olan bilim, sanat, teknik gibi bütün alanlarla ilgili bulunan, aynı zamanda onları oluşturan bir kurumdur.” (Aksan, 2009: 11). “Aynı zamanda dil, gerçek dünyanın, dilin saymaca birimleri ile yeniden kurulmasıdır. İnsana ait olduğu gerçek dünyadan ayrı ve onun yasalarına bağlı olmayan yapay bir dünya kurma ve doğaya tarihi katma imkânı veren bir saymacalar sistemi ve ses-anlam ilişkisi bütünüyle nedensiz olan, seslerden örülü ortak öğretilmeler toplamıdır.” (Karaağaç, 2013: 7). Bildiğimiz gibi dil, İlk insandan günümüze dek iletişimin vazgeçilmez ögesidir. Sözlü ve yazılı olmak şartıyla iki ana temel unsur çerçevesinde dili kullanılır ve bu şekilde iletişim sağlanmış olur. Dilin en küçük temel taşları olan bu sözcüklerin her zaman için ayrı bir önemi vardır.

“Dilin en küçük birliği kelimedir. Kelime, ağızımızdan çıkan ses kompleksinin zihnimize kavrama ait mana ile birleşmesinden meydana gelen bir işaret, bir semboldür.” (Üçok, 1947: 5). Soyut somut bütün kavramların, eylemlerin çeşitli harf ve harflerle sembolüdür kelimeler. Kelimeler tek bir harften oluşabileceği gibi birden fazla harflerin biraraya gelmesiyle de kavramları sembolize eder. Her kelime kullanıldığı cümleye göre çeşitli kavramları sembolleştirir. Cümlenin kendi içerisinde bir anlam kazanır.

“Bir dilde bir anlamı olan tek veya çok heceli ses öbeklerine kelime denir. Her kelimenin iki türlü manası vardır. Biri cümle içinde, öteki cümle dışında başlı başına olduğu zamanlardaki manasıdır. Kelimelerin esas manaları cümle içinde aldıkları ve yanlarındaki kelimelere göre değişen manalardır. Kelimenin cümle dışındaki manası teksif edilmiş bir hâlde bulunur ve sözlüklerde görülür. Sözlüklerde rastladığımız kelimeler kalıplaşmışlardır. Sözlükler dilin kelime hazinesidirler. Sözlüğün gayesi dilin kelime haznesini tanıtmaktan ibarettir.” (Üçok, 1947: 85). Bir dilin bütün kelimeleri o dilin kelime dağarcığını meydana getirir (Banguoğlu, 1986: 10).

“Doğadaki canlı ve cansız varlıkları, hareketleri karşılayan sözcükler üzerinde, sözcüklerin sıralanışı üzerinde bir milletin bütün fertleri gizli bir anlaşma yapmış durumdadırlar. Yani bir milletin bütün fertleri bir varlığı aynı sözcük ile karşılamaktadırlar. Aynı zamanda dilin de kendi içerisinde belirli kuralları, anlaşmaları vardır. Çünkü dil kendi kuralları içinde değişme gösteren canlı bir varlıktır. Özellikle dilbilgisi olaylarında bu anlaşmayı sezmekteyiz.” (Ergin, 2005: 4-5). Her dilin kendine has birtakım kuralları ve sistematığı vardır. Sözcükler de bu sistematığın en önemli yapıtaşlarıdır.

“Anlamlı ses veya ses birliği, söz, sözcük” (Türk Dil Kurumu [TDK], 2005: 1130).

Süer Eker’e göre sözcük : “Bir veya birden çok heceli ses öbeklerinden oluşan, aynı dili konuşan kişiler arasında tek başına kullanıldığında, zihinde belli bir kavrama karşılık olan somut varlığı, nesneyi; belli bir eylem, duygu ve düşünceyi yansıtan ya da kavramlar arasında ilişki kuran dil birimidir. Sözcükler, kavramların yazı veya konuşmadaki biçimleridir.” (Eker 2003: 406).

Zeynep Korkmaz'a göre sözcük: “Bir veya birden çok heceli ses öbeklerinden oluşan, aynı dili konuşan kişiler arasında zihinde tek başına kullanıldığında belli bir kavrama karşılık olan somut veya belli bir duygu ve düşünceyi yansıtan soyut yahut da somut ve soyut kavramlar arasında ilişki kuran dil birimi.” (Korkmaz 1992: 100).

Bir ya da birden çok heceden oluşan, belli bir anlamı olan, tümce kurmaya yarayan ve tümce kuruluşunda özel görevi olan dil ögesi, kelimedir. (Püsküllüoğlu, 2004: 1214).

Ahmet Topaloğlu, sözcüğü şu şekilde tanımlamıştır:

“Tek başına anlamı olan veya anlamlı kelimeler arasında ilişki kurmaya yarayan, bir veya birden çok heceden oluşan ses öbeği. Ör: ev, düşünce, yeşil, ben, çok, güzel, gülerek, almak, gibi, ile, oh.” (Topaloğlu, 1989: 98)

Sözcüğün en geniş tanımlarından biri de Berke Vardar tarafından yapılmıştır:

Vardar’a göre sözcük, bir ya da birden çok sesbirimin oluşturduğu, yazıda iki boşluk arasında yer alan, çoğu kez anlamsal bir birim oluşturan, söylemde belli bir birlik sunan, çeşitli dizimsel kullanımlarında biçimce hiç değişmeyen ya da bükümlerde olduğu gibi, bir bölümüyle değişim gösteren eklemli ses ya da sesler öbeğidir (Vardar, 1980: 133).

Bu tanımlara göre sözcüğün şu dört özelliği ön plana çıkmaktadır:

1. Zihinde bir kavrama karşılık gelmesi,
2. Hece ya da hecelerden oluşması,

3. Tek başına kullanıldığında anlamlı olması,
4. Veya diğer anlamlı sözcükler arasında ilişki kurması.

Ağzımızdan çıkan sözler “fonem” (sesbirim) adı verilen ve sözcüğe anlamını veren en küçük konuşma birimi diye tanımlanabilecek parçalardan oluşur. Bir genellemeyle, Türk alfabesindeki sesli ya da sessiz her harfin birer fonem olduklarını söylemek mümkündür. Fonemler belirli kurallara göre bir araya gelerek “morfemleri” oluştururlar. Yine bir genelleme ile Türkçedeki hecelerin birçoğunun morfemlere karşılık geldiği söylenebilir (Cüceloğlu 1994: 204).

Dil bilgisinde, sözcükler sınıflandırılırken çeşitli ölçüler kullanılır. Sözcüklerin ad, sıfat, eylem, edat, bağlaç, zarf, ünlem gibi ayrımlar içinde gösterilmelerinde göz önünde bulundurulmuş bu görevsel ölçüler şöyle sıralanabilir:

Kimi sözcükler varlıkları, kimileri eylemleri, kimileri varlıkların niteliklerini, özelliklerini belirttikleri, eylemleri sınırladıkları halde, kimilerinin kendi başlarına bir anlamı yoktur. Öyle ise, anlam sözcüklerin ayırımında kullanılacak ölçülerden biri olabilir. Kimi sözcükler tümcede kullanılırken durum ya da çekim (adlar ve eylemler) vb. eklerini alabilirler; kimileri ise, bu tür bir ek almazlar (edat=işlev sözcükleri), ama önceki sözcüğün bu tür ek almasını gerektirirler. Sözcüklerin ayırımında bu özellik ikinci ölçü olabilir. Kimi sözcükler tümcede kendi başlarına yüklem, özne, nesne, dolaylı tümleç, zarf tümleci gibi öge oldukları halde, kimi sözcükler de kendi başlarına bir öge olma özelliği yoktur. Bu da sözcüklerin sınıflandırılmasında üçüncü ölçü olabilir. Sözcüklerin ait oldukları grupları ayıran bir sınır vardır. Kimi sözcükler bu sınırı aşmış başka grupların çerçevesi içine girmişse, bu defa bu yeni çevrenin özelliklerine uymuş olurlar.

Yukarıdaki ölçütler çerçevesinde Türkçe sözcükler; yapılarına, tümce içindeki görevlerine ve anlamlarına göre üç başlık altında toplanırlar. Sözcükler belirli ölçülere göre sınıflandırılmaktadır. Ancak Türkçede sözcüğün türünü kimi zaman işlevi belirlemektedir; aynı sözcük cümlede farklı kategorilerde yer almaktadır. Bir ses dizisinin sözcük sayılabilmesi için şu koşullardan birkaç tanesini karşılaması gerektiği öne sürülmüştür:

1. Vurgu,
2. Öğelerinin arasına yabancı bir öge yerleştirilememesi,
3. Ses uyumu,
4. Sözcük sayılamayacak bir ögenin ona bağlanması,
5. Morfoloji bağlamaları (bitiştirme),
6. Tek başına cümle olarak kullanılabilmesi,

7. Bölümlerinin bütünden çok kullanılması,
8. Bölümlerin anlamı, bütünün anlam parçaları olmaması.

Bunların dışında, bir arada bulunduğu öteki öğelerin, sözcüğün anlamına katkıları yadsınamaz. Çünkü dil, tek tek sözcüklerden oluşan bir bildirişme aracı değildir. Dile anlatım gücünü veren, dil dizgeleri arasındaki yoğun ilişkidir. Üstelik sözcüklerle sözdizimi arasında öncelik-sonralık gibi bir ilişki de düşünülemez. Bir dilin sözcükleri, o dili tanımlayan dilbilgisi içinde sözdizimi öğeleriyle birlikte, ancak sözdizimi bağlamı içinde anlam kazanır (Aksan1990c: 17).

2.2. SÖZ VARLIĞI

2.2.1. Söz Varlığının Tanımı ve Kapsamı

“Bugün, dünya çapında bilinen yaklaşık 6.800 dil vardır. Bu dillerin yaklaşık 2.200 adedinin yazılı şekilleri olup, geri kalan diller sadece konuşulmaktadır.”(bkz. Protran,2006). Bütün bu diller, dünyayı, çeşitli varlıkları ve olayları kendi bakış açılarına göre yansıtır. Doğan Aksan; böcek, uçak, pilot gibi ortak nitelikleri uçmak olan şeylerin hepsine birden aynı adı veren Hopi dilinden (Amerikan yerli dili) suyun temizini, sarısını, kırmızısını, ayrı adlarla anan, buna karşılık su kelimesini bilmeyen kimi Afrika dillerine kadar bütün diller evreni, çevreyi gereğince anlatabildiğini vurgular.

Bu dillerin ise, doğal olarak, ancak bir kısmı diğerlerine oranla daha kapsamlı ve kullanım alanı bakımından daha geniştir. Bir toplumun dilinin dünya dilleri arasındaki konumunu belirlemek uzun tartışmalara yol açan bir konudur. Dilin özelliklerini ortaya çıkarıp değerlendirmek için o dilin sahip olduğu söz varlığını detaylı bir şekilde incelemek gerekmektedir. Söz varlığını tespit ettikten sonra o dilin kullanım alanı sözcük kapasitesi yazı ve sözlü dilin birçok özelliği ve kapsamı daha rahat incelenip anlaşılacaktır.

Türkçede söz varlığı, söz dağarcığı, sözcük dağarcığı, söz hazinesi, kelime hazinesi ya da kelime haznesi gibi adlarla anılan bu kavram, batı dillerinde vocabulary, Wortschatz ve Wortbestand gibi sözcüklerle karşılanmıştır. Bir dilin sözlerini kapsama ile bir kimsenin sahip olduğu sözcüklerin tümünü ifade eden bu terimler birbirinden ayrılmamış, bazen bir terim ikisini birden karşılayabildiği gibi, bazen sadece birini ifade eder şekilde kullanılmıştır. Bu terimlerin değişik kaynaklardaki kullanım şekillerini ortaya çıkarmak daha uygun düşecektir.

Söz dağarcığı: “Bir dilde kullanılan veya bir kimsenin bildiği, kullandığı sözlerin bütünü, söz varlığı, vokabüler, kelime hazinesi.” (TDK 2005a: 1805).

Söz varlığı: “Bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, sözcük hazinesi, vokabüler, kelime hazinesi.” (TDK 2005a: 1807).

Kelime hazinesi: “Söz varlığı.” (TDK 2005a: 1130)

Dil üzerine çalışma yapan dilbilimciler söz varlığını değişik şekillerde tanımlamışlardır:

Aksan, söz varlığını: Bir dilin söz varlığı denilince, yalnızca o dilin sözcüklerini değil, deyimlerin, kalıp sözlerin, kalıplamış sözlerin, atasözlerinin, terimlerin ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bütünü şeklinde tanımlamıştır.

Günay ise söz varlığını bir dildeki sözcüklerin bütünü olarak değil; bir kişinin sahip olmuş olduğu söz varlığı olarak tanımlamıştır.

Sözcükçenin toplumsal bir durum; söz varlığının bireysel dil kullanımı olduğunu belirtmiştir.

Çotuksöken, söz varlığı tanımının dört değişik şekilde yapılabileceğini belirtmiştir:

- Bir dildeki sözcüklerin tümü
- Bir bilgi dalına ait terimlerin tümü
- Bir sözlükteki sözcüklerin tümü
- Bir kimsenin, yazarın, edebiyatçının kullandığı sözcüklerin tümü

Vardar tarafından şu şekilde verilmiştir:

“Bir bireyin kullandığı ya da bir bütüncede yer alan sözcüklerin tümü”. (2002: 182)

Söz varlığı kavramı, bir dilde sözcük adı verilen ögelerle birlikte deyimleri, atasözlerini, terimleri, insanlar arasındaki iletişimde kullanılan güle güle, geçmiş olsun, kolay gelsin gibi kalıp sözleri, gölge etme başka ihsan istemem gibi kalıplaşmış sözleri içine almaktadır (Aksan, 1996).

“Bir dilin bütün kelimeleri, bir kişinin veya bir topluluğun söz dağarcığında yer alan kelimeler toplamı.” (Korkmaz, 2003: 144).

“Çok genel bir bakışla dillerin sahip olduğu sözcüklerin tümüne söz varlığı diyoruz. Bu bağlamda sözcük dağarcığına da bir tür kişisel söz varlığı demek yanlış olmayacaktır.” (Beyreli vd, 2005: 138).

Çalışmamızda, söz varlığı “Bir dilin, sözlerinin bütünü, söz dağarcığı da “Bir kimsenin bildiği, kullandığı sözlerin bütünü.” olarak kabul edilmiştir. Çalışmamıza konu olan romanın sahip olduğu sözler de bu nedenle söz varlığı terimi ile karşılanmıştır.

2.2.2. Türkçenin Söz Varlığı Üzerine

Türkçenin söz varlığının temel özellikleri şu başlıklarda toplanabilir:

1. Türkçenin türetme ve birleştirme yeteneği dile doğurganlık kazandırmıştır.
2. Türkler, değişik toplumlarla kurdukları ilişkiler sırasında yabancı dillerin etkisinde kalmışlardır. Bu etkiler sonucu Türkçedeki birçok yerli öge unutulmuş yabancı karşılıkları rağbet görmüştür.
3. Türkçe türetme ve birleştirme yeteneği ile kavramlaştırma sürecinde daha çok somut nesnelere ve doğaya ağırlık vermiştir.
4. İkilemelerin sıkça kullanımı, Türkçenin anlatımına güç verir.
5. Türkçe sözcükler, en eski dönemlerinden beri çok anlamlılık özelliği göstermektedir.
6. Türkçede eş anlamlı sözcükler oldukça sık kullanılmaktadır.
7. Bugün Türkiye Türkçesinde unutulmuş olan birçok sözcük Türkçenin değişik lehçe ve ağızlarında yaşamını sürdürmektedir (Aksan, 1996: 42).

2.2.3. Söz Varlığının Zenginliği

Bir dilin, zengin bir dil olup olmadığına karar nasıl verilir? Dolayısıyla Türkçe zengin bir dil midir? soruları uzun yıllar dil bilimcilerimizi meşgul etmiştir. Dilin hazinesinde bulundurduğu, kullandığı sözcüklerin o dilin zenginliği arasında doğru orantının olup olmadığı birçok dilbilimcinin araştırma konusu olarak yer almıştır.

Bir dilin zengin olup olmadığına karar vermede, genellikle o dilin söz varlığında kullanılan sözcük sayısı esas alınmıştır. Buna göre, merkezi ABD'nin San Diego kentinde bulunan Küresel Dil İzleme (The Global Language Monitor) adlı kuruluşun, çeşitli sözlükleri bilgisayarla tarayarak yaptığı araştırmaya göre, İngilizcenin söz varlığı, 988 bin 968'e ulaşmıştır (Payack, 2006), Almancanın Duden adlı sözlüğünde ise, beş yüz bin madde başı sözcük bulunmaktadır (Ülkü, 2006). Eğer sözcük sayısı bu konuda bir ölçüt kabul edilirse bu dillerin zengin oldukları söylenebilir.

Türkçe ise, TDK'nin 2005 basımlı Türkçe Sözlüğüne göre toplam 77.407 söze sahiptir. Bu sayı; söz, terim, deyim, ek ve anlam birlikte düşünülürse 104.481'e çıkar (Türkçe Sözlük, 2005: XI). Yine de bu miktar, diğer bazı dillere oranla daha düşüktür.

Bu noktada Türkçenin zengin bir dil olmadığı düşüncesine katılmayan Doğan Aksan, Türkçenin en eski yazılı dil ürünlerinin incelenerek belli bir yargıya varmak gerektiğini söyler. Daha sonra da görüşünü kanıtlamak üzere, Türkçenin ilk belgelerindeki kavramların, özellikle somut kavramların zenginliğine dikkat çeker. Aynı zenginliğin organ adlarında, hayvan adlarında ve doğa ile ilgili öteki nesnelere de görüldüğünü belirten Aksan, örnek olarak, eş anlamlı sayılabilecek çeşitli sözlerin kullanımını gösterir: 'Ülğ pay, bölüm, nasip, talih' ile kut 'mutluluk, talih', ayığ 'kötü, fena' ile yabız (aynı anlamda) ve yablağ gibi.

Aksan ayrıca, Türkçede köklere eklenen eklerin teker teker değişik görevleri yüklenebilmesinin dili zenginleştirdiğini, Türkçenin dile getirilmesi zor olan ayrıntı sayılabilecek kavramları son derece canlı imgelerle anlatan ifadeleriyle insan zihninde canlı imajlar yaratabildiğini savunur. Aksan son olarak bütün bunlar değerlendirildiğinde Türkçenin de zengin bir dil olarak kabul edileceği fikrindedir (Aksan, 1974: 205-210).

Hayati Develi ise sözcük sayısının, bir dilin zenginliğini belirlemede yeterli bir ölçüt olmadığını söyler: "Dil zenginliğinden söz edenler aslında zengin bir kültürden bahsediyorlar." (Develi, 2006: 85).

Peyami Safa ise Türkçenin zengin bir dil olmadığı görüşündedir: "Türkçemiz o kadar fakirdir ki, dünyanın bütün dillerinden bol bol yeni kelime alsa ve kendi kökleriyle yeni kelimeler kursa, yine bütün ihtiyaçlarını kısa zamanda güç karşılar." (Safa, 1990: 239).

Buradan şu kaniya ulaşabiliriz: Bir dilin söz varlığı, sözlüklerde geçen sözcük sayısı ile doğru bir orantı olsa da sözcük hazinesi az olan bütün dillerin zengin olmadığı kanısına katılmak doğru değildir. Kimi diller söz varlığı açısından farklılık, sayıca azlık gösterse de o dilin sözcüklerinin yapıları, taşıdığı anlamsal özellikler-çok anlamlılık, mecaz gibi- nitelik taşıması yine o dilin zenginliğinin bir ölçütü sayabiliriz.

Bu açıdan baktığımızda Türkçenin dünya dilleri arasında derin izleri taşıması geçmişten günümüze içerisinde barındırdığı kültürel öğeleri taşıyıp koruması hasebiyle zengin bir dil olduğunu rahatça görebiliriz.

2.2.4. Söz Varlığı – Sıklık İlişkisi

Sıklık (frequency, Häufigkeit), bir sözcüğün öteki sözcüklere oranla yazılı Türkçede (kitap, dergi, gazete vb.) daha çok ya da daha seyrek kullanılmasını ifade eder (Tekcan ve Göz, 2005: 3). Sıklık ölçümleri, bir dili öğrenmeye yeni başlayan kişilere

hangi sözcüklerin öğretilmesi gerektiğini tespit ve benzeri alanlarda çokça kullanılmaktadır. Herhangi bir eserde geçen sözcüklerin sıklık açısından ölçülüp değerlendirilmesi söz varlığının tespiti açısından da çok önem arz etmektedir. Sözcüklerin o metin veya eserde ne kadar sıklıkta kullanıldığı birbirleriyle karşılaştırılmaları yazının söz varlığını, aynı zamanda da yazarın söz varlığının tespit açısından önemlidir. Biz de bu incelememizde romanın söz varlığını öğeleri çerçevesinde inceledikten sonra o söz varlığı öğelerinin başlığı altında tespit ettiğimiz söz ve söz gruplarını sıklık açısından ele alıp romanda ne kadar kullanıldıklarını tespit ederek elde ettiğimiz bulguları da grafiksel olarak değerlendirdik.

Aksan, yapılan incelemeler sonucu, dilde en çok başvurulan öğelerin ‘yapı sözcükleri’ adı verilen öğeler (belirtme öğeleri, adıl, ilgeç, bağlaç, yardımcı eylem vb.) olduğunun ortaya konduğunu belirtmektedir. Kühn 19. yy. sonunda ve 1967 yılında üç ayrı bilginin yaptıkları üç ayrı çalışmaya dayanarak, Almandaca sıklık sırasına göre en çok kullanılan öğelerin artikel denilen öğelerle, sözcükler arasında ilişki kuran sözlerin olduğunu söyler. Bu durum, doğal olarak, her dilde farklıdır. Aksan, J. E. Pierce’in Türkçe üzerinde yaptığı bir araştırmasını da aktarır:

Tablo 1. Sıklık İlişkisi Bakımından Konuşulan ve Yazılan Türkçe

	Konuşulan Türkçe		Yazılan Türkçe	
1	demek	8742	bir	5589
2	bir	4673	bu	2170
3	bu	3278	olmak	2053
4	o	3203	etmek	1944
5	ben	2764	ve	1736
6	ne	2674	demek	946
7	olmak	2625	o	856
8	gelmek	2372	ne	685
9	gitmek	2372	baş	651
10	sen	1882	yapmak	650
11	var	1801	için	641
12	şey	1343	ben	607
13	almak	1281	görmek	569
14	yapmak	1264	gelmek	559
15	vermek	1216	iki	558
16	ora	1175	vermek	546
17	yok	1175	gibi	495
18	etmek	1098	bulmak	486
19	bakmak	1080	hareket	478
20	kız	1072	almak	458

Kaynak: Aksan, 1998: 21

Bu araştırmadan da anlaşılacağı üzere, sıklık ölçümleri, konuşma ve yazı dilleri arasında farklılık göstermektedir.

2.2.5. Söz Varlığının Kültürel Yönü

Kültürün ne olduğu ve sınırları; bugüne kadar birçok bilim, sanat ve fikir adamınca kendi açılarından yorumlanmıştır. “Kültürün, en kısa ve en özlü tanımı bir milletin hayat üslubu şeklinde yapılabilir. İnsanlığın hayata ortak olarak verdiği bir şekil vardır. Bunun adına medeniyet denir. Bu ortak şekil içinde, her millet hayata kendisine has bir tarzda şekli verir ki buna kültür denir. Kültür; sanat, bilgi, eğitim, ahlâk, gelenek, görenek, din, devlet, üretim, tüketim ilişkileri, sağlık, akrabalık ilişkileri, insan-çevre ilişkileri gibi alanları kapsar. Kültür; bir toplumun kişiliğidir, kimliğidir, karakteridir, özgünlüğüdür.” (Göker, 1996: 35). İnsan da bu yaşadığı toplumda, ortamda şekillenerek kültürlenir. Kendi kültürünün çerçevesinde bir yaşam tarzı oluşturur. Bu yaşamıyla da kültüre bir katkısı olur ve bulunduğu toplumun kültürel özelliklerini kendine benimseyip içselleştirerek kimliğini oluşturur. Böylece bireyin o kültürel kimliği aynı zamanda o toplumun kimliği olur.

Kültür, bir toplumun kimliği demek olduğuna göre, söz varlığının şekillenmesinde de en büyük etkidir, diyebiliriz. Çünkü kültür oluşumunu sağlayan öğelerin başında gelen dil ile bir toplum, çok değişik ve çeşitli alanlardaki birikimlerini, sosyal yapısını şekillendiren bütün değer ölçülerini kavramlar ve sözcükler hâlinde diline aktarır. (Tanç, 2002: 521) ‘Evlenme’ eyleminin Türkçede ‘ev’ kavramı ile açıklanmasına karşın; Sanskritçe ‘sürmek, taşımak, göstermek’ anlamındaki bir kökten türeyen bir sözcükle karşılanması ve Roman dillerinde ‘kocaya verme’ şeklinde dile getirilmesi, kültürün söz varlığı üzerindeki etkisine örnektir (Aksan, 1975: 428). Böylece bireyin içinde yaşadığı toplumun yaşam tarzını benimseyip kültürlenmesinin o bireyin ve toplumun diliyle çok yönlü ilişkili olduğu görülür. Dil bir insanın düşünce yapısının ürünüdür. Kişinin kültürü, içinde bulunduğu ortam kısaca yaşam tarzı o düşünce yapısını çok yönlü etkiler ve konuştuğuyazdığı dilin ürünleri de bunun bir neticesidir.

Türkçede bacanak, enişte, baldız, elti, görümce, yenge, hala, teyze, dayı, amca vb. şekillerde adlandırılan akrabalık ilişkilerinin, birçok dilde birkaç sözcükle karşılanması, yine aynı durumun sonucudur.

‘Yaşamak’ sözcüğünü de bu açıdan değerlendirirsek aynı sonuca ulaşırız. Yaşamak, hayatta olmak, sağ olmak anlamındadır. Bugün ‘ıslak’ anlamında da kullanılan ‘yaş’ kelimesinin ilk anlamı ‘su’ dur. Bu, Türk toplumunun diriliği, canlılığı su ile ilgili gördüğünün işaretidir. ‘Dinlemek’ sözcüğü de bu açıdan bakıldığında ilgi çekicidir. ‘Din’ kelimesi Eski Türkçede ‘tin’ şeklindedir ve anlamı ‘ruh, zihin, düşünce’ demektir.

‘Dinlemek’ fiilinin anlamı bu duruma göre, ‘ruhun, düşüncenin ayakta durması’ demek olur (Göker, 1996: 39).

“Tüm insanlık için ortak bir duygu olan sevgiyi ifadede bile toplumlar arasında farklılıklar vardır. Almanca bir sevgi ifadesi olan ‘mein mauschen’, Türkçe ‘fareciğim’ demektir. Horozlar dünyanın her yerinde aynı öter, ama Almanların horozu ‘ki-ki-ri-ki’ diyerek, Türklerinki ise ‘ü-ü-rü-üüü’ diye dile yansır” (Ünalın, 2004: 18).

Bir toplumun kültür değişmelerini o toplumun dilinin söz varlığından anlamak mümkündür. Özellikle toplumun diğer toplumlarla ilişkisi, dilde de kendini gösterir. Bir toplum toplumsal, siyasal, tecimsel ya da başka nedenlerle kültür olarak hangi toplumla yakınlaşmışsa, o toplumun diline ait sözcükler kendi diline girmeye başlar. İlişkinin ölçüsüne göre kendisi de o dile sözcük verebilir. Bu alışveriş kaçınılmazdır ve hemen her dilde görülür. Çünkü başka dillerle hiç ilişkisi olmamak demek, bir toplumun başka toplumlarla hiç ilişkisi bulunmaması demektir. Böyle bir durumun, özellikle günümüzde, olanaksız olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bu noktada dikkatli olmak gerekmektedir. Çünkü sözcük alımının aşırı seviyede olması dilin benliğine ve sözcük üretme gücüne zarar vererek yabancılaşmaya yol açabilir (Tanç, 2002: 521-522). Günümüzde bu kültürler arası alışveriş, çağın gereksinimleri, internet ve bilgisayarın getirdiği teknolojik ortam diller arası etkileşime de yansımaktadır. Bunun önüne geçmek bir hayli zordur. Teknolojinin gelişmesi yazılı ve sözlü iletişim araçlarını geliştirdiği gibi bu iletişim araçlarının kendine has bir dili de bütün dünyayı etkilemektedir. Bu iletişim dili o toplumun yıllardan beri getirdiği, tarihi izler taşıyan kendi dilini olumsuz etkilemesine izin verilmemelidir.

Kültürü şekillendiren etkenlerden birinin de inançlar olduğu düşünülürse, inançların söz varlığının şekillenmesinde etkisi olduğu da söylenebilir. Bu ilişkinin sonucu olarak bir toplumda yasaklanan düşünceler, o düşünce ile ilgili sözcüklerin de yasaklanması ve yenilerinin doğması sonucunu doğurmuştur. ‘Hela’ yerine ‘yüz numara’ denmesi, ‘don’un kötü sayılması üzerine ‘külotun yaygınlaşması ya da İtalyanların Mussolininin adını anmamak için ‘şu adamcağız’ manasına gelen ‘Quell’uomo’ demeleri gibi (Köksal, 1980: 42-43). Toplumun inançları yaşantısını ne kadar çok etkilediği aslında dilin söz varlığından anlamak oldukça mümkündür Yukarıda da belirttiğimiz gibi dil, yaşantının kültürün bir ürünüdür. İnançlar da toplumun kültürleri açısından en önemli değerlerdendir.

İnanış dolayısıyla sözcükleri yasaklamanın yanında toplumdaki bazı kültürel değişimler, söz varlığındaki sözcüklerin kullanılmamaya başlaması sonucunu doğurur.

Çeşitli sebepler yüzünden bazı kurum, kuruluş ve kültür öğelerinin ortadan kalkması; onların yerini yeni kurum, kuruluş ve yeni kültür öğelerinin alması gibi. Ortadan kalkan kültür öğeleri kendileriyle beraber kendileriyle ilgili sözcüklerin, deyimlerin de ortadan kalkmasına sebep olur. Bu duruma, dil biliminde ‘sözcük ölümü’ denmektedir.

“Sözcük ölümünün en sık rastlanan türü sözcüğün gösterdiği nesnenin toplumun ve bireyin yaşamında artık yeri kalmaması, tanınmaz olmasıdır. Her toplumda kimi araç ve gereçlerin, giysilerin, sanların, yönetime ilişkin kavramların, geleneklerin unutulması bunlara bağlı olarak sözcüklerin yitirilmesine yol açmıştır.” (Aksan, 1998: c.III, 23).

Tarihin başlangıcından beri insanoğlu bir tekâmül içerisinde olmuştur. Türkçeyi esas alarak düşünürsek, Osmanlı Devleti zamanındaki devlet teşkilatına, askerlik teşkilatına ait kelimelerin hemen hepsi sözlüklerde veya deyimlerde kalıplaşmış olarak kalmıştır. Vezir, teb’a (uyruk), eyalet, beylerbeyi, sancakbeyi, yeniçeri, bostancı, cebeci, divan, acemioğlan, devşirme, sekban, kumbaracı, lağımçı, sipahi gibi sözcük ve kavramlar artık kitaplarda kalmıştır. Bunların yerine, yeni kültür kavramları ile birlikte yeni sözcükler, yeni deyimler, yeni terimler gelmiştir: Başbakan, milletvekili, bakan, vatandaş, denizci, karacı (kara askeri) tankçı, pilot vb. gibi (Köksal, 1980: 37).

Aksan, sözcüklerdeki kısalmanın sözcük ölümünde diğer bir etken olduğuna dair görüşleri aktarır. Tek bir ünlüye incek kadar küçülebilen bir sözcüğün yitirmeye adayı olduğunu belirtir. Türkçede cevher fiil olarak da kabul edilen ‘i-’ fiilinin bazen ses düşmesine uğrayarak kullanımı bu duruma bir örnektir.

Sonuç olarak toplumun yaşantısını şekillendiren kültürel unsurların, yaşam biçiminin, çeşitli inançların ve içinde bulunulan çağın gereksinimlerinin dili ne kadar etkilediği ve bu etkinin o dili oluşturan söz varlığı unsurlarında görmenin kaçınılmaz olduğu görülmektedir.

2.2.6. Söz Varlığının İçerdiği Öğeler

Doğan Aksan, bir dilin söz varlığını oluşturan sözcükleri şu gruplar altında inceliyor:

2.2.6.1. Temel Söz Varlığı

Doğan Aksan, yerli sözcükler ile bir dilin kendi bünyesinden ürettiği köklerle, kendi kurallarına göre türettiği sözcükleri kastetmektedir.

Yerli sözcüklerin bir bölümü “çekirdek sözcükler” ya da “temel sözvarlığı” olarak adlandırılır. Her dilde kuşaktan kuşağa aktarılarak yaşayan bu sözcükler, insan yaşamında birinci derecede önemli olan, insana ve çevresine ilişkin önemli kavramları yansıtır.

Bu tarz sözcükler genelde doğal bir şekilde insanların ihtiyaçları çerçevesinde oluşmuşlardır. Bu temel söz varlığını belirlemede kelimenin kökeninden ziyade sık kullanılıp kullanılmadığı, sözcüklere yüklenen anlam daha fazla ön plana çıkar.

Öncelikle baş, göz, kulak, el, ayak gibi organların adları olmak üzere, ana besin maddesi sayabileceğimiz su, buğday, et, balık gibi nesnelere, insanın yakın ilişki içinde bulunduğu at, inek, koyun gibi hayvanlar, tarım hayvanları, tarım araçları, insanların en çok kullandıkları, somut eylem gösteren almak, vermek, yemek, içmek, gitmek, gelmek, gibi sözcüklerle, bir, iki, beş, on, yüz, bin gibi sayı adları temel söz varlığına örnek olarak gösterilebilir. Bu sözlerin dilde en az değişen öğeler olduğu, 1000 yılda bu 11 varlığın ancak aşağı yukarı %19'unun değiştiği, %81'inin yaşamını sürdürdüğü ileri sürülmüştür.

Dildeki herhangi bir sözcüğün temel söz varlığının bir üyesi olup olmadığı konusunda karar verebilmek için elde birtakım ölçütler vardır. Bu ölçütlerden biri, yukarıda değindiğimiz gibi, sözcüğün insanoğlunun yaşamında birinci derecede önemli kavramları yansıtıp yansıtmadığıdır (göz, et, vermek, beş, içmek vb.). İkinci bir ölçüt olarak kimi dil bilimciler, bir sözcüğü türetme güçleri açısından ele alırlar. Türkçedeki “dış” ve “alt” sözcüklerini bu açıdan ele alacak olursak, bunların “dış satım, dış işleri, dış ülke, dış merkez, alt geçit, altyapı, alt yazı, alt sınıf” gibi birleşik şekilleri ile bu özelliği gösterdiğini görürüz.

“Diğer bir ölçüt olarak da ögenin anlaşılma ve kullanılmadaki genelliği olduğu söylenebilir. Bu, bir sözcüğü söyleyen ya da yazanın niteliğini ortaya koyan bölgesel, yaşa ilişkin, toplumsal ya da meslekle ilgili belirtilere karşı yansız oluşudur. Ölçütler arasında bir sözcüğün çeşitli anlam aktarmalarıyla kullanım alanı genişletme gücü ile çeşitli deyimler arasında bu deyimlere temel olarak kullanılması da sayılmaktadır. Türkçedeki “göz, el, yüz, iç, ekmek vb.” öğeler her iki ölçüt için de yeterli örneklerdir.” (Aksan 1990c: 19-21).

2.2.6.2. Yabancı Sözcükler

Toplumlar tarih boyunca hep birbirleriyle iletişim halinde olmuştur. Bu iletişim sonucunda da o toplumlar arasında mutlaka kültürel etkileşim yaşanmıştır. Milletlerin tarihine baktığımızda bu kültürel etkileşimin sonucunda dillerin de birbirinden etkilendiği bariz bir şekilde görülmektedir. Sözcükler köken olarak incelendiğinde bir dilin yapısı içerisinde başka dillerden birçok kelimenin olduğu, başka dillerden sözcükler o dile girdiği gibi; başka dillere de o dilden kelimelerin geçtiği tespit edilmiştir. Yukarıda da değinildiği gibi, toplumların çeşitli nedenlerle birbirleriyle etkileşimleri sonucu

aralarında sözcük alışverişi yaşanması doğaldır. Zira aksi durumda, o toplumun dış dünya ile iletişimini koparmış olduğu düşünülecektir.

Ancak dillerin alfabelerinin, ses dizgelerinin, söz dizimlerinin farklı olması gibi nedenlerle bu alışveriş sırasında alınan yabancı sözcükler, yeni dilin özelliklerine uyum sağlamak için, bazı değişikliklere uğrayabilir. Mesela, Türkçede bulunmayan “w” ile “x” seslerinin bulunduğu bazı kelimelerde bu sesler, “ks”, “v” harfleri ile karşılanmıştır: ekstra (extra), şov (show) gibi. Arapçadan alınma “ilim, ömür, tayin, zalim” gibi 12 sözcüklerde de benzer bir durum görülür. Yine Türkçede bulunmayan “j” sesinin kullanıldığı sözcükler aynen alınsa da halk dilinde “c” li şekilleri ile telaffuz edilmişlerdir; candarma, jimnastik, cilet gibi.

Bunun dışında bakacak olursak, dilimiz Türkçenin en önemli belirleyici özelliklerinden olan ses uyumu kulları ile uyuşmayan kelimelerin bazıları, ses uyumuna uydurularak söylenmiştir: Haste-hasta, mümkün-mümkün değişimi gibi.

Eğer bir yabancı sözcük, girdiği dilin ses ve biçim özelliklerine uymuşsa bunlar yerlileşmiş yabancı sözcük olarak adlandırılır. Yerlileşmemiş yabancı sözcüklerin sayısı da oldukça fazladır: televizyon, şampiyon, motive gibi.

Bir de neredeyse bütün dillerde benzer şekilde adlandırılan “dolaşıcı sözcükler” vardır: şeker, çay, hamak gibi. Türkçede “şeker” adı verilen sözcüğe, Almancada “zucker”, Fransızcada “sucre” İngilizcede “sugar” denilmiştir (Aksan 1990c: 31-35).

TDK’nin 26 Aralık 2006 tarihinde güncellediği Türkçedeki yabancı sözcük ve hangi dillere ait olduğunu belirten çalışma aşağıdaki gibidir (<https://tr.wiktionary.org>).

Tablo:2 Türkçedeki Yabancı Sözcükler Dizini

Arapça	6.459
Fransızca	5.180
Farsça	1.316
İtalyanca	610
İngilizce	456
Yunanca	425
Almanca	95
Latince	77
Rusça	44
Ermenice	40
İspanyolca	34

Rumca	31
Bulgarca	19
Macarca	19
Moğolca	13
Japonca	9
İbranice	7
Portekizce	3
Fince	2
Arnavutça	1
Korece	1
Soğdca	1
Toplam	14.887

2.2.6.3. Çeviri Sözcükler

Doğan Aksan, çeviri sözcüklerin; bir yabancı dilden olduğu gibi ya da bir bölümüyle çevrilen, yabancı dildeki örneğine benzetilerek dilde oluşturulan sözler, sözcük öbekleri ve benzerlerini içerdiğini belirtir.

Çeviri sözcükler aşağıdaki şekillerde karşımıza çıkabilir:

Tam Çevirme Sözcükler: Yabancı dildeki bir ifadenin birebir tercümesi ile oluşan sözcüklerdir. Kapak kızı (İng. cover girl), yuvarlak masa toplantısı (İng. round table meeting), ölü mevsim (Fr. morte saison) örneklerinde olduğu gibi. Tam çeviri sözcüklere genellikle terim oluştururken başvurulur. Hatta özel bir kullanım içeren bazı ifadelerin birçok dilde, çevrilerek karşılandığı görülmüştür: 2. Dünya Savaşı sırasında W. Churchill'in doğu bloku ülkeleri için kullandığı İngilizce "iron curtain" benzetmesi, birçok dilde çeviri karşılıkları ile yerleşmiştir: Türkçede "demir perde", Almandada "eiserner Vorhang". 13

Yarı Çeviri Sözcükler: İki ögeden oluşan ifadelerin bir ögesinin çevirisinin yapılarak, ötekinin olduğu gibi aktarılması ile oluşan sözlerdir. İngilizce "to break record"un "rekor kırmak" şeklinde çevrilmesi gibi.

Bağımsız Çeviri Sözcükler: Yabancı öğelerin dilde onları aşağı yukarı karşılayan sözlerle çevrilmesi ile oluşan sözcüklerdir. Fransızca "baş, başkan" anlamındaki "chef" sözcüğü ile "yapıt" anlamındaki "oeuvre" sözcüklerinden kurulmuş olan "chef d'oeuvre"

tamlamasının Türkçede Farsça “şah” ve Arapça “eser” sözcüklerinden yapılan “şaheser” tamlaması ile karşılanması gibi.

Anlam Etkilenmesi: Yabancı bir örneğe göre yerli öğelerdeki anlamın başkalaşması ya da çeşitlenmesi. “Yıldız” sözcüğü, İngilizce karşılığı olan “star” sözcüğünden anlamca etkilenecek “tanınmış, parlak sinema sanatçısı” anlamını da kazanmıştır.

Bunların dışında, yabancı dildeki örneğine göre türetilen sözcükler (Arapça “Halik” ve “mahluk”a benzetilerek “yaratan” ve “yaratılmış” sözcüklerinin türetilmesi gibi.) ile bir çeviri ögenin sadeleştirilerek kullanıldığı örnekler de (Fransızca “jugement de valeur” ifadesinin “efkarı umumiye” şeklinde çevrilmesi, daha sonra da “kamuoyu” olarak sadeleştirilmesi örneğinde olduğu gibi.) mevcuttur. (Aksan 1990c: 35-37).

Aynı zamanda Türkçe gibi, dil devrimi geçirmiş dillerde bir çeviri ögenin sonradan yeniden çevrildiğini, özleşmiş dile uydurulduğu görülmektedir. Örneğin; Fransızca “jugement de valeur” den Türkçeye aktarılan kıymet hükmü, bugün değer yargısı olarak kullanılmaktadır. Yine Fransızcadan “opinion publique”den çevrilme efkâr-ı umumiye tamlaması kamuoyuna döndürülmüştür (Aksan, 1990: 35-37).

2.2.6.4. Deyimler

Deyim: “Belli bir kavramı, belli bir duygu ya da durumu dile getirmek için birden çok sözcüğün bir arada, seyrek olarak da tek bir sözcüğün yan anlamında kullanılmasıyla oluşan sözdür.” (Aksan, 1990c: 37)

Korkmaz’ın deyim tanımı da şu şekildedir: “Gerçek anlamından farklı bir anlam taşıyan ve çekici bir anlatım özelliğine sahip olan kelime öbeği.” (Korkmaz 1992: 43)

Çotuksöken de deyimi; “Genellikle öz anlamından farklı bir anlam içeren iki ya da daha çok sözcükten oluşmuş, kalıplaşmış söz.” şeklinde tanımlar (Çotuksöken 1991: 49)

Deyimler, atalarımızdan kalan en değerli armağanlardan biridir. Başlangıçta bir kişi tarafından söylendikten sonra, anlamsal ya da dilsel özellikler yüzünden beğenildiği, kullanıldığı ortamlarda sözü çarpıcı olarak belirttiği için halkça benimsenmiş, tutulmuş; konuşma ve yazıda yinelene yinelene günümüze değin gelebilmiştir. Deyimler bir toplumun yaşam tarzını, inançlarının, olaylara bakış açılarının en önemli ipuçlarıdır. Hepsinde bir yaşanmışlık izi vardır. En az iki sözcükten oluşurlar, çoğunlukla gerçek anlam özelliğini yitirmiş olup kalıplaşmış ifadelerdir. Anlamlarını da içerisinde buldukları cümlelerden alırlar.

Ömer Asım Aksoy, deyimlerin belli başlı özelliklerini şöyle sıralar (Aksoy, 1993a: 38-39)

a. Deyimler kalıplaşmış ifadelerdir. Bu, sözcüklerinin eş anlamlıları ile de olsa, değiştirilemeyeceği anlamına gelir. Bu nedenle “ayıkla pirincin taşını” yerine “ayıkla bulgurun taşını” denilmez.

b. Deyimler kısa ve özlü anlatım araçlarıdır: “kel başa şimşir tarak”, “dil dökmek” gibi.

c. Deyimler, genellikle birden fazla sözcükten oluşan gruplardır. Ancak bu konuda dil bilimciler farklı görüşler içindedir. Ömer Asım Aksoy deyimlerin en az iki sözcükten ibaret olduğunu söylerken (Aksoy, 1993a: 39) Aksan “akşamcı, kaşarlanmış, sudan, gözde, gedikli” gibi örnekleri tek sözcükten oluşan deyimler olarak kabul eder (Aksan 1990c: 38). Bunun yanında cümle hâlinde olan deyimler de vardır.

ç. Cümle hâlinde olan deyimler atasözleri ile karıştırılabilmektedir. Deyimlerin atasözlerinden farkı, bir hüküm belirtmemesi, genel kural niteliğinde olmayıp bir durumu, kavramı hoş, dikkat çekici bir anlatımla ifade etmeye çalışmasıdır. Atasözleri ise ders ve öğüt verme amacındadır.

Deyimler, farklı şekillerde karşımıza çıkabilir. Bir sözcük grubunun deyim olup olmadığını anlamak için deyim türlerine bakmak faydalı olacaktır. (Aksoy, 1993b: 497-509):

a. Deyimlerin en önemli kısmını sözcükleri mecaz anlamda kullanılanlar oluşturur: “abayı yakmak”, “eli açık”, “ipe un sermek” gibi.

b. Bazı deyimler, iki yargıdan oluşur ve kendi içinde kafiyelidir: “Allah’tan sıska, ne yapsın muska.”, “Babamın adı Hıdır, elimden gelen budur.”, “Ya herrü ya merrü.” gibi.

c. Bazı deyimler ise öykü ya da konuşma şeklinde olur: “— Tencere dibin kara — Seninki benden kara.”, “Deveye, boynun eğri, demişler; nerem doğru ki, demiş.” gibi.

ç. Bir öyküye ya da bir olaya dayanan deyimler de vardır: “Baklayı ağzından çıkarmak”, “Ye kürküm ye.”, “Yorgan gitti kavga bitti.” gibi.

d. Bir kısım deyim ise âdet, inanış ve gelenekleri bildirir: “Ağzından yel alsın”, “Büyük sözüme tövbe”, “Nazar değmesin” gibi.

e. Bazı deyimler anlatım güzelliği düşünülmeyle oluşturulmuştur: “Canı isterse”, “Olan oldu”, “boğaz tokluğuna” gibi.

f. Kimi deyimler belli dil bilgisi kurallarıyla değil, özel biçimlerle kurulmuştur: “aç açına”, “ayak üstü” gibi.

Bazı deyimler de eksilteli anlatım şeklindedir: “er geç” (erken ya da geç olarak), “kan kırmızı” (kan gibi kırmızı), “ne fayda” (ne faydası var) gibi.

g. Aynı sözcüğün tekrarlanması dışında bir kısım ikileme de deyim kabul edilir: “açık saçık”, “bet beniz”, “kaba saba” gibi. ğ. Bir sözcükle yardımcı eylemden oluşan söz grupları, bu sözcükler bir arada kullanıldığında yeni bir anlam ortaya çıktığı için deyim kabul edilir: “abayı yakmak”, “önem vermek”, “rahatına bakmak”, “yas tutmak” gibi.

2.2.6.5. Atasözleri

Atasözleri, eski tabiriyle darbimeseller, “Anonim karakter taşıyan, atalardan kaldığı kabul edilen ve toplumun yüzyıllar boyunca geçirdiği tecrübelerden ortak fikir, tutum ve davranışlarıyla dünya görüşünden oluşan, genel kural özelliği taşıyan kısa ve özlü kalıplaşmış sözler topluluğudur.” (Korkmaz, 1992: 15)

Atasözleri meydana geldiği toplumun duygu, düşünce ve yaşayış tarzını yansıtır, genelde söyleyeni belli olmadığı için anonim özelliği taşır. Topluma mal olmuş, o toplum tarafından benimsendiği için yıllar ve yüzyıllar içerisinde söylene söylene günümüze kadar gelmiştir. Belli bir mantık çerçevesinde ortaya çıkmıştır, Herhangi bir fikir, sav açıklanırken tanık özelliği taşır.

Atasözlerinin Türk Kültürü içerisinde çok önemli bir yeri vardır. Türk toplumun ortak yaşam tarzını, inançlarını düşünce ve tutumlarını yansıtmalarıyla uzun deniyemler sonucu ortaya çıkmasıyla insanlara çeşitli öğütler vermesi sebebiyle topluma yol gösterici niteliği taşır. Bir atasözle belgelendirilen tutumun doğruluğu toplum tarafından kabul edilir. Atasözleri anlaşmazlık durumlarında adeta bir yargıç özelliği taşır ve inandırıcılık ve ikna yöntemi olarak kullanılır (Aksoy, 1993a: 15).

Ömer Asım Aksoy, atasözlerinin özelliklerini şöyle açıklamıştır. (Aksoy, 1993a: 15-20):

a. Atasözleri kalıplaşmıştır. Sözcüklerin yerleri değiştirilip ya da anlamdaşları kullanılamaz, sözdiziminin şekli de bozulamaz. “Derdini saklayan derman bulamaz.” atasözünde “derman” yerine “ilaç” sözcüğü konulamayacağı gibi. “Sakla samanı, gelir zamanı” atasözü de “Samanı sakla, zamanı gelir.” şeklinde söylenemez.

b. Atasözleri genelde kısa olup, az sözcüklerle çok şey anlatmayı amaçlar: “Dikensiz gül olmaz.” “Aba altında er yatar.”

c. Atasözleri genelde bir iki cümleden oluşur: “Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al.”, “Dost acı söyler.”, “Dost ile ye iç, alışveriş etme.” “Kel ölür, sırma saçlı olur; Kör ölür, badem gözlü olur.”

ç. Bazı atasözleri sosyal olayların uzun bir gözlem ve deneme sonucu nasıl olduklarını anlatır: “Komşunun tavuğu komşuya kaz görünür.”, “Minareyi çalan kılıfını hazırlar.”, “Parayı veren düdüğü çalar.” gibi. 17

d. Bazı atasözleri doğa olayları ve o doğa olaylarının etkisi üzerinde de durur: “Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır.”, “Kork aprilin beşinden, öküzü ayırır eşinden.” gibi.

e. Atasözlerinin bazıları öğüt ve ders verir niteliğindedir: “Ağlamayan çocuğa meme vermezler.”, “Gülme komşuna gelir başına.” gibi.

f. Çeşitli yaşanmışlıklara tecrübelerle dayanarak direkt ahlâk dersi ve öğüt veren atasözleri de vardır: “Ayağını yorganına göre uzat.”, “Bugünün işini yarına bırakma.” gibi.

g. Atasözlerinin bazıları da bilgece düşünceler bildirerek yol gösterir. “Korkunun ecele faydası yoktur.”, “Can bostanda bitmez.” gibi.

ğ. Bazı atasözleri o toplumun anane, gelenek ve göreneklerini belirtir: “Kızını dövmeyen dizini döver.”, “Kız beşikte, çeyiz sandıkta.” gibi.

h. Çeşitli İnanışları bildirirler: “Baykuşun kısmeti ayağına gelir.”, “Akacak kan damarda durmaz.” gibi.

ı. Kimi atasözleri yörelere göre söyleniş farkı sergileyebilirler: “Denize düşen yılanı sarılır.” Atasözünün “Denize düşen yosuna sarılır.” şekli de kullanılır. “Keskin sirke kabına zarardır.” atasözü ise bazı bölgelerde “Keskin sirke küpüne zarardır.” şeklinde yaygındır.

2.2.6.6. Terimler

Söz varlığının başka bir alanı ise terim anlamlı sözcüklerdir. “Bir bilim, sanat, meslek dalıyla veya bir konu ile ilgili özel ve belirli bir kavramı karşılayan kelime, ıstılah.” (TDK, 2005a: 1959). “Bilim, teknik, sanat, spor, zanaat gibi çeşitli uzmanlık alanlarının kavramlarına verilen sınırlı ve özel anlamdaki ad.” (Korkmaz, 1992: 149) şeklinde tanımlanan terimler, dilbilgisi ve söz dizim bakımından dildeki herhangi bir sözcükten ayrı sayılmasa da anlam bakımından karmaşık bir içeriğe sahiptir. Tek bir sözcük olmasına rağmen bu kavramlar, bazen başlı başına bir cümle özelliğini ve görevini taşırlar.

Terim kavramı için kesin bir sınır çizme olanağı yoktur. Bununla birlikte terimlerin genel nitelikleri şu şekilde özetlenebilir: (Zülfikar, 1991: 20-23):

a. Terimler genel olarak tek anlamlı öğelerdir: üçgen (geometri terimi), toplardamar (tıp terimi), çekim (dil bilgisi terimi) gibi.

b. Terimler türetilirken, yeni beliren ya da yerlileştirilmek istenen kavramlar karşılanırken şu yollara başvurulmaktadır:

- Dilin kendi öğelerine yeni anlamlar yükleme yoluyla: köprü (dişçilik terimi), diş (marangozluk terimi) gibi.

- Birleşme yoluyla: tekel, bilgisayar, atardamar gibi.

- Dilin unutulmuş, bazen de lehçe ve ağızlarında yaşayan öğelerinin yeniden canlandırılması yoluyla: nicelik, nitelik, alan, tanık gibi.

- Başka dillerden çeviriler yoluyla: fizik ötesi, bilim kurgu, ısıölçer gibi.

- Dilin kendi kök ve ekleri ile türetme yoluyla: saplantı, asalak, önlem gibi. Türetme yolu dillerin kendilerine yeterli bir kültür diline dönüştürülmesi için en geçerli ve en gerekli yoldur.

c. Terimler halkın söz varlığında yer almaz ama halk ağızında kullanılıp da sonradan terim özelliği kazanmış sözcükler vardır. Öte yandan halk arasında çeşitli sanat erbabının (kuyumcu, demirci gibi) kullandığı, o sanata ait sözcükler terim sayılır.

c. Terimler bazı yönleri ile genel dilde kullanılan öteki sözcüklerden ayrılırlar. Terim dışında kalan herhangi bir sözcük bir cümlede, yanında bulunduğu sözcüklere göre anlamca ve görevce değişikliğe uğrayabilecekken, terimlerde böyle bir durum söz konusu olmaz.

2.2.6.7 İlişki Sözleri (Kalıp Sözler)

Bu sözler, toplum ilişkileri sırasında günlük hayatta çeşitli durumlar için kullanılması adet olan ifadelerdir. İlişki sözleri bakımından Türkçe dikkati çekecek ölçüde zengindir: “Teşekkür ederim!”, “Sizden iyi olmasın!”, “Geçmiş olsun.”, “Kolay gelsin!”, “Bir yastıkta kocayın.”, “Ellerinizden öper.” gibi. (Aksan, 2009: 34)

Ömer Asım Aksoy, birtakım dualar, beddualar, sövgüler, bilmece ve tekerlemelerin de kalıp sözler olduğunu ifade eder: “Canı sağ olsun.”, “Allah cezasını versin.”, “Çok yaşa.” gibi. Aksoy, bunlardan deyim özelliği gösterenlerin deyim sayılabileceğini de ekler: “Eline sağlık”, “Gözünü toprak bürsün” gibi. (Aksoy, 1993a: 54).

Çocuğunu sevdiğimiz bir kimseye “Allah bağışlasın.” ya da “Allah analı babalı büyütsün.” dediğimizde ya da bize su veren bir kişiye “Su gibi aziz ol.”, yeni bir elbise alana “Güle güle giyin.” temennilerini iletmişimizde dilin bu imkânından faydalanmış oluruz. (Aksan, 2001a: 122-123). Kalıp sözler de tıpkı atasözleri ve deyimler gibi bir toplumun yaşayış şeklini, geleneklerini göstermesi açısından önemli söz varlıklarındandır.

Toklu (1995), Pilz tarafından gündelik kullanım durumlarına göre yapılmış olan sınıflandırmayı esas alarak Türkçedeki kalıp sözleri şöyle sınıflamıştır (s.118-119):

1. Nezaket bildiren kalıp sözler
 - 1.1. Selamlaşmada kullanılan kalıp sözler
 - 1.2. Tanıştırırmada kullanılan kalıp sözler
 - 1.3. Vedalaşmada kullanılan kalıp sözler
 - 1.4. Rıcanın kibarca aktarılması
2. İyi dilekleri ileten kalıp sözler
 - 2.1. Belirli günler için iyi dilekleri iletmeye kullanılan kalıp sözler
 - 2.2. Doğumu kutlamada kullanılan kalıp sözler
 - 2.3. Evliliği kutlamada kullanılan kalıp sözler
 - 2.4. İyi dilekleri ileten kalıp sözler
 - 2.4.1. Geçmiş olsun dileklerini ileten kalıp sözler
 - 2.4.2. Hapşırınca kullanılan kalıp sözler
 - 2.5. Türk kültürüne özgü bazı durumlarda kullanılan kalıp sözler
3. Başsağlığı dileklerini ileten kalıp sözler
4. Şükran duygularını ileten kalıp sözler
5. Özür dilemede kullanılan kalıp sözler
6. Yemek yerken ve içki içerken kullanılan kalıp sözler
7. Konuşma sırasında kullanılan kalıp sözler
8. Yönlendirme amaçlı kalıp sözler
 - 8.1. Gözdağı vermeye yönelik kalıp sözler
 - 8.2. Yatıştırırmaya yönelik kalıp sözler
9. Yorumlamaya yönelik kalıp sözler
 - 9.1. Şaşkınlığı belirten kalıp sözler
 - 9.2. Yadsımayı ve eleştirmeyi belirten kalıp sözler
 - 9.3. Kuşkuyu belirten kalıp sözler
 - 9.4. Onaylamayı belirten kalıp sözler
 - 9.5. Umursamazlığı belirten kalıp sözler
 - 9.6. Gündelik olayları yorumlamaya yönelik kalıp sözler
 - 9.7. Batıl inançları yansıtan kalıp sözler
10. Olumsuz duyguları yansıtan kalıp sözler
 - 10.1. İlişkinin kesilmek istendiğini belirten kalıp sözler
 - 10.2. Küfür ve ilenmeler

11. Farklı durumlarda kullanılan kalıp sözler

2.2.6.8. Tekrar Öbekleri

Türkçede anlatıma güç katan özelliklerden birisi de tekrar öbekleridir. Anlatımın etkisini artırmak, pekiştirmek ya da özellikle vurgulamak yani belirtmek için yapılır. Dilimizde sıkça yapılan bir uygulamadır.

Tekrar öbeği: “Ya yakın veya zıt anlamlı aynı cins iki kelimenin arka arkaya getirilmesi ya bir kelimenin ilk sesinin /m/ sesiyle değiştirilerek tekrar edilmesi ya da bir kelimenin ilk hecesinin üzerine /m, p, r, s/seslerinden birinin ilave edilerek kelimeyle birlikte söylenmesi yoluyla oluşturulan kelime öbekleridir.” (Delice, 2003: 31)

İbrahim Delice, tekrar öbeklerini şu gruplar altında inceliyor:

a. Aynen Tekrar Öbeği: Sözcüğün aynısının cümle içerisinde yan yana tekrar edilerek kullanılmasından meydana gelen yapılardır: gece gece, güzel güzel koc koca, yavaş yavaş, yeni yeni, dolu dolu gibi söz öbekleridir.

b. Yakın Anlamlı Tekrar Öbeği: Birbirine anlam olarak yakın türdeki sözcüklerin tekrar edilmesiyle oluşan ikilemelerdir: eğri büğrü, toz toprak, doğru dürüst, kafam beynim gibi.

c. Zıt Anlamlı Tekrar Öbeği: Zıt anlamlı kelimelerin tekrarlanmasıyla oluşan öbeklerdir: iyi kötü, aşağı yukarı gibi.

ç. Farsça /be, â, ender/ ile Yapılan Tekrar Öbekleri: ay be ay, öz be öz, hiç ender hiç, leb â leb gibi.

d. Sayılı Tekrar Öbeği: Sayı ifade eden kelimelerin küçükten büyüğe sıralanmasıyla oluşturulur: üç beş kişi, beş on kuruş gibi.

e. Edatlı Tekrar Öbeği: Bağlama edatlarıyla oluşturulan öbeklerdir: ancak ve ancak, güzel mi güzel gibi.

f. Bir Kelimesi Anlamlı Tekrar Öbeği: Sadece bir kelimenin anlamlı olduğu öbeklerdir: eski püskü, estek köstek gibi.

g. Aralıklı Tekrar Öbeği: Araya başka biçimbirimler alarak tekrarlanan öbeklerdir: “Gitmek gözlerinde gitmek sürgüne” örneğinde “gitmek... gitmek” gibi.

ğ. İlaveli Tekrar Öbeği: İlaveli tekrar öbeği ikiye ayrılır:

1. ‘M’ İlaveli Tekrar: Ünsüzle başlayan bir kelimenin ilk harfinin ‘m’ ünsüzü ile değiştirilmesi ya da ünlü ile başlayan bir kelimenin başına ‘m’ sesinin getirilmesiyle oluşturulur. Az da olsa bu durum farklı seslerle de karşılanabilir: adam madam, su mu, bakkal çakkal, sıkı fıkı gibi.

2. Hece İlaveli Tekrar: Kelime başına bir veya iki hece ilavesiyle yapılır: dümdüz, sapsarı gibi. Hece ilaveli tekrarları bazı dilbilimciler pekiştirmeli sıfatlar diye tanımlamaktadır. (Delice, 2003: 32-34)

İkilemelerde sözcüklerin yerleri genelde değiştirilemez. “yamuk yumuk” örneğinde olduğu gibi “yumuk yamuk” şeklinde kullanımı yapılmaz.

İkilemeler cümle içerisinde kullanılırken çekim eklerini alabildiği gibi çeşitli yapım eklerini de alabilirler. “günlük güneşlik” örneğinde olduğu gibi.

2.2.6.9. Ağız (Yöreye Has Söyleyiş Özellikleri)

Bir yazı dilinin belirli bir bölgesinde konuşulan dil, ağızdır. Bir ölçünlü dil içinde bulunan coğrafyaya dayalı sesletim farklılıkları, ağız olarak bilinir. Bir dilin kullanımı çoğunlukla ses, bazen de şekil, anlam ve söz varlığı bakımından birbirinden az çok ayrılan konuşma biçimleri, ağızlık dil kullanımıdır. Kişiler, yaşadıkları bölge, ilişkide buldukları farklı kültürler veya sosyal gruplar ve seçtikleri meslekler nedeniyle, kısacası geçtikleri yolların toplamına göre toplumda bir yere sahiptirler. Kişiler, toplumda ve toplumun dilinde bu özellikleriyle var olurlar. İşte her kişi, bir bölge, bir sosyal grup veya bir mesleğin üyelerinden biridir.

Günlük hayatta evde sokakta, mahallede, köyde konuşulan dili günlük konuşma dili olatacak adlandırırız. Bu günlük konuşma dilinin en büyük özelliği de doğal, kendi içindeki ses kurallarına fazla dikkat edilmemesidir. Bu doğallık da konuşma dilindeki bazı yöresel söylem farklılıklarını ortaya çıkarmıştır. Ağızlardaki farklılıklar da genelde sözcüklerin söyleyiş özelliğinde görülür, yazıda aynı olan sözcükler yöresel ağız özelliklerinin göre farklı şekilde söylem farkından ortaya çıkmıştır. Söz gelimi “kara” sözcüğünün bazı yerlerde “gara” şeklinde, “kabuk” sözcüğünün “gabuk” şeklinde kullanılması gibi. Bu yöresel söyleyiş özelliklerinin yani ağızların oluşumunda yöresel kültür, inanış ve düşünce farklarının yanında coğrafi ve iklimsel özellikler de ayrıca bir etkiye sahiptir. Yazı dili ise genelde ortak bilim dilidir. Yazışmalarda genelde İstanbul Türkçesi dediğimiz ortak kuralları olan dil kullanılır. Türk Edebiyatındaki öykü, roman ve tiyatro gibi çeşitli türlerdeki eserlerde de yazarlar o yörenin ağız özelliklerini taşıyan ağız özelliklerine başvurmuştur. Çalışmamızda da ele aldığımız gibi yazarımız eserlerinde ağız özellikleri yoğun bir şekilde görülmektedir.

“Belirli bir dili konuşan bir grup, konuşmalarında başka bir gruptan açıkça farklılık gösteriyorsa, farklı ağızları konuşuyorlar demektir. Bir ağız, aynı dilin diğer bölgelerinden ayrılan kullanımıdır. Eğer farklılık yalnızca ses bilgisi düzleminde ise, bu bir ağız olarak adlandırılır.” (Karaağaç, 2013:76).

Doğan Aksan'a göre ağız: (parler, Mundart), aynı lehçe içinde, daha küçük yerleşim bölgelerine özgü olan ve daha küçük ayrımlara dayanan konuşma biçimidir. Örneğin Türkiye Türkçesinde, Anadolu'nun çeşitli yörelerinin konuşma biçimleri, ağız olarak nitelenebilir. Orta Anadolu ağızları, Ankara ağızı, Sivas ağızı, Van ağızı gibi. Kimi diller lehçe kavramını "ağız ailesi" olarak tanımlarlar (Aksan, 2009:142)

2.2.6.10. Argo

Doğan Aksan söz varlığının içerdiği öğeler arasına argoyu almamış olsa da çalışmamızda bu konu üzerinde de durulması gerektiği düşünülerek argo kullanımlar belirlenmiştir.

Söz varlığının önemli bir kısmını oluşturan argo geniş anlamıyla, "Bir meslek topluluğu arasında kullanılan özel sözdür." (Aksoy, 1993: 51)

Argo, Türkçe sözlükte şu şekilde tanımlanmıştır: "1. Her yerde ve her zaman kullanılmayan veya kullanılmaması gereken çoklukla eğitimsiz kişilerin kullanıldığı söz veya deyim. 2. Kullanılan ortak dilden ayrı olarak aynı meslek veya topluluktaki insanların kullandığı özel dil veya söz dağarcığı, jargon. 3. mec. Serserilerin, külhanbeylerinin kullandığı söz veya deyim." (TDK, 2005a: 117)

Halil Ersoylu, argoyu: "Toplumsal yaşayışta var olagelen değişik kültür tabakalarına, farklı iş kollarına, meslek alanlarına ait bulunan ve kendi aralarında, hayatın veya mesleklerinin vazgeçilmez ihtiyaçları dolayısıyla birbirlerine kaçınılmaz, kopmaz bağlarla bağlı olan insanların oluşturdukları bir tür özel." şeklinde tanımlar. (Ersoylu, 2004: 13)

Argo genelde günlük kullanılan dilin tamamen dışında deyimler gibi sözcüklere yeni anlamlar yükleyerek, farklı sözcüklerle oluşturularak meydana gelmiş ayrı bir dildir. Herkes tarafından anlaşılabilir, Argo dilindeki sözcük gruplarının yazılışı ve okunuşu ortak dildeki sözcüklerin biçim olarak hemen hemen aynıdır, farklılıklar bu sözcük ve sözcük gruplarının yeni anlamlar yüklenmesinden ortaya çıkar. Örneğin "otlanmak" sözcüğünü ele aldığımızda: sözcüğün gerçek anlamına baktığımızda, toprağın üzerinde otun bitmesi anlamını taşır. Argo olarak ele alındığında ise; herhangi bir çaba göstermeden bir kazanç elde etmeye çalışmak ya da başka birilerinin sırtından geçinmek anlamında kullanılır. Bu yönüyle de kendi içerisinde özel oluşturulmuş bir anlaşma dili, adeta sözcüklerden oluşmuş bir şifredir diyebiliriz. Yeryüzündeki konuşulan dillerin çoğunda kendine özgü bir argosu olduğu gibi Türkçemizin de kendine has oluşmuş bir argosu vardır.

Temelde, toplumun genel olarak aşağı tabakasında kullanılan argo hemen her ülkede, okumuş, yetişmiş kişiler arasında da tutunabilmekte, ayrıca bunlar arasında argonun değişik türleri de ortaya çıkmaktadır. Artist, öğrenci, hatta bilgin argosuna da rastlanmaktadır.

Her dil içinde argo ve argo türleri bulunmakla birlikte, her ülkede bu özel dilin oluşumunda birbirine benzer eğilimler görölmekte, benzer yollara gidildiği göze çarpmaktadır. Ancak şurasını özellikle belirtmek gereklidir ki, argo gelişmiş, oldukça sanatlı ve çoğu kez nükteli bir dildir. Bu nitelikler, onun sözvarlığının incelenmesi sırasında, kendiliğinden ortaya çıkar.

Argonun söz varlığı, ortak dilin sözcüklerine özel anlamlar vermek, kimi sözcüklerde bilinçli değişiklikler yapmak, eskimiş öğelerden, aynı dilin lehçelerinden ve yabancı kökenli öğelerden yararlanmak yoluyla meydana getirilir. Birkaç örnekle açıklayalım: Fransızcada genel dilde “geveze” demek olan *bavard*, Fransız argosunda “avukat” anlamında kullanılır. Türkçede belirli anlamları olan *okutmak* ya da *mektebe başlatmak* eylemleri, argoda “satmak” anlamında, bir şeyi elden çıkarmayı anlatmak üzere kullanılır. Aynı biçimde, fiziksel bir işlemi anlatan *kaynatmak* eylemi argoda 1. “tatlı tatlı sohbet etmek”, “muhabbet etmek”, “konuşmak”; 2. “iz bırakmadan yok etmek”; 3. “borcunu ödememek” demektir. *Bitirmiş* de “tecrübeli”, “açıkgöz” anlamındadır. Öğrenci argosundaki *çakmak* “sınıfta kalmak”, şoför argosunda *gazlamak* “acele uzaklaşmak”, “çekip gitmek”, yaygınlaşmiş örneklere aittir. Bu örnekler de gösteriyor ki argo anlamda kullanılan sözcük ve sözcük gruplarının gerçek anlamdan uzaklalarak yeni bir manaya büründüğu görölmektedir. Bu yönüyle de argo sözcüklerin anlamsal olarak adeta mecaz anlamlı deyiş, deyim ve çeşitli tecrübelerle dayalı olan atasözlerine yakın olduğu görölmektedir.

“Günümüzde argonun sınırlarını çizmek, hangi kelimelerin veya deyimlerin kesin olarak argo olduğunu tespit etmek mümkün değildir. Argo kavramlar için bazı kıstaslar olmasına ve ilgili kaynaklarda bazı belirleyici ölçüler konulmasına, tanımlar yapılmasına rağmen argo kavramına yakın anlamlar ifade eden şu kavramlar arasında: “Argo (pis argo, yüksek argo, genel argo, özel argo) jargon; mecaz; kinaye; deyim; kaba dil; kaba veya aşağılık dil; özel dil; teklifsiz konuşma; teklifsiz dil; halk dili; alay, şaka ve hakaret yollu ifadeler; apaş dili; külhanbeyi dili (ağzı); tulumbacı ağzı; ayaktakımı ağzı gibi sıralanır.

2.3. ROMANIN SÖZ VARLIĞI VE TANITIMI

2.3.1. Romandaki Söz Varlığı

2.3.1.1. Yabancı Sözcükler

Romandaki yabancı sözcükler tespit edilirken ayrıntılı bir şekilde köken bilgileri ele alınmamış, hangi dilden Türkçeye geçtikleri, romanda geçtiği cümle ve cümledeki anlamları ve kullanıldıkları yerler gösterilmiştir. Genel olarak baktığımızda yazarın Arapça'dan Türkçeye geçmiş yabancı türdeki sözcükleri daha sık kullandığı görülmektedir. Bunun dışında dilimize yerleşmiş, Farsça, Fransızca ve İtalyanca kökenindeki kelimelere rastlanmıştır.

Ahlak-ı umumiye 36: (Arapça) Sosyal ahlak, anlayış.

“Adamda da helbet ne para bulunur ne de ehlak-ı umumi.”

Ahraz 16: (Arapça) Dilsiz kimse.

“Şu kızın kaşu gözü Ahrazu dili nedir?”

Aklı evvel 38: (Arapça) Akıllı geçinen kişi.

“Aralarında bir akli evvel çıktı.”

Aşar 8: (Arapça) Tarım ürünlerinden alınan ondan bir vergi.

“Bir bölüğü de aşar vakti şahnalık yapardı.”

Cedelleşmek 15: (Arapça) Mücadele etmek uğraşmak.

“İki üç gün kuru toprakla cebelleşti.”

Cüda 119: (Farsça) Yurt, baba ocağı gibi çok sevilen şeylerden ayrılmış olan, uzak kalmış olan

“Duamda seni hiçbir zaman cüda bırakmam.”

Cürüm 54: (Arapça) Suç.

“Dilimizin cürümünü çekecektik çaresiz...”

Çuha 13: (Farsça) Tüysüz, ince sık dokunmuş kumaş.

“Hem aba hem çuha isteyecekti.”

Deyyus 13: (Arapça) Karısının veya kendisine çok yakın bir kadının iffetsizliğine göz yuman.

“Mayası bozuk deyyuslar.”

Ehl-i gubur 123: (Arapça) Kabir ehli, mezarlıkta yatanlar.

“Fatiha gerek ehl-i gubura.”

Enfiye 21: (Arapça) Kurutulmuş tütünden yapılan ve buruna çekilen keyif verici, aksırtıcı toz, burun otu.

“Burnu enfiye koklar gibi ter koklar.”

Ellaham 53: (Arapça) Arapçadaki Allahülalem sözcüğünün halk ağzına yerleşmiş hali. Galiba, zannedersem anlamı taşır.

“Ellaham beni sınıyor.”

Fehmetmek 113: (Arapça) Anlamak, kavramak.

“Ama pek fehmedemiyordu bakışını, yüzündeki deyişi.”

Gavur 9: (Farsça) Dinsiz kimse, Müslüman olmayan, merhametsiz, acımasız.

“Dağ gibi adamı kuru çöpe çevirdi, gavur yokluk.”

Gerdan 16: (Farsça) Vücudun omuzlarla baş arasındaki kalan ön bölümü.

“Ak gerdana beşi birlik takayım aman.”

Gıtmir (kıtmir) 53: (Arapça) Ashab-ı keyf ya da yedi uyurlar olarak bilinen efsanedeki köpek.

“Ben kimim, gıtmirden aşağılık bir kul.”

Hakeza 41: (Arapça) Bunun gibi, böyle.

“Yük yüklerken söylediğim indirirken hakeza.”

Herze 32: (Farsça) Saçma söz, zevzeklik.

“İstersen bunamış Hüseyin Ağa'nın yediği herze de!”

İltihak 103: (Arapça) Katılma.

“Şimdi yeni bir kıtaya iltihak ediyorum.”

İnkıraz 64: (Arapça) Tükenme, bitme, kırma, yok etme, çöküş.

“Pazarlığa bir inkıraz vurma.”

İspermeçet, 39: (İtalyanca) Balinalardan ve özellikle ispermeçet balinasının başından çıkarılan mum yapımı kozmetik sanayisinde kullanılan beyaz bir madde.

“İspermeçet mumuyla davet ettik.”

Kamyon 7: (Fransızca) Motorlu büyük yük taşıdı.

“Tomofil, kamyon nerede?”

Kasavet 15: (Arapça) Üzüntü, tasa, sıkıntı.

“Gam kasavet ne kelime?”

Kefil 11: (Arapça) Borcunu ödemeyen veya verdiği sözü yerine getirmeyenin bütün sorumluluğunu üzerine alan kimse.

“Bir kışın yarısını buldururum bununlan Gerisine Allah kefil...”

Kepaze 18: (Farsça) Utanmaz, rezil.

“Yukarıdaki biraz daha kepaze, biraz daha irezil.”

Külhan 29: (Farsça) Hamamları ısıtan, hamamın altında bulunan kapalı ve geniş ocak.

“Yine hamamın külhanına gider, geceleri üç beş kömür atarım.”

Mafsal 21: (Arapça) Eklem.

“Fersiz buğulu gözlerini başparmağının ilk mafsalıyla sildi.”

Maya 17: (Farsça) Yaratılış, nitelik.

“Mayanız batsın!”

Meşveret 143: (Arapça) Bir konu hakkında birinin düşüncesini sorma, birine danışma

“Kısa bir meşveretten sonra gelecek günlerin gereği düşünülüyor.”

Methiye 24: (Arapça) Övgü.

“Nur içinde yatsın diye methiyeler okumaya başladı.”

Mitil 104: (Rumca) İçine yün, pamuk vb. doldurulan beyaz yastık veya yorgan kılıfı.

“Ranzadaki mitili de yerli yerinde.”

Muhacir 8: (Arapça) Göçmen.

“Doksan üç Kırım Muhacirleri getirdi, arabayı, yaylıyı.”

Muhanet 58: (Arapça) Yabancı.

“Beni muhanete muhtaç etmezler.”

Mutasarrıf 45: (Arapça) Osmanlı Devleti’nde eyaletin başındaki vali gibi, sancaklarda valinin yetkilerine sahip yönetici.

“Mutasarrıfa git, ben Kutulumare’den döndüm de.”

Mürüvvet 25: (Arapça) Mutluluk, sevinç

“Gördük çok şükür mürüvvetini.”

Nişadır 14: (Farsça) Amonyak.

“Merkep gıcına nişadır çalınmış gibi dörtnala çıkardık yola.”

Nodul 41: (Rumca) Hayvanın yürüyüşünü hızlandırmak için sopanın ucuna çakılmış sivri demir çivi.

“Nodulu kışının yumuşak derisine bindirir, ardından küfürü yapıştırırdı.”

Payende 82: (Farsça) Destek

“İnşallah, dedi, birbirinize payende olursunuz.”

Peyke 147: (Farsça) Genellikle eski iş yerlerinde bulunan duvara bitişik alçak tahta sedir.

“Gelinin buyur demesine zaman kalmadan peykedeki mindere oturuverdi.”

Rüsva 18: (Farsça) Rezil.

“Yukarıdaki biraz daha rezil, biraz daha kepaze, biraz daha rüsva, biraz daha perişan edecek.”

Santur 131: (Farsça) Kanuna benzeyen, tokmaklarla çalınan bir türlü telli çalgı.

“Sen, saz santur, davul zurna, def dümbelek ne istersin?”

Şehvet 12: (Arapça) Erkek ve dişinin birbirine karşı duyduğu cinsel istek.

“Sağdaki tepedeki üç beş merkeb dolaşıyor, şehvet dolu sesler çıkarıyordu.”

Şer 9: (Arapça) Kötülük, Fenalık.

“Meyveleri çocukların şerrinden kurtaralım.”

Terütaze 96: (Farsça) Çok taze körpe.

“Sonra terütaze bir sonbahar güneşi çaldı kapısını.”

Tavatür 74: (Arapça) Bir haberin ağızdan ağza yayılması yaygın söylenti.

“Cuvarayı hesap sonu elde bir etmezse, bundan tevatür adam yok say.”

Tevellüt 105: (Arapça) İnsanın doğduğu zaman.

“Oğlunun tevellütünü okudu içinden.”

Urba 37: (İtalyanca) Giysi.

“İşçilere urbalar bağışlardı.”

Vagonet 171: (Fransızca) Yana veya arkaya doğru devrilebilen ve bazı toprak düzenleme işinde kullanılabilen küçük vagon.

“Motorun vagonetinde bağırma degecek soğuk yel ciğerime işler.”

Varidat 82: (Arapça) Gelirler.

“Önümüz kış ama varidatımız gani.”

Veled-i Zina 52: (Arapça) Evlilik dışı doğan çocuk.

“Ulan olmam diyesticeler, ulan geçmişi kınalının dölleri, ulan veled-i zinalar!”

2.3.1.2. Çeviri Sözcükler

Doğan Aksan, çeviri sözcüklerin; “bir yabancı dilden olduğu gibi ya da bir bölümüyle çevrilen, yabancı dildeki örneğine benzetilerek dilde oluşturulan sözler, sözcük öbekleri ve benzerlerini” içerdiğini belirtir. (Aksan 1990c: 35-37).

Çalışmamızda çeviri sözcüklere yer verilmemiştir. Bunun sebebi; bu çalışmanın amacının yabancı dillerin etkisini belirlemek değil, özellikle kaynaklara geçmemiş söz varlığı öğelerini tespit etmek olmasıdır.

2.3.1.3 Deyimler

Romanda deyimler oldukça sık kullanılmıştır, Bazı deyimler kaynaklarda geçmemektedir. Kaynaklarda geçmeyen deyimler yıldız (*) işreti ile belirtilmiş olup, anlamları cümle içerisindeki kullanımlarından yola çıkılarak belirlenmiştir.

Romanda ele alınan deyimler sözlük anlamları ve cümle içerisindeki kullanımlarıyla birlikte aşağıda gösterilmiştir.

Adam yerine koymak 17: Varlığını kabul edip adamdan saymak.

“Seni de adam yerine koydum. Mayanız batsın.”

Ahını (birinin) almak 71: Öç almak, ah almak.

“Bir de şu var, istediğim garıdan ahımı alacağım.”

Aklı başına gelmek 47: Davranışlarının yanlışını sezerek doğru yolu bulmak.

“Vallahi yeni aklım başıma.”

Aklı fikri almamak 186: Bir şeyin gerçekleşmesine çok şaşırarak, inanmamak.

“Gardaşım benim de aklım fikrim almıyor.”

Akıl vermek 104: Yol göstermek

“Sonra sana akıl vermek, yol göstermek ne haddime...”

Altını üstüne getirmek 65: Bir şey bulmak için aramadık yer bırakmamak, dağıtmak.

“Ben aşağı suya indirince gobeller bağın altını üstüne getirir.”

*Ayağının bir ucu çukurda olmak 162: Yaşı epeyce ilerlemiş, ölüm anının yaklaştığı.

“Herif seksen yaşında, ayağının bir ucu çukurda.”

Ayağa kaldırmak, 146: Telaş ve heyecana düşürmek.

“Ama motor sesi sağı solu ayağa kaldırdı.”

Başından atmak 30: Yapılması güç bir işi yapmaktan kendini kurtarmak.

“Bu isteği de böylece başından attı.”

Baş göz olmak 81: Evlenmek, hayatını birleştirmek.

“Biz de baş göz olsak n’olur.”

Başından kaynar sular dökülmek 49: Üzüntü veya kötü bir olay karşısında birdenbire büyük sıkıntı duymak.

“Başımdan kaynar sular döküldü sandım.”

Başından savmak 125: Bir istekte bulunana sözde bir sebeple uzaklaştırmak.

“Sen beni hemencecik başından sav.”

Baş tacı etmek 86: Çok sevmek, el üstünde tutmak.

“Seni alıp bir köy ahırına baş tacı edeceğim.”

*Baş tutmak 82: Elebaşı olmak, öncülük etmek.

“Sen bir baş tutsan iş olur gibime gelir.”

*Battı balık yan gider 162: İşler kötü gittiğine göre artık istenildiği gibi davranılabilir demek.

“Battı balık yan gider, göreceğimiz üç gün ise de...”

Beynini yıkamak 164: Sürekli bir şeyler söylemek, fikri değişmek.

“Günler boyu kadınların söyledikleri Fadik’in beynini yıkadı.”

Bir dediği iki olmak 83: Her istediği yapılmak.

“Bir dediği iki olmazmış hiç.”

*Bir deri bir kemik kalmak 17: Çok zayıf olmak.

“Bir deri bir kemik kaldım, toprak caz caz yakıyor bedenimi.”

*Bir hoş olmak 90: Garip veya tuhaf bir durumda olmak.

“Yüreğinin bir hoş olduğunu bedeninin samranmasından duydu.”

Bir işi tatlıya bağlamak 120: Bir sorunu olayı güzel bir neticeyle sonlandırmak.

“Şu işimizi sen tatlıya bağlasan, yeri yanımız.”

*Bir işin tabanını eşmek 88: Ne olup bittiğini anlamaya çalışmak, kurcalamak.

“Bu işin tabanını eşme... der gibi baktı yüzüme.”

Bir yere başını sokmak 114: Barınacak bir yer bulmak.

“Baş sokacak üç göz bir ev yaptım.”

Bok yemek 95: Kaba yakışsız bir iş yapmak.

“İyisinden bir bok yedik, gel çık çıkabilirsen bu işin içinden.”

Bu işin içinde bir bit yeniği var 186: Bir işin gizli kalmış, kötü kuşkulanan yanının olması.

“Yok ya, yine de bu işin içinde bir bit yeniği var.”

Buz kesilmek 166: Şaşılacak, üzülecek bir durum karşısında donakalmak.

“Sabahları ortalık buz kesilirdi.”

Canı burnuna gelmek 24: Bir şey yaparken çok zorluk çekmek.

“Bir lahavle çektim, canım burnuma geldi.”

Canına can katmak 23: Yaşama gücünü artırmak.

“Allah’a şükür her şeyim bol ama şu cuvara bolluğu canıma can katıyor.”

Canının derdine düşmek 99: Canından başka bir şey düşünmeyecek kadar sıkıntı içerisinde olmak.

“Canının derdine düşmüş gibiydi, yüzüne ağır bir yorgunluk oturmuştu.”

Can vermek 9: Canlanmasına yol açmak.

“Gözümün yürek bebeğine can verecekmiş gibi bakıyordu.”

Çengel atmak 154: Bir konuya taraftar toplama girişiminde bulunmak.

“Millet çengelini Fadik Hatun’un hanesine attı.”

Çiçeği burnunda 127: Daha yeni, çok taze.

“O ihtiyar da sen çiçeği burnunda gelin misin?”

Çile çekmek 38: Büyük sıkıntı ve üzüntü içinde yaşamak.

“Bu deve Bağdat seferinin bütün çilesini çekti.”

Çürüğe çıkmak 42: Birinin sağlam olmadığının anlaşılması.

“Beni çürüğe çıkardılar.”

Dalıp gitmek 12: Bir düşünceye dalmak ya da hayal ile bulunduğu ortamdan iyice uzaklaşmak.

“Yine bakışı karşılara takılı kaldı, dalıp dalıp gitmek istiyordu.”

Davul dengi dengine vurur 136: İnsanlar kendileriyle aynı yaşta ya da aynı düşünceye sahip kişilerle daha iyi anlaşır, kaynaşır.

“Davul dengi dengine vuruyordu ama vursundu!”

Dert çekmek 167: Üzüntüsü artmak, sıkıntılar yaşamak.

“Benim dert çekecek, yük götürecek halim çoktan geçti.”

*Dilinin cürmünü çekmek 54: Söylediği bir sözden dolayı sıkıntı çekmek.

“Dilimizin cürmünü çekecektik çaresiz.”

Dil dökmek 91: İnandırmak veya yararlanmak için sözler söylemek.

“Gelin dualı diller döküyordu kendisine.”

Dört elle sarılmak 21: Bir işe büyük bir özveri ve önem vererek girişmek.

“Duygularına dört elle sarılmak istedi.”

Donup kalmak 114: Beklenmedik bir olay karşısında şaşkınlık yaşamak.

“Donup kaldım, böyle murtad takımını ne gördüm ne işittim.”

Dört dönmek 39: Telaşla çare aramak.

“Şöyle bir dört döndü bağı, can sıkıntısından.”

Dünyası alt üst olmak 112: Kötü bir olay karşısında çok etkilenmek, üzülmek.

“Yeniden alt üst olurdu dünyası.”

Dünyaya kazık çakmak 52: Çok uzun ömürlü yaşamak.

“Sanan ki bana dünyaya kazık çaktıracak.”

Efkar dağıtmak 15: Sıkıntı gidermek, üzüntüden uzaklaşmak.

“Efkarını dağıtmak için yeniden bir oyun havasına dönerdi.”

*Ekmek yemek 10: Birisinin işinde çalışmak, kendi geçimini sağlamak.

“Sayende bir iki ay ekmek yiyeceğiz.”

El aleme maskara olmak 115: Utanılacak duruma düşmek, dillere düşmek.

“Herhalde senin niyetin el aleme maskara olmak.”

*Eline ayağına düşmek 78: Birine çok yalvarmak.

“Eline ayağına düşerim gurbanlar olduğumu anam derim.”

Elçiye zeval olmaz 111: Bir kimseden başka bir kimseye haber ulaştırın bu aracılığından dolayı sorumlu tutulmaz.

“Elçiye zeval olmaz, gideyim ağam.”

El elde baş başta 29: Elde bulunan bir şeyin tükendiğini anlatan bir söz.

“Bir de getirdiklerini hesaba katarsa o zaman aşağı yukarı el elde baş başta sayılır.”

Eli ekmek tutmak 58: Geçimini kendi emeğiyle sağlayacak duruma gelmek.

“Ulan, Allah bizi iki çocuk saabı etti, Büyürler elleri ekmek tutar.”

Eli iş tutmak 46: Bir işte çalışmaya başlamak.

“Büyük oğlanın eli iş tutar oldu.”

El etek çekmek 24: Uzaklaşmak, kaybolmak.

“İtlikten, piçlikten el etek çekin.”

Esef etmek 23: Acımak, üzölmek.

“Güneşin gidişine esef etmedi.”

Eteğindeki taşları dökmek 24: Bütün bildiklerini açıklamak.

“Eteğindeki taşları dökün, itlikten piçlikten el etek çekin.”

Eriyip gitme 181: Yok olmak, dayanamamak.

“Fırtınanın büyük gürültüsünde “şangırtı” üç adım öteye eriyip gitti.”

Ezilip büzölmek 125: Güç bir duruma düşüp davranışlarıyla utandığını belli etmek.

“Sonra ezildi, büzöldü korkak korkak.”

Fırsat kollamak 110: Yapmak istediğı bir şey için uygun bir zamanı veya bir durumu beklemek.

“Öğle sonu hoş bir zamanını, bir fırsatını kollarım diye geçirdi, içinden.”

Gam yemek 55: Çok üzölmek, dertlenmek.

“Gam yeme Hüseyin Emmi dedi, bura da senin sayılır.”

*Geme dizgine gelmemek 180: Laf söz dinlememek, kendi bildiğini okumak.

“Şu yaşta game dizgine gelmiyorsunuz, ahir çekeceğınızı Allah bilir.”

Göge çıkarmak 142: Yüceltmek, onurlandırmak.

“Hüseyin Ağa'yı adeta gökyüzüne çıkardılar.”

*Gözü almamak 105: Bir işi becereceğine inanmamak.

“Amma onu da gözüm almıyor, aklıma zıt, yanlış düşünüyor.”

Gözleri çakmak çakmak olmak 64: Öfkeden gözleri kızarmış ve parlamış olmak.

“Bizimkinin gözleri çakmak çakmak yüzümdeydi.”

Göz kulak olmak 42: İyice sahip çıkmak, korumak.

“Ben de duygusallığımda göz kulak olmuştum.”

Gözünün önünden geçmek 105: Hatırlamak.

“Tekleme gördüğü, çoğu kez “merhabasız” torunları bir bir gözünün önünden geçti.”

Gözü takılmak 13: Dikkati çeken bir şeyde gözlerini alamamak.

“Gözü bağdaki haymeliğe takıldı.”

Gururunu okşamak 134: Karşısındaki yüceltmek, onure etmek.

“Kendisine verilen önem gururunu okşadı.”

Gününü gün etmek 83: Hiçbir şeyi dert etmeyip gününü hoş geçirmek.

“Ben de sizin gününüzü gün edeceğim.”

Hak kazanmak 38: Emeğinin karşılığını alabilecek duruma gelmek.

“Artık emekliliği ve dinlenmeyi hak kazandı.”

Hal hatır sormak 119: Bir kimseye “nasılsınız” “ne durumdasınız” gibi nezaket soruları yöneltmek

“Hal hatır soruldu... Gelin kahvesini getirdi Ağa'nın.”

Hasret kalmak 108: Özlemek.

“Yanımda bir kuru soluğa hasret kaldım.”

Haşır neşir olmak 106: Kaynaşmak, bir arada bulunmak, uğraşmak.

“Hele şu hasretini çektiğim mitille bir haşır neşir olayım.”

Hayra yormak 66: Rüya veya herhangi bir olayı iyi bir durumun belirtisi saymak.

“Bunu da hayra yordu ve sevindi.”

Hesap vermek 173: Herhangi bir davranışının sebebini açıklamak, anlatmak.

“Şu ömür denen kerhaneciye hesap verdiğimiz yetmez, bir de sana mı hesap vereceğiz.”

Hop oturup hop kalkmak 123: Öfke, heyecan vb. duygularla yerinde duramaz olmak.

“Gelinim hop oturup hop kalktı.”

İçi bir hoş olmak 146: Heyecandan şaşkın olma durumu.

“Bir hoş oluyordu içi acep diyordu.”

İçinden çıkamamak 49: Sonunu çözümleyememek.

“Heçbirinin içinden çıkamaz körük çekerken kendi kendime bir türkü tutturdum.”

İçine doğmak 13: Bir işin olacağını veya olduğunu hiçbir belirti duymadan önceden sezinlemek.”

“Sonra pişmanlık doğdu içine.”

İç geçirmek 81: Derin soluk alarak üzüntüsünü belli etmek.

“Bir iç geçirdi o arada.”

İçini açmak 50: Derdini anlatmak, içini dökmek.

“Bu deyyus takımına içimi açar dururum.”

*İçi yatmamak 41: Aklına yatmamak, hoşuna gitmemek.

“Kuran, hadis öğrenecek değilim ya...İçim yatmadı bir türlü bu işe.”

İki eli yakasında olmak 98: Kıyamette ondan davacı olmak.

“İki elim yakanda, diye bağırdı.”

İlikleri gevşemek 49: Rahatlamak.

“Allah'tan han sıcakmış, gevşedi hemen iliklerim.”

İnadı tutmak 118: Çok direnmek, inatlaşmaya başlamak.

“İnadı tutmuş gibi yine de sakalı kisasından alıyordu Necip.”

İnceldiği yerden kopsun 95: İş olacağına varsın, sonucu ne olursa olsun katlanmayı göze almak.

“Varsın inceldiği yerden kopsun.”

İflahını kesmek 153: Gücünü tüketmek, bir daha düzelemeyecek duruma getirmek.

“Gece boyu iflahını kestim... Elbet uyuyacak.”

İnce eleyip sık dokumak 152: İşi en ince ayrıntısına kadar araştırıp, irdelemek.

“Bizim işlerin ince eleyip sık dokunacak halı var mı ki kaldı mı ki?”

(bir) İşin içinden çıkmak 92: Karışık bir işin güçlüklerini yenip üstesinden gelebilmek.

“İşin içinden çıkacağına inancı yoktu.”

İşin içinden sıyrılmak 148: Bir şeyi anlamak, bir sorunu çözmek.

“Allah rahatlık versin deyip, Ağa'nın gelin kızı ve kocası işin içinden sıyrıldı.”

İpini kırmak 113: Ele avuca sığmaz bir durum almak, azmak.

“Dinsizin de böyle ip kırmışını görmedim.”

Karar kılmak 38: Birçok şeyi deneyip birini seçmek.

“Şöyle çarşı pazar dolaşınca sebzeciler bölümünde karar kıldı.”

Kaşları çatılmak 75: Öfkelenmek, kızmak.

“Eli kirli ensesine gitti, kaşdı bir süre sonra birden kaşları çatıldı.”

Kaşla göz arasında 161: Kimsenin sezmesine imkan vermeyecek kadar kısa bir zaman içinde, çok çabuk.

“Bir çuval saman buldu kaşla göz arasında.”

Kendini bulmak 151: Kendine gelmek.

“Acep kendimi bulur muyum diye işin üzerine üzerine varıyordu.”

Kendinden geçmek 150: Kendini kaybetmek, çok etkilenmek.

“Ve gözleri kapalı kendinden geçik.”

Kesip atmak 48: Uzun uzadıya düşünmeden kesin yargıya varmak.

“Siz iyi iseniz dünyalar da benim olur... diye kesip atardım.”

Kılı duymamak 74: Olan bitenden hiç haberi olmamak.

“O ki bana seksen gaymelik merkeb aldı. Kılı duymaz.”

Kulak ardı etmek 157: Umursamamak.

“Ezanı kulak ardına atıp siktirip gidiyor, derler.”

Kulak kesilmek 72: Büyük bir dikkatle dinlemek.

“Pınar başındaki kadınlar dip kulak kesildiler.”

Kuyruğunu kapana kıstırmak 169: Çaresiz zor duruma düşmek.

“Korktuğum başıma geldi, kıstırdım kuyruğu kapana.”

Kül ufak olmak 12: Çok küçük parçalara ayrılmak.

“O da kül ufak olup gitmiştir, kemiğinin bir parçacığı bile kalmamıştır.”

Laf atmak 8: Söyleşmek, konuşmak.

“Bizim büyük oğlana eşekçinin oğlu diye laf atmış uşaklar.”

Lafi ağzında gevelemek 67: Söylemek istediğini tam söyleyememek.

“Merzifon havasında kendini doyurmak için bir sürü laf geveledi durdu.”

Laf söz anlamamak 93: Söylenilenleri dinlememek, kafasına göre hareket etmek.

“Tamı tamına laftan sözden anlayacak bir kafir sıpasıya...”

Lahavle çekmek 24: Sıkıntıdan lahavle sözünü söylemek.

“Bir lahavle çektim, canım burnuma geldi.”

Muhanete muhtaç etmek 58: Namerde alçağa muhtaç olacak duruma düşmek.

“Beni muhanete muhtaç etmezler demişti.”

Mürüvvetini görmek 25: Anne ve babanın çocuklarının sevinçli günlerini göremek mutlu olmak.

“Gördük çok şükür mürüvvetini.”

Ne hali varsa görsün 48: Öğüt ve uyarı dinlemeyenler için ne yaparsa yapsın beni ilgilendirmez anlamında kullanılan bir söz.

“Varsın ne hali varsa görsün.”

Nevri dönmek 113: Belli etmemeye çalıştığı bir öfkeye kapılmak, çok sinirlenmek.

“Hamamcının yakınlığı beş on adım düşünce nevri iyisinden döndü.”

Omuz vermek 182: Destek olmak.

“Bu tandır ki yaparken kerestecilerden almış, bir hamalla üç aylığı omuz vererek...”

On paralık etmek 12: Kötü duruma düşürmek.

“Gredisini on paralık ettin.”

Oralı olmamak 14: İlgilenmemek, aldırılmamak.

“Beni görünce pek oralı olmadı.”

Ortada kalmak 9: Yersiz kalmak, barınacak yer bulamamak.

“Kalmış orta yerde sersefil.”

Özenti duymak 27: Beğendiği bir durumda olma, beğendiği şeye benzeme çalışması.

“Yine hiçbir özenti duymadı şehre karşı.”

Rahat yüzü görmek 78: Rahata huzura kavuşmak.

“Ahir ömründe de bir irahat yüzü görürsün.”

Renk vermemek 164: Duygularını, düşüncelerini belli etmemek.

“Ağanın dönüşünde de hiç renk vermedi.”

Sağlam kazığa bağlamak 36: Bir işin sonuçlanmasına engel olacak şeyleri ortadan kaldırmak.

“Sözü gayrı sağlam kazığa bağlamadım.”

Sayıp dökmek 28: Ne var ne yok hepsini söylemek.

“Çocuklara küfür eder gibi boşluğa da bir hayli sayıp döktü.”

*Seyre çıkmak 8: Eğlenmek üzere gözlemek, bakmak.

“Tatarların altında yaylıları görünce millet tümünden seyre çıktı.”

Seyre dalmak 108: Bir şeye kendini vererek bakmak.

“Mustafa ağa bir kütüğün üstüne oturmuş alafların seyrine dalmıştı.”

Sır olmak 178: Kaybolmak, bir yere gidip uzun süre dönmek.

“Arayı çok uzatmadan sır olan çocuk geliverdi.”

Sırt vermek 177: Bir yere yaslanmak, dayanmak.

“Heybesine sırt verip bir süre oturdu hanın ranzasında.”

Sırtından atmak 7: Bir şeyin sorumluluğunu yükünü üzerine almamak.

“Öğle sıcağının ilk yorgunluğunu sırtından atmaya çalışıyordu.”

Soluk aldirmamak 41: Ara vermeden çalıştırmak, vakit bırakmamak.

“Balkandan sonra da soluk aldirmadılar.”

Sürüm sürüm sürünmek 32: Yoksul ve perişan bir şekilde yaşamak.

“Seksenine kadar sürüm sürüm sürünmek.”

Süt liman 47: Durgun, sakin.

“Üç beş gün garının yaşına evde her şey süt liman gitti.”

Şamar oğlan olmak 46: Bütün kötü olayların sebebi sayılan, sürekli suçlu bulunan ve azarlanan kimse.

“Şamar oğlanı etti, oğlan beni.”

Tatlıya bağlamak 36: Sorunlu bir işi iyi bir biçimde çözmek.

“Tatlıya bağlayınız her bir şeyi.”

Tavşan yamacı aştı 32: Üst üste geç kalmak, iş işten geçmek, geç kalmak.

“Vah dedik ya, amma velakin tavşan yamacı aştı.”

Tebdil etmek 22: Değiştirmek.

“Allah hayırlara tebdil ede diye söylendi.”

*Teneşir paklamak 139: Herhangi bir durumun ancak ölünce sonlanacağı.

“Bu işi teneşir paklar.”

Ters yerinden kaşımak 61: Karşısındakine hoşlanmayacağı bir laf etmek.

“Ters yerinden kaşınmış gibi suratı gerindi.”

Tütününü tütürmek 169: Ev ve aile düzeninin sürmesini sağlamak.

“Ben rahmetlinin tütününü tütürmek için de o rahatlığı deptim.”

Ununu eleyip eleğini asmak 140: Üzerine düşeni yapıp bir köşeye çekilmek.

“Hele ununu elemiş, eleğini duvara asmışlardan.”

Üstesinden gelmek 128: Başarmak, becermek.

“Senin bu işin üstesinden geleceğini biliyordum zaten.”

Üstüne üstüne gitmek (varmak) 178: Çekinmeden, sonucu tehlikeli olabilecek bir şeyle uğraşmak, yılmamak.

“Fırtınanın üstüne üstüne varıyordu istekle.”

(birinin) Üstüne yıkmak 36: Kendisinin de sorumlu olduğu bir işin ağırlığını başkalarına yüklemek.

“Yükü yukardakinin üstüne yıkıyoruz.”

Üzerine varmak 128: Üstüne varmak, üstelemek.

“O da anasının üzerine üzerine varıyordu.”

Varlıkta darlık çekmek 162: Herhangi bir engel yüzünden elindeki imkânlardan faydalanamamak.

“Varlıkta darlık olmuyordu, şo işi unutup gitmişlerdi.”

Yakayı kurtarmak 39: Bir işten kurtulmak.

“Biz de bu sayede, bu beladan yakamızı kurtarmış oluruz.”

Yanına kar kalmak 109: Cezasız kalmak.

“Ahmağın çabaladığı yanına kar kalır.”

*Yaralı parmağa işememek 13: En küçük yardımı bile esirgemek.

“Bu millet yaralı parmağa bile işemez ya, çarem yok.”

Yeri yurdu yokken 49: Zamanı değilken, gereksiz, zamansız yapılan iş veya söylenen söz.

“Bir gün heç yeri yurdu yokken oğlan patladı.”

Yetmişine merdiven dayamak 127: İleri yaşlara ulaşmak.

“Onun yaşı da bir yetmişe merdiven dayamışa benzer.”

Yıllarını tüketmek 180: Uzun zaman geçirmek.

“Suyu ile seli ile, kışı ile yıllarını tükettiği dereye baktı.”

Yol almak 126: Yolda ilerlemek.

“Yol aldı yavaş yavaş.”

Yola girmek 133: İşleri rayına sokmak, düzeni kurmak.

“Onu da sen hallet, yola koy.”

Yolunu değiştirmek 50: gittiği yoldan, fikirden ayrılıp başka bir yola fikre geçmek.

“Onlar da seni karşıdan görseler görünmemek için yol değiştirirler.”

Yüreğine oturmak 58: çok üzülme.

“Demek yüreğine iyi oturmuş deyyusun ettiği.”

Yüreği yanmak 149: çok acımak.

“Bu korku iyisinden yakıyordu yüreğimi.”

Yüreği yatışmak 41: Beklediği bir şeyin gerçekleşmesi sonucunda ferahlamak, rahatlamak.

“Küfür, limonata gibi yüreğimi yatıştırdı.”

Yüz tutmak 7: Bir şey olmak üzere bulunmak.

“Pörsümeye yüz tutmuş yapraklar poyrazda esen hafif yelin serinliği üşütüyor.”

Yüz vermemek 148: İlgi, yakınlık göstermemek.

“Eve gelen laf dağıtıcı kadınlara yüz vermediler.”

Zülme uğramak 87: Haksızlığa uğrayıp kendisine eziyet edilmek.

“Harpten darpten sonra belinden düşenlerin zumluna uğramış.”

2.3.1.4. Atasözleri ve Kalıplaşmış Sözler

Roman atasözleri ve yöreye ait çeşitli kalıp sözler açısından oldukça zengindir. Bazı kalıplaşmış sözler yerel ağız özelliklerine göre romanda ele alınmıştır. Kaynaklarda geçmeyen sözler (*) işareti ile belirtilmiş olup, anlamları cümlelerin anlam akışlarına göre tahmin edilip, anlamlandırılmıştır.

Acıyan yer başka acıkan yer başka 80: Ölüm gibi acı bir olay karşısında bile insanoğlu, en doğal gereksinimlerini ister istemez karşılamak durumunda olduğunu belirten bir sözdür.

“Yavrum acıyan yer başka, acıkan yer başka.” deyip eline lokma sıkıştırmak isteyenleri tersledi.”

Aç it fırın yıkar 35: Aç kimse, karnını doyurmak için, gücünün yetmeyeceği sanılan engellerle çarpışır ve istediğini elde eder. (Aksoy, Ömer Asım (1995). Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 2 Deyimler Sözlüğü. İstanbul: İnkılâp Kitabevi)

“Aç it fırın yıkar diye boşuna söylememiş büyükler.”

*Ahir ömründe rahat yüzü görmemek 78: Daima sıkıntıda olmak.

“Ahir ömründe de bir rahat yüzü görürsün.”

Ak gün kara gün belli olur 167: Eninde sonunda her şeyin ortaya çıkacağı

“Ak gün kara gün belli olsun dedi, kendi kendine.”

Altmışından sonra padişah olan şehzade 22: Talihin çok uzun zaman sonra gülmesi.

“Öyle hayrın içine işemiş altmışından sonra padişah olan şehzade...”

*Bıçak vursalar kanım akmaz 96: Çok dayanıklı olmak, duyarsızlaşmak.

“Bıçak vursalar kanım akmaz, diye söylendi.”

*Bilen biliyor, bilmeyen bir tutam mercimek sanıyor. 87: İşin iç yüzü bilindiği gibi değil anlamına gelen bir sözdür.

“Bilen biliyor, bilmeyen bir tutam mercimek sanıyor. Yine de emrine şükür...”

Bitli baklanın kör alıcısı olur 136: Kötü, ise yaramaz nesnelere, bunlardan anlamayan isteklileri olur.

“Bitli baklanın kör alıcısı olur, böyle mırıldandı.”

*Bizden bundan sonra ne şah olur ne padişah 89: Bu yaştan sonra pek işe yarayamayacağını, artık yaşlandığının farkına vardığı anlamı taşıyan bir söz.

“Bizden bundan sonra ne şah olur ne padişah.”

*Bundan sonra yeşerip de bostan olacak halin yok ya 25: Artık yaşlandığını, yaşlılığın gençlik gibi olmayacağını belirten bir söz.

“Varsın olsun... Bundan sonra yeşerip de bostan olacak halin yok.”

*Cama çıksam aşağıda pabucum kalır 139: Akla koyulan bir işi iyi becerememek, sürekli eksik yapmak.

“Yine de duygularında düşüncelerinde ihtiyatlı oluyordu: Cama çıksam aşağıda pabucum kalır.”

Canı yanan eşek atı geçer 41: Herhangi bir durumdan ötürü canı yanıp acı çekmiş olan kimse, aynı durumla bir daha karşılaşmamak için kendisinden beklenenin üstünde bir çaba gösterir. Öyle ki altından kalkamaz sanılan işleri bile başarır, çok iyi sonuçlara ulaşır.

“Canı yanan eşek atı geçer, yük yüklerlerken söğerdim, indirirken hakeza.”

Demir yatar, polat kalkar 15: İyice güçlenir, yorulmak bilmez.

“Dert dediğin de ne senin? Demir yatar polat kalkardı.”

Dünya kırk kulplu bir kazandır, helbette bir kulpundan da ben tutarım 45: Bu dünyada herkes için kazanç yolu vardır. Ancak bunlardan birini izleyip yürümeyi bilmek gerektir.

“Dünya kırk kulplu kaza, helbette bir kulpundan da ben tutarım dedim.”

El elde, el başta sayılır 29: Bir işin sonunda kar ile zararın eşit olması

“O zaman aşağı yukarı `el elde el başta' sayılır.”

El elin ölüsünde dın dın diye ağlar 112: Bir kimsenin acısı, başkasının umurunda değildir. Bu acı ile ilgilenir görünse bile içinde acı duymaz; keyfini bozmaz. Eldeki yara, yarasıza duvar deliği.

“El elin ölüsünde dın dın diye ağlar diye mırıldandı.”

*El eli yur, el de yüzü 35,111: Bir kişi başka bir kişiye yardım ederse o da bu iyiliğin altında kalmaz; güçlenmiş olarak yardımlara koşar.

“Bil ki insanların da hayır yoktur, El eli yur, el de yüzü...”

*El memleketi hamam gubbesine benzer 36: İnsanın kendi memleketinde kendini daha iyi hissettiği, yabancı yerlerin kendisi için farklı geldiğini belirtir.

“El memleketi hamam gubbesine benzer “Ağa mı? N’olcaksa ağa idim.”

*Eşek de beş kuruş adam da beş kuruş 58: İnsana fazla değer verilmediği, kıymetinin olmadığı anlamını veren bir söz.

“Demek eşek de beş kuruş adam da beş kuruş, ulan rafazı...”

*Gelin halına göre salın 18: İçinde bulunulan şartlara uygun hareket etme.

“Adamın biri gelinine: Gelin, halına göre salın demiş.”

*Göreceğim gün üç gün ise de beylik paşalık günü olsun 162: Yaşayacak çok az günüm kalsa da o günleri iyi geçirmek, mutlu olmak gerektiğini belirtir.

“Battı balık yan gider, Göreceğimiz gün üç gün ise de beylik paşalık günü olsun.”

*Gönül umduğuna küser 20: İnsan herhangi bir olay karşısında ilk yakınındakilerden bir şeyler bekler, eşini dostunu yanında görmek ister.

“Bir de kim dediye demiş, gönül umduğuna küser, diye.”

*Gün battı, gavur yattı 96: Bilhassa iç Anadolu Bölgesindeki ermeni mahallelerinde belki imkansızlıktan, belki gece saldırılarından kalma bir alışkanlık olarak- aksamları ışık yanmamasını uykuda olduklarına yoran, bu hali siirsellikle ifade eden atasözü.

“Gün battı, gavur yattı ya fırsat bırakmadan otların üzerine uzandı.”

Her boyayı boyadın bir fıstık yeşili mi kaldı? 18: Yapılması gereken her şeyi henüz tamamlamadan konuyla direkt ilişkisi olmayan şeylerle de uğraşmaya gerek yoktur. (Resimli Deyimler Sözlüğü, Mehmet Köyyar)

“Namaz senin neyine?” dedi. “Her boyayı boyadın bir fıstık yeşili mi kaldı?”

*İtiniz ürüsün tütününüz tütsün 159: İnsanların aileleri ile birlikte mutlu bir şekilde yaşamalarını isteyen bir dua, ilençleme.

“İtiniz ürüsün tütününüz tütsün... Cenab-ı Mevlam hiçbirinizi darda bırakmasın.”

*Keçesinin dört ibiği suda 25: Çaresiz,elinden bir şey gelmeyen.

“Yoksa benim keçemin dört ibiği suda.”

Kırk söz bir büyü yerine geçer 164: Ağzımızdan ya da kalemimizden çıkan bazı kelime ve cümlelerin başkalarını ne denli etkileyebileceğini anlatan bir sözdür.

“Kırk söz bir büyü yerine geçer” derler.”

*Kiminde et kaynar kiminde dert kaynar 13: Kimi insanların hayatını mutlu bir şekilde kimininse sıkıntılı dertli bir şekilde geçirdiğini belirten bir sözdür.

“Hiçbir özentisi duymadı, ışığa karşı, şehre karşı...” Kiminde et kaynar, kiminde dert” dedi sadece...”

Ne emmeye yaramak ne gömmeye 152: Hiçbir işe yaramamak.

“Çürük cevizsin gayri sen Hüseyin. Ne emmeye yararsın ne gömmeye...”

*Neresine baksan diz boyu milek 163: Çaresizlik, çıkmazlık durumunu belirten bir söz.

“Neresine baksan diz boyu milek. Nideyim? Çaresizim!”

*Oğlan oynamış oyuna gitmiş, çoban oynamış koyuna gitmiş. 9: Yalnız, kimsesiz kalmak.

“Oğlan oynamış oyuna gitmiş, çoban oynamış koyuna gitmiş. Kalmış orta yerde sersefil.”

Ölmüş eşek kurttan mı korkar? 30: Her şeyini kaybetmiş olan kişinin düşmanına bir şey kaptırmaktan korkusu olmaz. Kaybedecek bir şeyi kalmamak.

“Ölmüş eşek kurttan mı korkar?” diye mırıldandı.

Para ile imanın kimde olacağı belli olmaz 170: Para, herkese gösterilen şeylerden değildir. İmanda esasen kalp işi olduğundan kişinin içindedir. Bundan dolayı kimin ne kadar parası bulunduğunu, kimin ne denli Allah'a yakın olduğunu kimse bilemez.

“Olanın oluyor. Para ile imanın kimde olduğu belli olmuyor.”

Samanlık seyran olur, iki gönül bir araya gelince 15: Birbirini seven iki insan ya da çift yan yana oldukları sürece hayatları çok mutlu ve bahtiyar geçer. Her sorunun, her kötü durumun üstesinden kolaylıkla gelebilirler.

“Baş altına da bir kesek parçası bulunca her bir yön “samanlık seyran” olurdu.”

Sora sora Bağdat bulunur 11: İnsan sora sora çok uzak yerleri bile bulur.

“Eyvallah, sora sora Bağdat bulunurmuş.”

Şaşkın ördek kıçtan dalar 18: Aklını iyi kullanamayan ve ne yapacağını bilmeyen kişiler, işi tersinden yürütmeye kalkar. Daha sonra kapatamayacağı sorunların oluşmasına neden olurlar.

“Şaşkın ördek kıçtan dalar, sen gayri ne bok yediğinin farkında değilsin.”

Tavşan yamacı aştı 32: İş işten geçti, vakit çok geç.

“Elimizden uçup gidince de “Vah” dedik ya, amma velâkin tavşan yamacı aştı.

Tencere yuvarlanmış kapağını bulmuş 127: Hoşa gitmeyen herhangi bir nitelik yönünden birbiriyle benzeşen iki kişi bir araya gelmiş.

“Fadik Abla dedi: sizinki tencere kapak işi.”

*Yaş seksen hala umur noksan 49: Yaşı ilerlemesine rağmen zihinsel ve algısal gelişime erişememek.

“Keşke yirmisinde otuzunda böyle düşünebilseydim. Yaş seksen hala umur noksan.”

*Yavan gökten rahmet beklemek 158: Netice alınmayacak bir şey için beklenti içine girmek.

“Seninki, kuru söğütten düdüük kavlatmak seninki, yavan gökten rahmet beklemek. Bekle!”

*Zengin sofrasında oturup undan bulgurdan bahsetmek 17: Bulunduğu ortamın şartlarına uygun davranmamak, konuşmamak.

“Çul çuval ne laf, halı kilim ağana yakışır, Zengin sofrasında oturmuşsun undan bulgurdan söz açarsın.”

2.3.1.5. İkilemeler (Tekrar Öbekleri)

Yazar bu romanında diğer romanlarında olduğu gibi ikilemelere sıkça yer verilmiştir. Romanda geçen ikilemeler geçtikleri cümlelerle birlikte alfabetik sıraya göre dizilenip sayfa numaraları ile birlikte sıralı halde verilmiştir.

Acı acı 30, 69

“Acı acı yüzünü buruşturdu.”

Acıklı acıklı 94

“Acıklı acıklı baktı merkebe”

Adı sanı 88

“Adı sanı ne o bekçinin?”

Ağır aksak 13, 17 ,60, 65, 144, 162

“Ağır aksak aşağı indi.”

Ahım şahım 12

“Ne ahım şahım, bir geçmiş...”

Alaf alaf 58

“Esmeri siyaha kaçmış yanakları alaf alaf yanıyordu.”

Alacalı bulacalı 72

“Ne öyle alacalı bulacalı pınara geli?”

Alev alev 69

“Bağ arası duvarlardaki taşlar alev alev kaynar, sessiz bir sıcaklıkla acı acı vururlardı yüzüme.”

Allı morlu 81

“Sonra yine dünya allı morlu...”

Alt üst 112, 146

“Yeniden alt üst olurdu dünyası.”

Altını üstünü 65

“Ben eşeği suya indirince göbeller bağıın altını üstüne getirirler.”

Anar anmaz 67

“Merzifon’u anar anmaz kül ufak olmuştu gözünde birden.”

Aralı aralı 58

“Samranıyordu aralı aralı.”

Aşağı yukarı 29

“O zaman aşağı yukarı el elde, el de başta sayılır.”

Aval aval 81

“Mehmet Ağa aval aval:”

Ayan beyan 30

“Ve bir avuç geçmişi aynaya vurmuş gibi ayan beyan görünmüştü.”

Aylak aylak 53

“Bir gün çarşıda aylak aylak dolaşıyordum.”

Ayrılık gayrılık 168

“Aramızda ayrılık gayrılık yok.”

Bacı gardaş 117

“Koltuğu, aynası, sandalyaları da müşterileriyle bacı gardaş.”

Bağıra bağıra 113

“Şimdi sen duyasin diye şu sokak ortasında bağıra bağıra konuşayım da kara haberi sağ sol evler, cümle ümmet-i Muhammed duysun.”

Basa basa 158

“Sözlerinin üstüne basa basa konuşuyorlardı.”

Baş göz 81

“Biz de baş göz olsak n’olur?”

Batar batar 180

“Ayağı derenin buzlu suyuna batar batar çıkardı da hiç oralı olmazdı.”

Bet bereket 19

“O göz ağrısının, o bet bereketin?..”

Bey paşa 86

“Sizin aşığılarda bey paşa konuşmanız değil...”

Bile bile 115

“Umut fakirin ekmeği olduğunu bile bile seni yordum.”

Bir bir 56,94,115

“Sonra bildiği bedduaları bir bir üzerine yazdırdı.”

Birer birer 159

“Yavaştan birer birer selamsız sabahsız dağılmaya başladılar.”

Boğuk boğuk 107

“Bir süre öksürdü boğuk boğuk.”

Borç harç 187

“Salim borç harç edip iki üç gözlü bir ev yaptıracaktı, kendince.”

Boşuna boşuna 131

“Sırtımdan ter boşana boşana şu söğüt kütüklerini yarışına baksana!”

Boy pos 80, 87, 125, 127

“Boyuna posuna bakmazsın da bir de çam dalına çıkarsın.”

Boz bayır 120

“Eşek boz bayır, sık kaya aralığı uzayan üç beş tane otu koparıyordu.”

Bölük bölük 40

“Ne olacak, bir borcu bölük bölük, pay pay ödemek...”

Buğulu buğulu 136

“Gözleri buğulu buğulu oldu.”

Çabuk çabuk 117

“Saçı sakalı kısasından azından alayım ki, “Uzadı” diye çabuk çabuk gelirsın.”

Cas cas 139, 178

“Sevgiden çok sağın solun merhametle üzerine gelişleri duygulandırıyor, cas cas yakıyordu içini.”

Caz caz 16

“Toprak caz caz yakıyor bedenimi.”

Çalı çırpı 13, 98

“Topladığı çalı çırpıyı haymeliğin iç önünde yaktı.”

Çakmak çakmak 64

“Bizimkinin gözleri çakmak çakmak gözümdeydi.”

Çengel çengel 67

“Ama bu aralık on otuz yıldır han, hamam, külhan köşelerinde geçirdiği yalnızlığın, garipliğin, kimsesizliğin bayramları da beynine çengel çengel takılıyor...”

Çeke çeke 15

“Yar senin hasretinle dert çeke çeke.”

Çekingen çekingen 106

“Ocaktaki alevler bir kısıp bir uzuyor, güneş ışığına çekingen çekingen bakıyorlardı.”

Çer çöp 8, 13, 27, 37, 43, 55, 93, 168

“Dik yamaçta toprak oyulmuş, üstüne çerden çöpten üç beş ince söğüt dalı atılmıştı.”

Çoluk çocuk 31, 44, 45, 49, 72, 76, 96, 99, 105

“Allah’tan çoluk çocuk dirliksizliği yoktu bugün.”

Çok çok 144

“Olmamış şöyle dursun, çok çok geçmiş günlerinin yenilgisini duyuyordu içinde.”

Çul çabut 68

“Aklında da çul çabut vermeyen fişki karı...”

Çul çuval 17, 65, 71, 72

“Şu bana bir çul çuval parçası vermeyen garı görsün!” dedi.

Dağ taş 61, 73

“Bu dağda taşta hiçbir gereği yoktu bu merkebin.”

Dalıp dalıp 12, 148

“Dalıp dalıp gitmek istiyordu.”

Deli divane 39

“Ve deve tüm bu sestem deli divane olur.”

Dengi dengi 136

“Davul dengi dengine vuruyordu.”

Derin derin 172

“Kadıncağz, derin derin uyuyordu.”

Derli toplu 160

“Derli toplu, sağlıklı erkek...”

Dik dik 158

“Yürüdü dik dik.”

Dikelte dikelte 126

“Belini dikelte dikelte avluya girdi.”

Diri diri 10, 127, 150

“Diri diri aldı sigarayı.”

Dirlik düzen 46

“Evde dirlik düzen yok dedirtecek kocasına.”

Dip diri 57, 59, 66, 74, 87

“Dip diri ayağa fırladı güneşi görmek için.”

Doğru dürüst 157

“Doğru dürüst vakit namazlarının kaç rekat olduğunu çoktan unutup gitti.”

Dolu dolu 100

Domur domur 104

“Başparmağının sırtı ile alınından burun sırtına inen domur domur terleri sildi.”

Döne dolaşa 162

“Döne dolaşa konuşulanlar Hüseyin Ağa'nın ağır aksak duyan kulağına ulaştı.”

Düğün dernek 110

“Sayen de düğün dernek görelim biz de...”

Düşünür düşünmez 30

“Rahimlerinden düşürür düşürmez bez parçasına sarmalayıp sokağa sürmüşler hepinizi.”

Edepli edepli 80

“Edepli edepli çayını içmeye başladı.”

El etek 24,27

“İtlikten piçlikten el etek çekin!”

Eriş yetiş 130

“Bundan sonra sana eriş yetiş yok.”

Eveleyip geveleme 60

“Diyeceğim bir çift sözü ağzımda eveleyip geveletip duruyor.”

Eviş geviş 43

“Eviş geviş etti iştahla yiyeceğini.”

Fakir fukara 117

“Fakir fukara takımı.”

Galıp galıp 132

“Sen ahir ömründe bir of çek, bizim de yüreğimiz galıp galıp yağ bağlasın.”

Garip garip 111

“Garip garip, içli içli bakıyordu, Ağa'nın yüzüne.”

Gerine gerine 124

“Bir kahvede gerine gerine oturdu.”

Gelmiş geçmiş 50

“Çektiysen sen çektin gelmiş geçmiş bütün çileyi.”

Gelip gitmek 48, 58

“İnsanın nereden gelip gittiği belli olmuyor.”

Gıcık gıcık 36, 137

“Kömür iştahlı gıcık gıcık alev bırakıyordu.”

Gıdış gıdış 175

“Sen gıdış gıdış yürü!”

Gidiş geliş 174

“Şunun şurası gidiş geliş, tümü iki gün...”

Giyimli kuşamlı 81

“Karşı evin penceresinden Fadime Hatun görülmüş, giyimli kuşamlı...”

Goduç goduç 135

“Sağda solda “Velediye Ağzasıyık” diye goduç goduç gezmeleri de caba.”

Göz kulak 42

“Ben de duygusallığımda göz kulak olmuştum.”

Güle eğlene 176

“Böylece güle eğlene şehre yaklaştı.”

Güle güle 99, 125, 134, 174

“Yarım yavaşı Fadik’in güle güle deyişini duymadı.”

Hacı hoca 44

“Bir bölük sahtekar hacı hocaya yaranayım diye işi daha da azıttı.”

Ha uçtum ha uçacağım 37

“Geniş açılı bir üçgenin üst noktasında toplanan iki yandaki mertekler “ha uçtum, ha uçacağım” diyordu.”

Halhatır 101, 119

“On, otuz gündür görüşmemiş gibi halhatır sordu.”

Hanım hanımcık 77

“Güleç yüzlü, hanım hanımcık bir köylü kızıydı.”

Harpte darpta 112

“Harpte darpta başına gelmemiş bir heyecan...”

Haşır neşir 21, 73, 104

“El alemin sokağa bıraktığı göbelleriyle haşır neşir oluyorum.”

Hayal meyal 27

“Sesleri hayal meyal duyuyordu.”

Hesap kitap 88

“Şimdiki hal okkam, dirhemim, hesabım kitabım buna göre.”

Hır gür 46, 47

“Hır gür üç beş sene geçirdik.”

Hırslı hırslı 112

“Sigaraları hırslı hırslı birbirine ekliyordu.”

Hızlı hızlı 76

“Ben öldükten sonra kokum dünyayı tutmasın diye kazmayı küreği hızlı hızlı çalıştırırlar.”

Hiç mi hiç 36, 94, 108, 109, 178

“Bunlar bana Ağa dediler, siz de hiç mi hiç Ağalığımı boklamayım.”

Huyu huyuna huşu huşuna 78

“Öyleyse kendine uygun huyu huyuna, husu huşuna benzer bir ihtiyar bul da şu gavur yalnızlıktan kurtul!..”

Işıl ışıl 13, 27, 93

“Eylül’e ekime dek, her bir yön ışıl ışıl mavi.”

İçli içli 111

“Garip garip içli içli bakıyordu Ağa’nın yüzüne.”

İlif ilif 53

“Yoksa böyle ilif ilif dağılır mıydık heç?”

İlvan ilvan 167

“O da ilvan ilvan gerine gerine ilaniyet verirdi dört bir yöne.”

İN cin 179

“Kimden ne istediği belli değildi, in cin cirit oynuyordu ortalarda.”

İster istemez 13

“Yüzümü ister istemeze yer edeceğim.”

İş güç 88

“İşten güçten değil...”

İştahlı iştahlı 137

“Kömür iştahlı iştahlı gıcık gıcık alev bırakıyordu.”

İyiden iyiye 42

“Hüseyin Ağa telleri iyiden iyiye germiştii.”

Kadir kıymet 64, 73

“Anlıyor gadir kıymet ne imiş?”

Kafir kafir 121

“Üstüme kafir kafir gelme! dedi.”

Kala kala 30, 92, 105

“Kala kala bir Salim ve evlenmiş bir kızı...”

Kalıbı kalıbına 29

“Seksen yıllık yaşantısı kalıbı kalıbına bir iki saniyede gözünün önünden gelip geçti.”

Kalıp kalıp 82

“Bizim de yüreğimiz kalıp kalıp yağ bağlar.”

Kar kış 21

“Ömür boyu eşşek fişkısıyla haşır nesir olduğumuz yetmez gibi bir de karı kışı sardı bağrımızın ortasına...”

Karşı karşıya 113

“Karşı karşıya geldiler.”

Kaş göz 119

“Hemi de kaş göz arası.”

Kelle kulak 47

“Hoşafçuların oğlunun da kelle kulak yerinde.”

Kendi kendine 59, 94

“Aralarında geçen konuşmayı kendi kendine bir bir tekrarlardı.”

Kepçe kepçe 187

“Umut, her bir yüreğe kepçe kepçe atılıyordu.”

Kesik kesik 12, 75

“Anırıyorlardı, kesik kesik.”

Keşkelerim keşkelerim 83

“Keşkelerim keşkelerim, o işi bir yapsın.”

Kırpık kırpık 102

“Bir süre gözü kırpık kırpık kaldı.”

Kış kıyamet 179

“Bu yamaçlardaki kış kıyamet, bahar, yaz güz geçen çocukluk yıllarını ansıdı.”

Kıtır kıtır 121, 153

“Gece boyu iflahını kestim diye kıtır kıtır güldü.”

Kıyı köşe 113

“Yine de biz gıyı köşe oğul eliyle yiyecek gönderdik, yiyecek gönderdik.”

Kimi kimsesi 9

“Kimi kimsesi yok.”

Kopuk kopuk 66

“Kopuk kopuk rüyalar gördü.”

Köşe bucak 56

“Helbet bedenini uzatacağın bir köşe bucak bulunur.”

Kul köle 17, 24, 27

“Tırnağına bir dünyayı kul köle ettiğim yavrurum!”

Kül ufak 23, 67, 82, 94, 125, 130, 144

“Kemikleri kül ufak oldu toprakta.”

Kürek kürek 75

“Aklının çakını kumunu kürek kürek karıştırmaya başlamıştı.”

Mışıl mışıl 153

“Kocası yatak yorgunluğunun rahatlığında mışıl mışıl uyuyordu.”

Ne var ne yok 28

“...ne var ne yok hepsine eline sağlık dedirtiyorlardı.”

Nuh Nebilik 97

“Ben de Nuh Nebilik değilim ya!”

Nur ala nur 32

“O günler iyi imiş. Nur ala nur imiş.”

Olmaz olasıca 75

“O evi sattın mı oğlu denen olmaz olasıcaya?”

Olsalar olsalar 158

“Olsalar olsalar öbür yamaçtadır cümlesi.”

Olur olmaz 92

“Artık içinde “Olur olmaz” gibiydi bundan geri her şey.”

Osmanlı Osmanlı 91

“Ayşe Osmanlı Osmanlı karşılık verdi:”

Parça parça 66

“Bedeni parça parça dağılıyordu.”

Para pul 53

“Ha hancı Hoşet sağ olsun, para pul istemiyordu benden.”

Pay pay 40

“Ne olacak, bir borcu bölük bölük pay pay ödemek...”

Peş peşe 7, 14, 16

“Birkaç sigarayı peş peşe ekledi.”

Pılı pırtı 131

“Paranın idaresi pılı pırtı alım işi hanım karının.”

Pırıl pırıl 7, 63, 74

“Buruşuk yüzü gerilmiş, kanlı gözü pırıl pırıl olmuştu.”

Pıtır pıtır 41

“O mermiler sağıma soluma düşerken Bodusunoğlu Meydan Yerinde mısır patlatır sanardım.”

Sağdan soldan 164

“Sağdan soldan, günler boyu kadınların söyledikleri Fadik’in beynini yıkadı.”

Saklaya saklaya 30

“Kırık dalları saklaya saklaya mecal kalmadı bende.”

Satan savan 76

“Satan savan yok, O ev benim.”

Saygılı saygılı 122

“Saygılı saygılı yaklaştı yanına.”

Seklem sepet 19, 47

“Seklem sepet indirdikten sonra ben bir gözden kaybolurdum.”

Seme serssem 147

“Tümünden seme serssem kaz olmuştu.”

Sersefil 9, 78, 118, 140

“Ben sersefil kalırım ortalarda.”

Sessiz sessiz 111

“Hamamcı sessiz sessiz dinledi.”

Sıcak sıcak 182

“Sıcak sıcak yedi hemen.”

Sık sık 27, 77, 126

“Onu da belli etmemek için sık sık soluğunu yutuyordu.”

Sımsıkı 97

“Gen her bir işe gavi... Sımsıkı adam.”

Sırt sırta 155

“Fadik, sırt sırta verse de ahir ömründe üç beş gün rahat yüzü görse garip adam.”

Simsiyah 29

“Esmer yüzü beynine kan yürüyüşünden simsiyah kesildi.”

Soluk soluğa 68

“Eşek soluk soluğa oluktaki suya sarıldı.”

Sora sora 11

“Sora sora Bağdat bulunurmuş.”

Soy sop 17, 50

“Soyum belli, sopum beli...”

Söylene söylene 11

“Böyle söylene söylene yamacı çıktı.”

Sus pus 73

“Hüseyin Ağa, fişkı kariya diyeceğini demiş, dört bir yan pınar başındaki karılar sus pus olmuş...”

Süre süre 82

“Süre süre bahar gelir.”

Sürüm sürüm sürünmek 32, 88

“Sürüm sürüm sürünmek de vardı bu arada.”

Süze süze 96

“Merkeb iştahsız, süze süze içti suyu.”

Şam şam şakıtır 144

“Aşağıları, zengin takımının oturdukları yerleri civalı lambalarla “şam şam şakıtır” da, gıyidakileri köşelerdeki yirmi beş mumluk kör ampul ile terbiye eder.”

Şan şeref 155

“Bedava binit varken, motorun arabasında gidip gelmeyi şan şeref sayıyorlar.”

Şanlı şerefli 140, 143

“Köy yerine hiç kimse böyle şanlı şerefli guva gitmez.”

Şunun şurası 29

“Şunun şurası bir ayı toparlayamadık.”

Taksit taksit 40, 42

“Taksit taksit dedik ya Efenda...”

Takım taklavat 49

“Takım taklavatla baharı beklemek düşerdi bize.”

Tamı tamına 53, 93

“Tamı tamına sınavacak kulu da bulmuş ki...”

Taptaze 73

“Yüreği taptaze oldu.”

Tatlı tatlı 60

“Bağın altındaki çayırılığa bağdaşını kurdu, sakallarını tatlı tatlı kaşdı.”

Teklif tekellifat 100

“Teklif tekellifat mı var? Olur, olur...”

Tembel tembel 85

“Üstelik bağ, bahçe kıyısında tembel tembel gerinenler.”

Ter-ü taze 188

“Toprak altında, kışın buzdolabında, kar altında terütaze kalmıştı.”

Ter temiz 188

“Tertemizdi sanki üstü başı.”

Tir tir titremek 78

“Sabaha dek korkudan tir tir titriyorum.”

Torun tosun 130, 187

“Torun tosun sahibi olmuştu.”

Tozum tozum tozmak 179

“Kar tozum tozum tozarken...”

Tuz biber 178

“Üstelik gecenin karanlığı tuz biber ekiyordu üstüne.”

Uğrun uğrun 108

“Uğrun uğrun salınıp duruyorum.”

Ufak ufak 181

“Ufak ufak kıyılmış odunlara yeniden baktı.”

Ufak tefek 28, 37, 68

“Oysa bu yıl ufak tefek bu rızık kapısını Hüseyin Ağa kapamıştı.”

Uysal uysal 77

“Sonra uysal uysal Ağa'nın peşinden yürüdü.”

Uyuşuk uyuşuk 170

“Dizler uyuşuk uyuşuk.”

Uzun uzun 123

“Sigara dumanını uzun uzun boşluğa üfürdü.”

Üst üste 163, 177

“Karanlık ahırda bir yana çömelip üst üste üç beş sigara içiyor...”

Üstüne üstüne 179

“Fırtınanın üstüne üstüne varıyordu.”

Üzerine üzerine 167

“Karılar yeniden üzerine üzerine geldiler.”

Varım yoğum 186

“Varım yoğum bir evim vardı.”

Yalan yanlış 166, 168

“Otu, çöpü, tezeği olan, yalan yanlış sobasını tütürüyordu.”

Yalayıp yalayıp 129

“Yaşamak umudu yalayıp yalayıp geçiyordu yüreğini...”

Yaş baş 38

“Ölüm de yaşma başıma göre ilayıklı gelmeli.”

Yat kalk 34

“Yat kalk borusu musun sen?”

Yatak yorgan 24

“Kıçım yatak yorgan görmüyor.”

Yatar yatmaz 58

“Orada kendisine yatar yatmaz bir pencere açacaklardı Cennetten.”

Yavaş yavaş 55, 82, 126, 134, 150, 151, 171, 176, 177, 184.

“Bakışı, bakır rengini yavaş yavaş sarıya bırakan Ay’a takılmıştı.”

Yayan yapıldak 48

“Yine yayan yapıldak Haleb’e, Hanteb’e inen Hüseyin’i...”

Yel etek 65

“Sanki yel etek olmuştu tüm bir millet.”

Yele sele 31

“Bir ömrü yele sele verdik.”

Yer gök 93, 179, 181

“Ve de yer demir, gök bakır...”

Yer yurt 17, 49, 66

“Bir gün heç yeri yurdu yokken oğlan patladı.”

Yetişi yetişi 85

“Dağların dorukları bulut sarhoşluğunda yetişi yetişi verirler.”

Yeyip içmek 38

“Bağdat içinde dolaşacak, keyfinin istediği yerde yeyip, içip yatacaktır.”

Yığık yığık 122

“Bir Salı gününün öğle sonrası külhanın önünde yığık yığık otururken gelinin kocası karşıdan gözüktü.”

Yıkık yıkık 182

“Geçmiş bütün, bir ömür yıkık yıkık geliyordu üstüne.

Yol bel 74

“Ortada zaten yol bel denen bir şey yoktu.”

Yol yayan 48

“Sağına soluna düşen mermilere “bunlar mısır patlağı” diyen Hüseyin’i Balkan’dan çoğu yol yayan yapıldak Kafkas’a giden Hüseyin’i...”

Yumruk yumruk 188

“Elleri yumruk yumruk.”

Yumuşak yumuşak 150

“Diri diri memeleri giysisinin gerisinden göğsüne yumuşak yumuşak rampa yapıyordu.”

Yuvarlana yuvarlana 51

“Akşam ve karanlık yuvarlana yuvarlana geliyordu.”

Zar zor 144

“Ne zar ne zor...”

2.3.1.6. Özel İsimler

Romanda çeşitli türlerde özel isimlere rastlanılmaktadır. Bunlar yer, kişi, unvan (lakap)millet, gibi türlerde kullanılmıştır. Romanda terimlerden ziyade farklı türlerde özel isimler daha sık geçmektedir. Özellikle yer ve şahıs isimleri sık geçmektedir. Yer isimlerinden yola çıkarak yazarın yaşadığı ve kültürlendiği çevre ve daha geniş bir ifadeyle coğrafya hakkında bilgi edinmek daha kolay olmaktadır. Bazı şahıs ve aile isimleri de o dönemde Yozgat ve çevresinde yaşayan farklı ırktaki milletlerin olduğunu göz önüne sermektedir. Örneğin, “Atamyanlar”, Pandeliyanlar”, Bagos,” “Bagos Usta” gibi kişi, aile, oba, sülale isimlerinden yola çıkarak bir dönem Yozgat’ta Ermeni ve Rum topluluklarının yaşadığının kanıtı olatrak söyleyebiliriz. Romanda en çok geçen özel isimlerinden biri de “Allah” kelimesidir. Yazar birçok deyim, atasözü, çeşitli kalıplaşmış sözcüklerinde içerisinde ve ayrıca da “Allah” sözcüğünü sıkça kullandığı görülmektedir.

Aşağıda romanda yer alan özel isimler, bu isimlerin kullanıldıkları cümlelerle birlikte alfabetik sıraya göre kullanıldıkları sayfa numaraları ile sıralanmıştır.

Adana 96

“*Bir Samsun’a bir hiç bilmediği Adana’ya gidiyordu.*”

Adem 52

“*Adem çakamadı ki kazığı ben çakayım.*”

Alaca 8, 14

“*Yükü bir sarıp Yozgat’tan çıktık mı o gün Arapseyfi bulurduk, devresi gün Alaca...*”

Allah 10, 11, 22, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 38, 44, 53, 71, 72, 86, 88, 89, 98, 100, 103, 106, 118,120, 128, 131, 133, 144, 148, 155, 156, 167, 168, 170,185

“*Allah çoluğuna, çocuğuna bağışlasın.*” 10

Allahuekber 162

“*Hoca “Allahuekber” diyecekken ipi kırıp eve kaçıyor.*”

Allılar 8, 41

“*En büyük gater Allıların, Nizamlarındı.*” 8

Allıların Necip 36

“*Allıların Necip olsaydım ne değişirdi?*”

Ali Çavuş 78

“*Ben irahmetli Ali Çavuş’un ocağını söndürür müyüm heç?*”

Arap 34, 42, 157

“*Arabi, İngiliz’i dediler, koşturdular.*” 34

Arapseyfi 8

“*Yükü bir sarıp Yozgat’tan çıktık mı o gün Arapseyfi bulurduk, devresi gün Alaca...*”

Atamyanlar 8

“*Atamyanların, Pandeliyanların, Çavuşoğullarının, Ketencioğullarının büyük büyük pırtı mağazaları vardır.*”

Avanos Testisi 32, 107, 150

“*Baldırları avanus Testisi...*” 32

Ayşe 91, 97

“*Ayşe Osmanlı Osmanlı karşılık verdi.*” 91

Bagos Ağa 46

“*Ha babam Bagos Ağa” derdim ustasına.*”

Bagos Usta 24

“Mezerde kemikleri sızlamasın Bagos Ustanın”

Bağdat 14, 38, 41, 96

“Dördüncü Murat Bağdat seferinde top taşıyan fedakar bir deveyi emekliye ayırmıştı ve şu fermanı vermişti.” 38

Balkan 41, 48, 96

“Balkan ’dan sonra da soluk aldırmadılar.” 41

Basra 41

“Balkan ’dan Kafkası ’ bulduk, oradan Bağdad ’ı Basra ’yı...”

Belediye 135

“Bir daha verdi veriştirdi, Belediye üyelerine, kömürcülere...”

Berber Necip 173

“Ulan kerhaneci Berber Necip ” dedi.”

Bodusunoğlu 41

“Bodusunoğlu Meydan Yerinde Mısır patlatır, sanırdım.”

Bozlak 15

“Bazen de türküsünü Bozlak havasında dönderir.”

Cehennem 108, 109, 176

“Cehennem mi nur ala nur...” 108

Cenab-ı Mevlam 10, 23, 31, 45, 88, 106

“Cenab-ı Mevlama: Al derim bu emanetini, almaz.” 10

Cenab-ı Rabbülalemin 44

“Cenab-ı Rabbülalemin Kuran ’ı azimüşşanda Cennetini müjdeliyor.”

Cennet 44, 58

“Cenab-ı Rabbülalemin Kuran ’ı azimüşşanda Cennetini müjdeliyor.” 44

Çatak Mahallesi 76

“Çatak Mahallesindeki evinin yerini aradı.”

Çapanoğlu 26

“İrahmetlik dedem, Çapanoğlu ’nun yanında uşak imiş.”

Çavuşoğulları 8

“Atamyamların, Pandeliyanların, Çavuşoğullarının, Ketencioğullarının büyük büyük pırtı mağazaları vardır.”

Çelebi 73

“Göz ortası alnından öptü, Yavrum, Çelebim dedi.”

Çerkez 47

“Tabiki danışıklı dövüş, Çerkez gıvgıvı.”

Çorum 14, 19, 57

“Çorum iki günlük yol.” 14

Dördüncü Murat 38

“Dördüncü Murat Bağdat seferinde top taşıyan fedakar bir deveyi emekliye ayırmıştı ve şu fermanı vermişti:”

Efenda 23, 31, 36, 42, 61, 87, 97, 101

“Aleykümselam, aleykümselam Efenda, dedi.” 23

Efendi 56

“Yaa, Efendi! Bohçayı alıp çıktık handan.”

Ermeni 8, 24, 44, 45

“O zaman tüccarın cümlesi Ermeniden, Rumdandı.” 8

Erciyes Dağı 109

“Bizim de bunca yıl dert yüreğimize Erciyes dağı gibi yığıldı.”

Esmâ Hatun 140, 144

“Esmâ Hatun kucağı dolu, yanında bir çocukla yüklü geldi eve.” 140

Eşhedü 162

“Eşhedüyü çökertiyorlardı.”

Etem 56

“Kimse beni elimde bohçayla görmesin diye kaşla göz arası Ethem'in hana gaydım.”

Ezrail 28

“Tanrının Ezraile terkettiği bir adamı bekçi diye tutmuşsun.”

Fadik 145, 146, 148, 149, 154, 155, 157, 160, 161, 163, 164, 166, 167, 168, 169, 172, 173

“Fadik başörtüsünü düzeltti.” 145

Fadik Abla 127

“Fadik Abla dedi, Sizininki tencere kapak işi.”

Fidayda 14

“Fidayda da yavru gelin Fidayda.”

Gıtmir 53

“Gıtmir'den aşağılık bir kulu.”

Gürcüler 8, 41

“En büyük gaterler, Allularındı, Nizamlarındı, Gürcülerindi.” 8
Gürcülerin Fayık 45
“Ben Gürcülerin Fayık ile kuzay köylerinden kömür taşımaya başladım yeniden.”
Gürcü’nün oğlu 58
“Gürcünün oğlu beni kervanına ortak eder, demişti.”
Halep 38, 48
“Savaş sırası, Şam’da mı, Halep’te mi, Bağdat’ta mı bir yerde duymuştum.” 38
Halik 25
“Balık bilmez, Halik bilir.”
Halime 87
“Beni dinliyon zahar kendince, Halime...”
Hamamcı 109, 112, 113, 115, 120, 121, 130, 131, 136, 137, 142, 143
“Biraz daha sokuldu Hamamcının yanına” 109
Hamamcı Mustafa Ağa 9, 10, 40, 88, 93, 103, 104, 105, 107, 134, 149, 154, 169
“Hamamcı Mustafa Ağa’ya: Mustafa Ağa demişti, birkaç gün önce.” 9
Hantep 49
“Yine yayan yapıldak Halep’e Hantep’e inen Hüseyin’i...”
Havza 32, 35, 57, 71, 87
“Yeni bir dirlik düzenlikle tutardı Havza’nın yolunu.” 32
Hindistan 145
“Bunlar, iğnenin deliğinden Hindistan’ı seyredelerdi.”
Hint Kumaşı 134
“Kış da burnunun ucunu yavaş yavaş gösterince bulunmaz Hint kumaşı oluyordu.”
Hoşafçılar 47
“Hoşafçıların oğlunun da kelle kulak yerinde.”
Hoşet 49, 53, 56, 58, 87
“Vardım Hoşet’in hana.”
Hüseyin 17, 27, 48, 59, 65, 87, 99, 104, 106, 120, 121, 124, 125, 145, 149, 150,
152
“Sen yürü Hüseyin, bağa dedi yeniden.” 17
Hüseyin Ağa 7, 9, 12, 13, 14, 16, 17, 20, 26, 28, 36, 38, 39, 42, 52, 54, 57, 63, 64,
66, 67, 68, 69, 70, 74, 77, 78, 79, 80, 82, 87, 90, 97, 99, 101, 104, 112, 113, 114, 117,

118, 120, 122, 123, 126, 128, 131, 136, 138, 142, 145, 146, 147, 149, 151, 152, 159, 160, 162, 167, 170, 171, 184, 185.

“Bizim yamaçta, bir bağıın eteğindeki ince, yeşil şeridin bir noktasına bağdaş kurup oturmuş Hüseyin Ağa bir tutam olmuş ak sakallarını kaşdı.” 7

Hüseyinlik 38, 75

“Böyle ters yelin uçurduğu üç kesek parçasıyla ölmek şanıma, şerefime, Hüseyinliğime yakışır mı?” 38

Hüseyin Emmi 125

“Hele Hüseyin Emmi, birer sabah çayı içelim.”

İhsan 28, 115, 130, 134, 135, 140, 144, 145, 149

“Aslında bekçi İhsan’ın bu sitemli gayret gösterisi ve ilgisi Allah rızası için değildi.” 28

İhsan Ağa 28

“Olur böyle şeyler dedim, İhsan Ağa’ya.”

İlvan 72

“Başı dara gelene de İlvan kesilirsiniz.”

İmam Efendi 159

“Bizim İmam Efendi dedi yanındaki Hüseyin Ağa’ya.”

İngiliz 34

“Arabi, İngiliz dediler, koşturdular.”

İsa 53

“Musa’sı çakamadı, İsa’sı...”

Kabe 145

“Bunlar teşbih imamiyesinden de Kabe’yi seyrederler.”

Kafkas 41, 48, 86, 96, 157

“Balkan’dan Kafkas’ı bulduk, oradan da Bağdat’ı Basra’yı...” 41

Kaf Dağı 46

“Salim Usta lafını işitmeye başlayınca burnu Kaf Dağı’nı buldu.”

Kahire 126

“Ben Kahire hafızı değilim ya!”

Kalaycı Ermeni 24

“Kalaycı Ermeni idi.”

Karagöz Hacivat 176

“Hemide Karagöz, Hacivat yukarıdaydı.”

Karanlıkdere 41

“Yalandan üç beş golikle Karanlıkdereden şehre üzüm getirdim.”

Kartacalı 63

“Zaferden dönen bir Kartacalı gibiydi.”

Kerbela 17

“Bu ırzı kırık milletinden Kerbela’da kalsam bir su istemem.”

Ketencioğulları 8

“Atamyanların, Pandeliyanların, Çavuşoğullarının, Ketencioğullarının büyük büyük pırtı mağazaları vardır.”

Kılığın Necip 117

“Yıllardır tıraş olduğu Kılığın Necip’i berber.”

Kırıkkale Askeriye Fabrikası 105

“Sonra çocuğun Kırıkkale Askeriye Fabrikasına işçi olarak gittiğini duydu sadece.”

Kırım 8

“Doksan üç Kırım muhacirleri getirdi, yaylıyı, arabayı.”

Koca Hüseyin 24

“Koca Hüseyin’e itim dedirtmezlerdi.”

Kuttülammare 29, 45, 86

“Bir de Kuttülammare’de...” 29

Kuvay-ı Milliye 34

“Bir Kuvay-ı Milliyesi eksik kaldı.”

Kuyupınar 95

“Eşeğin başını daha aşağıdaki Kuyupınar’a çaldı.”

Ladik 71

“Sanki Havza’dan Ladik’e doğru gidiyordu.”

Lahavle 71

“Bir “Lahavle” çekti koyusundan.”

Lokman 109

“Lokman gibi can istemedik.”

Mehdilik 135

“Bunların hepsi Mehdilik.”

Mehmet Ağa 80, 81

“Karşıdaki evde de kapı bir komşu sayılır Mehmet Ağa...” 80

Merzifon 19, 32, 35, 49, 51, 57, 67, 74, 87, 107, 146, 150, 151, 175
“Merzifon ilayıklı yer.” 19
Mevlam 99, 119, 153, 155, 158, 170
“Güle güle yemek nasip etsin, Mevlam çoluğunla çocuğunla.” 99
Meydan Yeri 41
“O mermiler pıtır pıtır sağıma soluma düşerken Bodsunoğlu Meydan Yerinde mısır patlatır sanırdım.”
Muratsız Hüseyin Emmi 138
“Muratsız Hüseyin Emmim ahir ömrü bir rahat yüzü görse!..”
Musa 53
“Musa’sı çakamadı, İsa’sı...”
Mustafa 29, 105, 106, 109, 112, 113
“Boyun kırarım Mustafa’ya...” 29
Mustafa Ağa 119, 124, 130, 133, 135, 138, 143, 146
“Ben şimdi Mustafa Ağa’nın hamamında kalıyorum.” 119
Müslüman 24
“Müslüman işi olsun” dedi.
Nail Bey 12, 16, 59, 82
“Aha, Nail Beyin bağı bura...” 12
Nail Efendi 73, 74, 82, 94
“Sonra da Nail Efendi’ye dürzü deyişine pişman oldu.” 73
Necip 117, 118
“Aleykümselam dedi, Necip.” 117
Nizamlar 8, 41
“En büyük gater Allıların, Nizamlarındı.” 8
Nuh Nebilik 97
“Ben de Nuh Nebilik değilim ya!”
Orta Anadolu 84
“Vebal çekmez istemez Orta Anadolu’da eylül ayı...”
Osmanlı 133
“Kadın Osmanlı çıktı.”
Osmanlı Osmanlı 91
“Ayşe Osmanlı Osmanlı karşılık verdi.”
Pandeliyanlar 8

“Atamyanların, Pandeliyanların, Çavuşoğullarının, Ketencioğullarının büyük büyük pırtı mağazaları vardır.”

Papaz 118

“Papaz, keşiş sakalına döndü sakalım.”

Peygamber Efendimiz 118

“Peygamber Efendimiz “Sakalınız avucunuzun içini ancak doldursun” demiş.”

Rabbim 67

“Son iyilik Rabbimden bana bu.”

Rabbülalemin 144

“Haşa, haşa Rabbülalemin de sırtı dönüklüğü, fakire fukaraya, gıyıda, köşede kalana...”

Redif Taburu 104

“Eee, dedi, bundan sonra sen Redif Taburuna yakışsın.”

Rum 8, 24, 144, 45

“O zaman tüccarın cümlesi Ermenideni, Rumdandı.” 8

Salı pazarı 62

“Salı pazarına git de bir merkeb al kendine.”

Salim 105, 114, 134, 150, 156, 184, 187, 188

“Salim’e içinden bir yumruk vururken toparlandı.” 105

Salim Usta 46, 98, 86

“Bir de üç beş ay sonra müşteri köylülerden “Salim Usta” lafını işitmeye başlayınca burnu Kaf Dağını buldu.” 46

Samsun 8, 20, 36, 41, 60, 82, 96, 125, 150, 183

“Samsun’a mercimek yüklerdik.” 8

Sümer 133

“Lakin gelinim gelseydi de Mustafa Ağa’nın hanımı ile pırtıyı birlikte alsalardı Sümer’den.”

Şam 96

“Balkan, Kafkas, Şam, Bağdat...”

Tanrı 25, 28, 49, 167, 180, 187

“Tanrı indinde makbul bir amel sayılırsa ne ala...” 25

Tatar 7, 41

“Tatar arabası bile yoktu bizim gençliğimizde.” 7

Tersakan Çayı 32, 35

“Tersakan Çayını bilin mi?” 32

Tellal Seyfi 53

“Tellal Seyfi'nin sesi doldu kulağıma.”

Urusluk 19

“Edeceğiniz Urusluğu edersiniz sonra da sinimize sıçarsınız.”

Ümmeti Muhammed 34, 53, 58, 113

“Ulan dedi, emirerin mi cümle Ümmeti Muhammed?” 34

Veladdallın 141

“Ya bu mesarifatla cümle paraya bir Veladdalın amin çekilmişse?”

Velediye Azaları 134, 144

“Şu Velediye Azalarını getireceksin hamama.” 134

Yerköy 105

“Onlar da beş sekiz yıl önce Yerköy'e göçmüşlerdi.”

Yonusunoğlu Hüseyin 87

“Harpten darpten sonra belinden düşenlerin zulmuna uğramuş Yonusoğlu Hüseyin.”

Yozgat 8, 20, 32, 60, 125, 150, 83

“Yükü sarıp Yozgat'tan çıktık mı o gün Arapseyfi'yi bulurduk.” 8

Zaloğlu Rüstem 136

“Kendi de bir otuzunda Zaloğlu Rüstem değildi ya!”

2.3.1.7. Yöresel Söyleyiş Unsurları (Ağız/Şive vb.)

Bu bölümde romanda geçen yöreye ait ağız özellikleri taşıyan sözcükler ve anlamları, bu sözcüklerin geçtiği cümleler verilmiştir. Romanda günümüz İstanbul Türkçesinin taşıdığı konuşma ve yazma dilinden farklı birçok sözcüğe rastlanılmaktadır. Bu kullanım farkı yer yer pangıya (bankaya) örneğinde olduğu gibi sertleşme ve yumuşama içeren bir yapıda gerçekleşir. Bunun sonucunda ünsüzün önünde kalan ünlü harf ya daralır ya da kalınlaşır. Banka kelimesindeki k yerine g kullanılınca otomatik olarak k'nin önünde bulunan ünlü (a) daralmış ve ı olmuştur. Batı kökenli kelimelerde yaşanan diğer söyleyiş farkları ise söyleyiş zorluğu ve dış ünsüzleriyle sızıcı ünsüzlerin karıştırılmasıdır. Bunların yanında ünlü incilmesi [ehali (ahali) gibi], başa ünlü gelmesi [ırazı (razı), Urus (Rus), irezil (rezil)] ve dudak zıtlığı-uyumu [möhür (mühür), gozel (güzel)] görülen yerel ses özellikleridir. Ayrıca, ek yapılarındaki değişiklikler de dikkat

çekmektedir. Örneğin vasıta hali –lan biçiminde kullanılmaktadır [parasıynan (parasıyla)].

Arapça ve Farsçadan giren kelimelerde ise kelimelerin Türkçe hançereye uydurulduğunu görürüz. Bu daha çok aslen Türkçede olmayan bir ünsüz olan h ve boğaz seslerinin atılıp, onun yerine önceki ünlünün uzun söylenmesi veya ğ gibi tamamlayıcı seslerin eklenmesiyle yapılır. Örneğin, sahip yerine sâab, rüsva' yerine rüsvağ buna örnektir.

Abba 111: Bembeyaz

“Para her bir şeyi yur, abba eder.”

Acep 82: Acaba

“Bu gelin acep ne der?”

Ağsikli 128: Eksikli

“Bizim gibi ağsikli değil ya.”

Ağulu dürüm 47: Zehirli dürüm

“Bu ağulu dürümü yedik bir iki yıl”

Alaf 37, 43, 45, 108, 112, 181, 184: Alev

“Yine çerden çöpten bir alaf tutturdu.”

Ansımak 74, 94, 107, 136, 150, 181: Özlemek, göreceği gelmek

“Dalıp gitti, çocuklarını ansıdı yeniden.”

Apış arası 73: İki bacağı arasında kalan yer

“Yerdeki testiği umulmaz bir çeviklikle yakaladı, apış arasına yerleştirdi.”

Aşar 8: Toprak mahsullerinden hazine için alınan onda bir nispetindeki vergi

“Her bir bölüğe de aşar vakti şahnalık yapardı.”

Avara 146: Boş, işsiz, avare.

“Tam tamına da köylü milletinin avara günlerinde...”

Batman 48, 129: Büyük, ağır.

“Yerine bir batman taş düşürmek istediğini...”

Belkim 97: Belki.

“Belkim de geldi.”

Bir tecik 79: bir, tek.

“Gözümün bebeği bir tecik yavrum var.”

Bitiminen 115: Bit(im) ile.

“Beni seven çuvalımnan, bitiminen sevsin.”

Böyük 80, 99, 101, 111: Büyük.

“Tanrının büyük takdiri Fadime Hatun’un kocası sizlere ömür...”

Büngüldemek 79: Coşmak, yerinde duramamak.

“Yüreğininin kazanı büngüldemişti.”

Cahal 46, 49: Bilgisi az, okuma yazma bilmeyen.

“Bizim gibi cahallardan öğreneceğin bir şey yok.”

Cılga 79: İnce, dar, taşlı yol, patika.

“Ve sonra Ağa’nın gönül yapısına tıpatıp uyan bir cılgaya girmişti...”

Cıngıl 10: Küçük üzüm salkımı, üzüm salkımındaki küçük salkımcıklar.

“Biz yol boyu haşavuzdan eşek çaldırmadık ki cıngıl sepet üzüm çaldırak.”

Cuvara 23, 57, 87, 175: Sigara, tütün.

“Şu cuvara bolluğu canıma can bağışlıyor.”

Cüvab 92, 111: Cevap, yanıt.

“Onun da bana soracağı suale cüvabım hazır.”

Çavmak 96: Güneş bulutların arasından sıyrılmak.

“Gün çavıp gidiyordu.”

Çene 113: Köşe.

“Hamamcı çeneden gözükünce Hüseyin Ağa ayağa kalktı.”

*Çökertmek 100: Bastırarak, Vurgulayarak söylemek.

“Eyvallahı çökerttim.”

Dandili çüş 75: Tahtarevalli oyunu.

“Can sıkıntısı ile umutluluğun tahtarevallisinde “dandili çüş” oynuyordu.”

Danışıklı 47: Karşılıklı anlaşmalı.

“Tabi danışıklı döğüş.”

Devresi 16, 116, 133, 160: Gün, hafta, ay, yıl gibi zamanların bir sonrakini anlatmak için kullanılır, ertesi.

“Devresi sabaha perişan ulaştı.”

Dirlik 99: Servet, varlık, geçimin yolunda olması.

“Dirliksiz buldum bağda Hüseyin Ağa’yı.”

Diyeşetli 146: Gösteriş

“Beklenmedik karşılanış diyeşetli oldu.”

Duldalamak 38: Gölgelemek.

“Taş duvar bedenini yarı duldaladı.”

*Daşlı köy 47: Öbür taraf, ahiret, kabir anlamında kullanılır.

“Daşlı köye dana gütmeye gitti.”

Ehbap 83: Dost, ahbap

“Valisi, paşası can ciğer ehbabı.”

Ellaham 53, 155: Herhalde, galiba, zannedersem.

“Ellaham, beni sınıyor.”

*Elifsiz mertekli 24:

“Peki bul bana senin gibi elifsiz mertekliye bir Müslüman işi de o kazığa bağlayayım seni.”

*Emme velakin 97: Amma velakin, velhasıl.

“Emme velakin benim işimi boklamayın!”

Enfiye 21: ince toz halinde bulunan, burun deliklerine çekilerek kullanılan bir tütün mamulüdür.

“Burnu enfiye koklar gibi koklar, enfiye gibi kar çeker.”

Evrac 140,181: Saç üzerinde pişirilen yufka ekmekleri çevirmeye yarayan uzun ve yassı tahta araç.

“Benim ise oklavadan evraca varacak halim yok.”

Fışkı 17, 49, 68, 79, 114: Ahlaksız, arsız, yapışkan (genellikle kadın ya da kızları aşıştırmak için kullanılan tabir.)

“Fışkı yavrum! Ben evine sadaka dilenmeye gelmedim.”

Gabahat 41: Kabahat, suç, günah.

“Adamların ne gabahati var.”

Gabanca 156: Çatıya çıkılan merdivenlerin üzerini kaplayan kapak, kabanca.

“Ağasına bunca zulüm yapar, evini gabanca...”

Gadrini 43: Kadir, kıymet, değer.

“Adam dediğin böyle olur, insan gadrini bilir.”

Galeyci 24, 41, 45, 46: Kalay işi yapan kişi, kalaycı

“Arkasından da galeyci olup eli ekmek tutunca...”

Gara gaş, gara göz 111: Karakaş, kara göz.

“Bu yaşta kimse onun gara gaşı gara gözüne gurban değil.”

Garı 44, 68: Karı, kadın

“Garı, Rumların, Ermenilerin evine haftada birkaç gün temizlik hizmetine gitmiş.”

Gaşa 118: Kaşığı.

“Çok gaşınıyor yavrum, elim gaşa oluyor, gün boyu, gece boyu.”

Gater 8, 32, 35, 36, 57, 183: Katar, taşıt dizisi.

“Daha önce eşek gaterleri vardı.”

Gavi 35, 66, 82, 86, 131, 151: Sıkı, sıkıca.

“Şu eşekçilikte bir semer gavi olacak, bir de sicim.”

*Gayfe 30, 45, 103, 106: Kahve, Kahvehane.

“Babanız denen rafazılar da gayfede gonçula oynamaktan başka bir bokun adamı değiller.”

Gayle 120: Gaile, üzüntü, sıkıntı

“Benim canımın gaylesi.”

Gayme 135: Kağıt lira, para.

“Tam tamına yüz elli gayme.”

*Geç ko get 114: Durmadan, terk et git.

“Kadın peki derse, var geç, ko, get köye.”

*Gıdığı altı okka 49: Çok kilolu, şişman.

“Merzifon ’u gıdığı altı okka garıyı.”

*Gıdış gıdış 175: Gösterişli, çalımlı

“Sen gıdış gıdış yürü.”

Gıı kele 127: Kız kele. Kız ya da kadın çağırma ünlemi.

“Gıı kele, anam, herif de bek yaşlı.”

Gıldır gücük 8: Zayıf, kuvvetsiz, fakir.

“Bizim gibi gıldır guccükler de gaterlerde eşekçilik yaparlardı.”

*Gırla 67: Kır ile.

“Eşek çayır çimen, gırla gidiyordu.”

Gıvrıl 150: Kıvrılmak, yatma pozisyonu.

“Gıvrıl da yat!”

Gıv gıv 47: Keman sesi

“Tabi danışıklı döğüş, Çerkez gıv gıvı.”

Giremise 170: Gremse, Boyuna takılan büyükçe altın.

“Sarı giremiseler dakmadı ya... bir ikibin bir şeyleri varmış.”

Gonçula 30: Bir tür iskambil oyunu.

“Babanız denen rafazılar da gayfede gonçula oynamaktan başka bir bokun adamı değiller.”

Gobel 28 ,60, 65, 73, 108, 180: Yaramaz erkek çocuk.

“Gobeller de tepeden inip haşat ediyorlardı her bir yönü.”

Goduç goduç 135: Koduç, Bencil, kendini beğenmiş.

“Sağda solda Velediye Ağzasıyık diye goduç goduç gezmeleri de caba.”

*Gozel 12 ,82, 86: Güzel.

“Ne gozel yufka yapardı.”

Gözel 78, 103, 180: Güzel

“Her bir huyu gözel.”

Gredisi on paralık 12, 53, 58: Değersiz, kıymetsiz, pek sevilmeyen

“Gredisini on paralık ettin.”

Gundak koymak 186: Yangın çıkarmak.

“Hani bir düşmanım vardı da gundak koydu desin.”

*Gurbanlar olduğumu 78, 138: Bir tür karşı tarafa söylenen sevgi sözcüğü.

“Gurbanları olduğum, anam derim.”

Guru gavurga 152: Açlıktan ya da hastalıktan zayıf, bitkin halde olmak.”

“Yavan ekmek guru gavurgaya çevirdi.”

Guva 78, 81,99, 100, 106, 120, 169, 173: Güveyi, damat.

“Hemi de iç guvasi girecek.”

Güccük 45: Küçük

“Büyük onunda, güccük sekizinde.”

Güveylik 188: Güveği için yaptırılan elbise ve çamaşır, güveğilik,

“Hüseynin Ağa, güveylik elbisesiyle, kısalmış sakalıyla, ölümün büyük dirliğiyle karşısındaydı.”

Habe 174: Heybe

“Şo benim habemin iki yanına taksim et.”

Habire 95: Sürekli.

“Sigaraya zorluyordu habire.”

*Hakiyet 105, 156:

“Biri hakiyetli çıkmıştı yalnız.”

Hallar 31: Hal, durum

“Belki de enini boyunu bilmeden bu hallara düştük.”

Haşavuz 7,61: Haşa huzur.

“Bütün yük develerin haşavuzdan eşeklerin sırtındaydı.”

Heç 36, 49: Hiç

“Heç birinin içinden çıkamaz...”

Helbet 36,79: Elbet

“Adamında da helbet ne para bulunur ne de ehlak-i umumi.”

*Helik 69: Duvar örerken büyük taşların arasına, boşluklara konulan ufak taş parçaları

“Bir de bağlar arası ufak tefek helik taşlarından örülmüş duvar “Merhaba” deyişime dek saklardı beni.”

Hemi 94: Hem, dahi, keza

“Hemi de kadın milletinden bir nefes.”

Hepiciği 120: Hepsi, herkes, tamamı

“Hepiciğini tamam bil.”

*Hin-i hacet 107:

“Ağaları yolda hin-i hacet gerekir diye beş on kuruş bir emanet verirlerdi.”

Hokelekli 103, 127, 136: Çalımlı gösterişli davranış ya da kimse.

“Ağa'ya hokelekli bir selam çökertti.”

Hökmü 167: Hüküm

“Şimdi ise şeriat hökmü...”

Hörmet 36,57: saygı

“Yaşıma hürmeten Ağa diyor bana.”

Hörmetkar 48,57: Saygılı, cömert, hoşgörülü.

“Gelin hürmetkar.”

Irgalamak 183: Sarsmak, sallamak

“Koca bir bahar yol boyu ırgalanırdı.”

*İsmaric 134: Yapılması ismarlanan şey, sipariş.

“Nasıl olsa bir göz ismarıcı ile hemi de ucuz tarifeden evlerine kömürleri gelir.”

İcik(cik) 10, 32, 49, 77, 83, 118, 153, 155: Azıcık, biraz

“İcik bedenim kırgın dedi.”

İç guvalik 154: İç güveylik.

“Mükâfat olarak da Hatun hanesine “İç güvaliği” verilmiş.”

*İlaniyet 53, 87, 167:

“Bu ilaniyetini hiç beğenmedim.”

İlayık 19, 32, 38, 104, 153, 178, 182, 189: Layık, uygun

“Ölüm de yaşıma başıma göre ilayıklı gelmeli.”

İlkin 78: Önce

“İlkin bir kızar.”

İlvan 72: Gösteriş, çalım, kibir

“Başı dara gelene de ilvan kesilirsiniz.”

*İnkıraz vurmak 64: Bozmak, itiraz etmek.

“Pazarlığıma bir inkıraz vurma!” der gibi bakıyordu.”

İrahmetli 26,78: Rahmetli

“İrahmetlik dedem, Çapanoğlunun yanında uşak imiş.”

İrbet 45,115: İbret

“El aleme irbet olmadan dönüş günümü bulmuşlar.”

İrde(mek) 155: Küçümsemek, aşağılamak.

“Sonra davul iki türlü ses veri. Acımak irdemek.”

*İrezil 93, 114, 115, 155: Rezil, acınacak halde.

“İrezilliğimi tümüynen artırmayın.”

İrica 61: Rica

“Sana böyücek bir iricam var.”

İta 181: Un elerken dökülmemesi için yere serilen bez ya da şaplanmış deriden yapılan örtü.

“Yalnız ortalıkta ne saç ne hamur teşti ne evrağaç ne ita...”

*İt dirliği 18: Dirliksizlik, yoksulluk

“Bu it dirliğinden seni o mu kurtaracak?”

İtim 24: Yitmiş olma; ölüm.

“Koca Hüseyin’e itim dedirtmezlerdi.”

*İti ürümek 159: Bacası tütümek, ailenin, soyun devam etmesi.

“İtiniz ürüsün, tütününüz tütsün.”

Karabatasıca 14: Bedduâ (İlenç-İlenme)

“Bir yol yorgunluğu, bir de karabatasıca sivrisinek”

Kesmik 181: İri saman

“Yalnız ortalıkta ne saç ne hamur teşti ne evrağaç ne ita ne kesmik...”

*Kölesi olduğum 138: Bir tür sevgi ifadesi, seslenme. Esenlik bildiren dua

“Gurban olduğum babam, kölesi olduğum emmim.”

Kötek 78: Dayak atma, fiziksel şiddet.

“Dayak kötek bilmez elin herifleri gibi.”

Kuru gazel gibi 41: Sonbaharda kuruyup dökülen yaprak.

“Ortalarda kuru gazeller gibi dolaştım da yine de yok dedim.”

Mamur 92: Eksiksiz, güzel, istenildiği gibi.

“Maşallah dünyanda mamur ettin.”

*Mayanız batsın 17: Bir bedduâ (İlenç-İlenme)

“Seni de adam yerine koydum, mayanız batsın.”

Mayası conbuldamak 46: Gerçek kişiliğini gösterme

“Gelin denen kenefin mayası conbuldadı.”

Mehle 180: Mahalle

“Mehlenin it takımı.”

*Melmeket 45: Memleket

“Melmeketin dört bir yanı alaf içinde.”

Mertek 37, 48: tavanı örtmekte kullanılan kısa ağaçlar.

“Mertekler üstündeki çerçöp ağaç ve üstüne yığılmış donuk çamur toprak hop kalkıp hop oturuyordu.”

Mesarifat 115, 141: MMasraflar, alışveriş için harcanan para.

“Mesarifatın çizgisini biraz dardan çekerim.”

Meyva 23: Meyve

“Ağacın meyvan her bir şeyin ayan beyan ortada.”

Mezer 47: Mezar

“Karı daha fazla dayanamadı, boyladı mezeri.”

Minnet yüzü 82: Ar, utanma

“Minnet yüzü yok.”

Muhanet 58: El, yabancı

“Beni muhanete muhtaç etmezler, demişti.”

Murtad 50, 97, 114, 162, 180, 185: İnatçı, işe yaramaz, ters, hain.

“Bunların hepsi murtad takımı.”

*Nitsin 79:ne yapsın.

“Şehirlisi de bizim gibi sinnekleri nitsin?”

Nizah 8, 24, 47: İnatlaşma, kavga.

“Varmış ki köylüler ortakçılarla nizaha tutuşmuş.”

Nodul 153: Üvendirenin ucundaki sivri demir.

“Gıçı noduldan nasır bağlamış merkep gibi.”

Nuh Nebilik 97: Çok eski anlamında kullanılan bir deyim.

“O altmışındaymış, ben de Nuh Nebilik değilim ya.”

*Olmamdiyesiceler 19, 24, 53, 97, 105, 139, 158, 180, 182: Bir bedduâ (İlenç-İlenme)

“Bu olmam diyesice murtad döllerini burada baş tacı edersiniz.”

*Olmaz olasıcalar 75, 180: Bir bedduâ (İlenç-İlenme)

“O evi sattın mı oğlun denen olmaz olasıcaya.”

Oynaşım 149: Cilveli baş hareketi.

“Gel der gibi buyur der gibi baş oynaşimiyle Ağa’yı gerdek odasına, zıfaf gecesine davet etti.”

Panga 111, 169: Banka

“Lakin, param şehirde, pangada.”

Pavlikler 8: Fabrikalar

“Havza pavliklerine buğday tutardık.”

Payanda 82, 119: Destek, dayanak.

“İnşallah dedi, birbirinize payanda olursunuz.”

Pazlama 182: Sac üstünde pişirilen ekmek, bazlama.

“Bir elli beş yıl önce karısı tandırda pazlama yaptı.”

Peydayla 46: Bulmak

“Git! Deri peydayla.”

Pırtı 7, 8, 131: Giysi, kıyafet, manifatura.

“Ketencioğullarının büyük büyük pırtı mağazaları vardı.”

*Rafazı 30, 50, 58, 59, 74, 134, 156, 172: İşe yaramaz.

“Babanız denen rafazılar da gayfede gonçula oynamaktan başka bir bokun adamı değiller.”

Saabı 46, 50, 63: Sahibi

“Bir zanaat saabı olsun.”

Saab olmak 78: Sahip çıkmak, göz kulak olmak.

“Sen gocana saab ol.”

Saçkı 181: Ekmek pişirmek için fırında ve tandırda yakılan iri samanla karıştırılmış davar gübresi.

“Yalnız ortalıkta ne saç ne hamur testi ne evrağaç ne ita ne kesmik ne saçkı...”

Satlıcana tutulmak 180: Akciğer zarı yangısı, zatürcep.

Bedduâ (İlenç-İlenme)

“Satlıcana tutulacaksın, iflahsız dert saracak yüreğini.”

*Saye 83: Aracılık, torpil, tanıdık.

“Cümle alem saye ile güçlü olur.”

Seğertmek 46: Seyirtmek, koşmak.

“Oğlanın damarına su seğertmiş.”

Seğirtmek 59, 186: Birikmek.

“Ben aslında belime seğirten suya küfredirim.”

Sekilenmek 78: Bir parça oturmak, dinlenmek.

“İsteyeceğin de tuz olsun bire dede, buyur biraz sekilen.”

Serpenek 110: Dam saçağı.

“Bizimki şıvgına tutulmuş bir kuşun, bir serpenek altına sığınması.”

Seyrengah 145: Seyir, izleme.

“Tüm bir alem, kıyı kenar mahalle halkı seyrengaha çıkmıştı.”

Sininde yatmayasica 49: Mezarında, kabrinde yatmayasica, Bedduâ (İlenç-İlenme)

“Yetiştiren eşşekçi Hüseyin ile sininde yatmayası fişki karısı.”

Sinine söyletme 24: Mezarına söyletme,

“Bunu icadlayanların sinine söyletme beni.”

Sinnek 79, 164: Yüreği kötülükle dolu kadın, cadı.

“Şehirlisi de bizimki gibi sinnekleri nitsin?”

Sonramayı 53: Lakin o halde anlamında bağlaç.

“Sonramayım ben kimim?”

Sonramacığım 170: Fakat ama lakin.

“Sonramacığım senin benim bir ayağım çukurda.”

Söğmek 41, 42: Aşağılayıcı sözler, sövgü.

“Yük yüklerken söğerdim, indirirken hakeza.”

*Südünün hükmü 46:

“Südünün hükmünü göstermeyince olur mu?”

Şahan 82: Şahin, hızlı, pratik.

“Şahan gibi merkebim var.”

Şahnalık 8, 168: Öşür toplayıcısı.

“Bir bölüğü de aşar vakti şahnalık yapardı.”

Şıvgın 110: Fırtınayla yağın sert yağmur

“Bizimki şıvgına tutulmuş bir kuşun, bir serpenek altına sığınması.”

Tekellifat 100: Zahmet veren bir iş görme, güçlüğe katlanma isteği.

“Teklif tekellifat mı var?”

Tekmillemek 138: Eksiksiz olarak anlatmak.

“Ben şimdi gider her bir şeyi tekmillerim.”

Teşt 181: Büyük leğen

“Yalnız ortalıkta ne saç ne hamur teşti ne evrağaç ne ita ne kesmik...”

Tevatür 74: Güzel, iyi

"...cuvarayı hesap sonu elde bir etmezse bundan tevatür adam yok say!"

Tomafil 7: Otomobil.

"Tomafil, kamyon nerede?"

Umur 49: Aldırış etme önem verme.

"Yaş seksen, hala umur noksan."

Urba 72: Elbise.

"Sen kötü çul çuvalına urbalar giydir."

Urusluk 19: Rus gibi, Rus.

"Edeceğiniz Urusluğu edersiniz sonra da sinimize sıçarsınız."

Usangın 75: Bıkkın, bezgin.

"Aşağılarda usangın bir vadi."

*Vagonet 171: Römork

"Motorun vagonetinde bağırma degecek yel ciğerime işler."

Varidat 82: Gelir, varlık.

"Önümüz kış amma varidatlarımız gavi."

*Velediye 134, 144: Belediye.

"Sağda solda Velediye Ağzasıyık diye goduç goduç gezmeleri de caba."

Yal 109: İnek, köpek vb. hayvanlara yedirmek için hazırlanan unla kepek karışımı sulu yiyecek.

"Kursağıma bir yal çorbası girmesine razıyım."

Yaran 74, 105: Arkadaş, dost, yaren.

"Eşini, dostunu, hışmını, akrabasını, yaranını, düşmanını..."

Yayan yapıldak 48: Binitsiz, yaya olarak.

"Bu yaşta yayan yapıldak yola düşmen niye?"

Yelleme 47: Kışkırtmak.

"Garının yellemesi."

Yu(mak) 111: Yıkamak.

"El eli yur, el de yüzü..."

Yoğisem 111, 113, 114, 121, 131: Yoksam, yoksa.

"Öyle mi istiyon yoğisem sen?"

Yonga 181: Yontulmuş küçük odun parçaları, talaş

"Yalnız ortalıkta ne saç ne hamur teşti ne evrağaç ne ita ne yonga ne kesmik..."

Zabah 177: Sabah.

“Zabah er saat gideceğim köye.”

Zahar 53, 57, 79, 87, 97, 153, 178: Her halde, galiba, demek ki.

“O da fakir fukarayı aşağıdan görüyor zahar.”

Zahra 168: Zahire, buğday, arpa.

“Çıkan zahra unumu bulgurumu zor karşılar.”

Zırnık 111, 160: Tutam, elçim, en ufak parça.

“Evin küçük ahırında hayvan adına zırnık yoktu.”

2.3.1.8. İlişki (Kalıp Sözler)

Buradaki kalıp sözler günlük hayatımızda sıkça kullandığımız, dolayısıyla anlamakta zorlanmayacağımız ifadeler oldukları için burada anlamları üzerinde durulmamıştır. Bazı kalıp sözler yöresel ağız özellikleri taşımaktadır. Bu sözlerin anlamları bir önceki bölümde açıklanmıştır, Birçoğu cümle halinde olduğu için tekrar cümle içerisindeki kullanımları ile ele alınmamış olup, eserde geçtikleri sayfa numaraları alfabetik sırayla belirtilmiştir.

Ahir çekeceğimizi Allah bilir 180

“Şu yaşta geme, dizgine gelmiyorsunuz. Ahir çekeceğimizi Allah bilir.”

Allah afiyet, can sağlığı versin 36

“Eh biz de sürünüp gidiyoruz işte...Allah afiyet, can sağlığı versin.”

Allah başınızdan eksik etmesin 159

“Allah başınızdan eksik etmesin, yer gök dua üstüne.”

Allah’ıma bin şükür 44

“Allahıma bin şükür onun ağzının değdiği bardaktan çay içmeyi de bana nasip etti.”

Allah’ınızdan bulun 30, 121

“Szi de Allah’ınızdan bulun!”

Allah geçinden versin 133

“Allah geçinden versin, kalırsa her bir şey size kalmalı.”

Allah hayırlı mübarek eylesin 128, 130, 143

“Allah hayırlı mübarek eylesin, bir yatıkta kocatsın.”

Allah hayırlısını versin 130

“Allah hayırlısını versin Mustafam, oldu o iş.”

Allah kısmet etsin 110

“Allah da sana tez günde sevgili hanımını kısmet etsin.”

Allah rahatlık versin 148

“Allah rahatlık versin, deyip Ağa'nın gelin kızı ve kocası için içinden sıyrıldılar.”

Allah razı olsun 131, 188

“Allah razı olsun, helal et hakkını.”

Allah yazdıysa bozsun 144

“Ne zar ne zor, Allah yazdıysa...”

Aleykümselam 23

“Aleykümselam, aleyküm selam Efenda, dedi.”

Aslan babam 175

“Yürü aslan babam, dedi.”

Aslan Necibim 118

“Aslan Necibim! Sen bu kez dediğim gibi kes de yalandan tara.”

Baş tacımsın 48

“Başımızın tacı, evimizin direği sayılırsın.”

Beline kuvvet 136

“Beline kuvvet” diye birkaç hurma gönderirim.”

Berhudar ol 113

“Zahmetinde berhudar ol, dedi.”

Bildiğinden geri kalma 39

“Bildiğinden geri kalma, istersen yık bu haymeliği.”

Buyur biraz sekilen 78

“İsteyeceğin de tuz olsun dede, buyur biraz sekilen.”

Buyuran kölen 123

“Buyuran kölen...Ne haddimize.”

Bugüne şükür 78

“Bugününe şükür, kimseye muhtaç olmadan geçinip gidiyoruz.”

Bre bey 28

“Bre bey diyordu, Bizi adam yerine koymayıp Tanrının Ezraile terkettiği bir adamı bekçi diye tutmuşsun.”

Canla baş üstüne 129, 132, 133

“Her ne teklifat ise canla baş üstüne.”

Canımın gaylesi 120

“Benim canımın gaylesi, benim alçaklığım, benim namussuzluğum.”

Canınız sağ olsun 159

“Canınız sağ olsun...Gayri ben de sizin köylünüz oldum.”

Cümlesi baş üstüne 135

“Cümlesi baş üstüne dedim. Damada.”

Cümlemize uğurlar olsun 146

“Cümlenize uğurlar olsun, diye bağırdı.”

Çok şükür 36

“Çok şükür, ya sizler nasılsınız?”

Deden batsın 90

“Deden batsın, çık dışarıya.”

Eline Sağlık 28,141

“Ne var ne yok hepsine eline sağlık dedirtiyorlardı.”

Emrine şükür 17

“Bir of çekti, ama emrine şükür diyemedi.”

Estağfirullah 75

“Yook...Estağfiullah.”

Eşşekçinin oğlu 146

“Eşşekçinin oğlu yol boyu gevezelik etti.”

Evladınla, eyalinle koşa yaşa 131

“Allah razı olsun, helal et hakkını, evladınla ryalinle koşa yaşa.”

Eyvallah 10, 100, 102, 125, 143

“Bir kısık Eyvallah” la yazıhaneden çıktı.”

Galdık oğul eline, mudan eyle geline 47

“Bir laf var: Galdık oğul eline, mudan eyle geline.”

Gavur göbel 180

“Gavur göbel” derdi anası.”

Gerisi sen sağ ben selamet 182

“Bir süre tilki uyanıklığı gerekiyordu, gerisi sen sağ ben selamet.”

Get anam get 155

“Get anam get! Bu karı aklını, fikrini peynir ekmekle yemiş.”

Gı kele anam 127

“Gı kele anam! Herif de pek yaşlı.”

Gınalı guzum 83

“Göster asaletini gınalı guzum!”

Gözünü seveyim 111

“Ha, gözünü seveyim, Mustafam!”

Gurban olduğumu 27

“Gurban olduğum Hüseyinim” diyordu anası.”

Gurbanlar olduğumu anam 78

“Gurbanlar olduğumu anam” derim.”

Gurban olduğum babam 138

“Gurbanı olduğum babam, kölesi olduğum emmim.”

Güle güle 83, 103, 106, 110, 134

“Güle güle Ağa.”

Güle güle giy 125

“Borcun, güle güle giymen.”

Ha babam 12

“Ha babam” diye seslendi, dört bir yanındaki boşluğa.”

Ha gözünü seveyim 82, 111

“Ha gözünü seveyim gozel yavrurum.”

Ha uçtum ha uçacağım 37

“İki yandaki mertekler “ha uçtum, ha uçacağım” diyordu.”

Hakkımı helal et 102

“Eyi bekçilik yapmaya yapamadık, hakkını helal et.”

Hanenizde koşa yaşayın 159

“Hepiniz birlikte sağ olun, hanenizde koşa yaşayın.”

Haşa haşa 144

“Haşa, haşa, Rabbülalemin de sırtı dönüklüğü, fakire fukaraya, gıyıda köşede kalana...”

Hayırlısı 126

“Hayırlısı” deyip öğle üzeri toparlandı.”

Hayırlı olsun 110

“Ee, kütükler hayırlı olsun. Güle güle yak...”

Hayırlı sabahlar olsun 153

“Kolay gelsin, hayırlı sabahlar olsun.”

Hayırlara tebdil ede 22

“Allah hayırlara tebdil ede” diye söylendi.”

Hele hayırlısı 105

“Hele hayırlısı” deyip geçelim.”

Her bir emrin canla baş üstüne 132

“Her bir emrin canla baş üstüne, dedi.”

Hiç güleceğim yoktu 178

“Hiç güleceğim yoktu.”

Hoş bulduk 36

“İşte bir seferinde “hoş geldin”, “hoş bulduk”tan sonra...”

Hoş geldin 14, 36, 45, 125, 158

“Hoş geldin efenda, dedi sadece.”

İçini serin tut 109

“İçini serin tut! Dert edinme olmuşu, olacağı...”

İnşallah 113

“Mustafam, inşallah hayırdır?”

İşin gücün rast gelsin 134

“İşin gücün rastgelsin...Eyilikler unutulur cinsten değil.”

İtiniz ürüsün 159

“İtiniz ürüsün, tütünüz tütsün.”

Keşkem de keşkem 30

“Keşkem de keşkem, sonuncu olsaydı.”

Kolay gelsin 153

“Kolay gelsin, dedi.”

Kölesi olduğum emmim 138

“Gurban olduğum babam, kölesi olduğum emmim...”

Kusura bakma 120

“Kusura bakma amma, lakin “Şo işten” ne haber?”

Maşallah 51

“Ne iştahım vardı maşallah”

Mayanız batsın 157

“Mayanız batsın emi.”

Merhaba 84, 122

“Toraktaki son “Merhaba” ya sığınır.”

Mevlam bağışlasın 158

“Mevlam bağışlasın, bir suçumuz ona.”

Mevladan umut kesilmez 152

“Mevladan umut kesilmez, bakarsın açılırım.”

Nur ala nur 96

“Bir de ağası gelmezse “nur ala nur” olurdu.”

Nur içinde yatsın 24

“Nur içinde yatsın! Diye medhiyeler düzmeye başladı.”

O sağ ben selamet 159

“O sağ ben selamet deyip eve doğru kaydı.”

Pekala 39

“Toplantıda bulunanlar, pekala, pek güzel fikir dediler.”

Pek güzel efendim 39

“Pek güzel efendim, dedi.”

Sağ ol 81, 100, 125, 146

“Sağ o, Kader bu işi de burada bitirdi.”

Sağ ol babam 11

“Sağ ol babam, dedi Hüseyin Ağa.”

Sağ ol yavrum 12, 78, 129

“Sağ ol yavrum, sağ ol.”

Sağlıcakla kalın 73, 100, 159

“Sağlıcakla kalın, dedi, bugünün yarını da var.”

Siktir et hepsini 48

“Siktir et it takımını.”

Sininde yatmayası 48

“Sininde yatmayasıcalar sizi.”

Sofrana bereket 119

“Sofrana bereket yavrum!”

Sürünmeye devam 114

“Yook sürünmene devam” der.”

Sürünüp gidiyoruz 36

“Eh, biz de sürünüp gidiyoruz, işte.”

Taktir bu imiş 109

“Taktir bu imiş, deyip geçeceksin.”

Tanrım sen sabır ver 49

“Tanrım sen sabır ver, dedim.”

Tırnağına bu dünyayı kul köle ettiğim yavrum 27

“Tırnağına bu dünyayı kul köle ettiğim yavrum, uzan şu yatağa.”

Tütününüz tütsün 159

“İtiniz ürüsün, tütünüz tütsün.”

Uğurlar olsun 81

“Uğurlar olsun, Mehmet Ağa.”

Vay benim garip merkebim 169

“Bu iş de burada biteceğe benzer, Vay benim garip merkebim.”

Vay aslanlarım 12

“Vay yavrularım, vay aslanlarım diye söylenmeye başladı.”

Vay yavrularım 12

“Vay yavrularım, vay aslanlarım diye söylenmeye başladı.”

Yavrum Mustafa'm 29

“Yavrum Musstafa'm, gardaşım derim.”

Ye babam ye 67

“Ye babam ye! Hüseyin Emmin senin daşşığı yesin.”

Ye yavrum ye 77

“Ye yavrum! Ye babam”

Yüreğiniz yağ bağlasın 97

“Afiyet olsun, Yüreğiniz yağ bağlasın.”

2.3.1.9. Argo

Abbas Sayar'ın romanlarında argo ifadeler genelde aynı olmakla birlikte söyleyiş bakımından değişiklik ve çeşitlilik arz eder. Yazar özellikle romanlarını köylü ağızıyla yazdığı diğer eserlerinde olduğu gibi bu romanda da argo ifadeleri sık sık kullanmıştır. Romanda geçen argo sözlerin çoğu halk ağzında kullanılan küfür ve kalıplaşmış ifadelerden oluşmaktadır. Köylü halkın kullandığı ağız özellikleri ile birlikte oldukça zengin argo türündeki söcük ve sözcük grupları romanda geçmektedir. Aşağıda da bu sözcüklerin alfabetik sıra ile romanda kullanıldıkları cümle ve sayfa numaraları ile birlikte çıkarılmıştır.

Ağsikli 128

“Bizim gibi ağsikli(Eksikli) değil ya...”

Alafi kösteklemek 93

“Üç beş kuru çubuk parçasıyla alafi köstekledi.”

Alttan dalmak 99

“Ben üste çıksam, onlar alttan daldılar.”

Anasını avradını 42

“Öyle din gardaşının anasını avradını...”

Anam avradım olsun 76, 94

“Anam avradım olsun alırım o evi elinden.”

Ateşi dürtüklemek 131

“Duygulandı Hamamcı, külhanın ateşini şöyle bir dürtükledi.”

Başka halt yok 168

“Başka bir halt yok da iş namaz ise, o iş kolay...”

Belime seğirten su 59

“Ben aslında belime seğirten suya küfredirim.”

Belimden düşen deyyuslar 75, 87, 109

“Oğul diye belinden düşen deyyuslardan daha mı merhametli olacaklar?”

Birbirine girmek 47

“Sen ben derken iki taraf birbirine iyice girmiş.”

Bir halt olmak 118, 147

“Bir halt olcağın yok.”

Boklamak 12, 97, 108, 140

“Ulan Hüseyin bekçiliğın adını da bokladın.”

Bokun adamı 30

“Babanız denen rafazılar da gayfede gonçula oynamaktan başka bir bokun adamı değiller.”

Bok dölleri 59

“Ulan bok dölleri, ulan eşek sıpaları.”

Bokun soyu 32

“Hepiniz bir bokun soyusunuz.”

Boynuzlu 74

“-Gel anlat şu boynuzluya.”

Boyundan büyük bok yemek 127

“Aslında benimkisi boyundan büyük bok yemek.”

Çüüş 75

“Çüüş dedi merkebe.”

Damarına su seğirtmek 46

“Oğlanın damarına su seğirtmiş.”

Daniskası 93

“Hemi de daniskasını.”

Daşlı köy 47

“Daşlı köye dana gütmeye gitti.”

Daşşığı yesin 67

“Hüseyn Emmin daşşığı yesin.”

Defe almak 130

“Ula Mustafa, dedi, heç yoğisem şimdi defe alma beni.”

Devrilip gitmek 79

“Garıları ölüyor, ardından da onlar devrilip gidiyor.”

Deyyus 13, 21, 50, 58, 59

“Avucunu yalasın deyyus.”

Deyyus dölleri 30

“Deyyus dölleri! Sizin yüzünüzden eşseksiz bir dirlik ile terhis emri çıkacak.”

Deyyus takımı 50, 94, 167

“Bu deyyus takımına içimi açar dururum.”

Dilleri gıçına gitmek 170

“Dilleriniz gıçınıza gitsin.”

Dinsiz 134

“Ayağıma bir taş tökezirse bunun acısını Salim dinsizinden çıkartırım.”

Dinsiz takımı 59

“Ulan, oğul, evlat denen dinsiz takımı.”

Domuz piçleri 30

“Ulan domuz piçleri!”

Dölünden düştüğü 156

“O dürzü dölü bir insana, hem de dölünden düştüğü ağasına bunca zulüm yapar, hem de evini gabancalar.”

Dölünden gelmek 75

“Senin dölünden geldiğin bir ağın, rahminden düştüğün bir anan var mıydı?”

Dürzü 73, 74, 173

“Dürzü heç bir şeyden anlamaz.”

Dürzü dölleri 100, 134, 156

“Evlat denen dürzü dölleri de gıçlarına gına yaksınlar.”

Dürzü takımı 167

“Allah’ı gandırmaq zor ama Şu dürzü takımını gandırmanın kolay bir yolu var.”

EŞŞekçinin dölü 24

“Size de eşekçinin dölü diyorlar.”

EŞŞek dölleri 24, 53, 82, 99, 109, 156, 182

“Ulan eşŞek dölleri ben okumadım sürünüyorum.”

EŞŞek olup anırmak 173

“Viy bu herifin parası varsa ben de eşŞek olur anırırım.”

EŐŐeğin ossuruğu 24

“Gavur işi diyenler, beni eŐŐeğin ossuruğuna kul köle ettiler.”

EŞŞek sıpası 99, 183

“Yete yete gücüm eşŞek sıpası oğluma yetti.”

EŞŞek sıpaları 59, 99

“Ulan bok dölleri, ulan eşŞek sıpaları.”

EŞŞeklik yapmak 71

“Kendi eŐŐekoğlu eŐŐekliğimize eŐeklik yaptık da böyle oldu.”

Fışkı 17, 21, 73

“Fışkı yavrurum! Ben evine sadaka dilenmeye gelmedim.”

Fışkı analılar 59

“Utanmaz deyyuslar, fışkı analılar.”

Fışkı dölü 24, 115

“Ulan fışkı dölü diye bağırdım.”

Fışkı gız 79

“Bilirim, fıŐgı gız, bilirim.”

Fışkı karısı 49, 68, 73, 123

“Aklında da çul çabut vermeyen fışkı garısı.”

Garı 47

“Garının yellemesi.”

Garı milleti it milleti 170

“Bu bizim garı milleti, it milleti.”

Gavur 9, 24

“Dağ gibi adamı kuru çöpe çevirmiş gavur yokluk.”

Gavurluğun dikinde 143

“Gavurluğunun dikinde yine.”

Gavur göbel 180

“Gavur göbel, derdi anası.”

Gavur gızın yediği bok 167

“Bizim gavur gızın yediği bok bu evlenme.”

Gavur herif 113

“Ben bu gavur herifte hayır yok demedim mi, diye patladı Hamamcı.”

Gavur kızı 78

“Gavur gızı der,” bizden goca merakı geçeli çok oldu.”

Gavur milleti 29

“Yook, o kadar gavur milletinden sayılmaz benzer.”

Gavur oğlan 112

“O zaman gavur oğlan kötülüklerden kötülük, zulumlardan zulum beğen.”

Gavur piçler 74

“Şu merhameti, şu yakınlığı, şu uysallığı görmedim gavur piçlerinden.”

Gavurun teki 111

“Oğlunu bilmem mi? Gavurun teki...”

Gavur yalnızlık 78

“Öyleyse kendine uygun, huyu huyuna, husu husuna benzer bir ihtiyar bul da şu gavur yalnızlıktan kurtul!..”

Gaymak(f.) 56

“Kimse beni elinde bohçayla görmesin diye kaşla göz arası Etem'in hana gaydım.”

Geberip gitmek 180

“İflahsız dert saracak yüreğini, geberip gideceksin.”

Gevşetmek 64

“Ağayı çabucak gevşettim.”

Gıçı kırık 7

“Gıçı kırık bir tatar arabası bile yoktu bizim gençliğimizde.”

Gıçı kırık iki göz virane 113

“Ev işine gelince; bir tandırlık ile gıçı kırık iki göz virane idi.”

Gıçına gına yaksın 100

“Evlat denen dürzü dölleri de gıçlarına gına yaksınlar.”

Gıçı soğumak 52

“Şu ham armudu, elmayı yolunca ananızın gıçı mı soğuyacak?”

Gıdığı altı okka 49

“Merzifon ’u o gıdığı altı okka karıyı...”

Gıdığı bir karış 107

“Bir kez Merzifon ’da, o gıdığı bir karış kadının evine sarhoşun bir teki olarak varmıştı.”

Gık diyememek 73

“Kimse kendisine “gık” diyememişti.”

Göbel 65,73,108

“Ben eşeği suya indirince göbeller bağın altını üstüne getirirler.”

Hepinizin anasını avradını 185

“Hepinizin anasını avradını giderayak...”

İrzı kırık 17, 19, 60, 75

“Bu ırzı kırık milletinden Kerbela ’da kalsam bir bardak su istemem.”

İçine işemek 97

“Sizin ağalınızın da merhametinizin de insanlığınızın da içine işeyim.”

İçine köpek sıçsın 32, 76

“Senin de sayenin içine köpek sıçsın.”

İflahını kesmek 153

“Gece boyu iflahını kestim...”

İki ucu bok 65

“Ömrün boyu eline aldığın bütün değneklerin iki ucu da boka batık.”

İlikten düşürmek 152

“Gavur yokluk tüm ilikten düşürdü.”

İlikleri gevşemek 49

“Allah ’tan han sıcakmış, iliklerim gevşedi.”

İpi kırmak 113, 160

“Dinsizin de böyle ip kırmışını görmedim.”

İşin tabanını çalmak 165

“İşin tabanını çalayım.”

İşin içinde bokluk olmak 169

“İkindiden bu yana “bu işin içinde bir bokluk var” demedim, boş yere.”

İş var 12

“Elim titrese de daha bende iş var.”

İt 12

“Lakin Şu iki iti doğurmasa ne olurdu?”

İtim 24

“Koca Hüseyin’e itim dedirtmezlerdi.”

İt canı 41

“Şu insanda it canı var derler.”

İt canlı 130

“İnsan it canlı, kırk yara da alsa çekmiyor yaşamdan elini.”

İt dirliği 18

“Bu it dirliğinden seni o mu kurtaracak?”

İt döllerı 18, 19, 114, 180

“KuŐ yemi olmaz bu it döllerinin elinde bağ.”

İt enikleri 134, 158

“İt eniklerine selam veren borçlu çıkıyor zahar.”

İtten köpekten artanlar 61

“İtten köpekten aratanlar iyi dedi.”

İt takımı 180, 185

“Mehlenin it takımı.”

Kahpeler 148

“Allah rızası için halleri mi olur kahpelerin.”

Kahpe analı 74

“Tüm kahpe analı...”

Kafir bela 34

“Kafir bela başımıza...”

Kafir seksen yaş 92

“Önce Şu kafir seksen yaş...”

Kafir sıpası 93

“Tamı tamına laftan sözden anlayacak bir kafir sıpası ya.”

Kelle kulak yerinde 47

“HoŐaŐçuların oğlunun da kelle kulak yerinde.”

Kendini bir bok göstermek 95

“Bir halt sanım kendini bok gösterdi.”

Kendinden uçurluklu 117

“Hüseyin Ağa gibi kendinden uçurluklu müşterilerin çoğu.”

Kerhaneci 13, 74, 87, 163, 173

“Elime on lira harçlık sıkıştırıp yazı yabana süren kerhaneciden ne umulur?”

Kerhaneci dölü 185

“Bunca insan ortasında, bu aha sen gıçını çevirdin kerhaneci dölü.”

Keyfini gıcıklamak 92

“Alevler keyfini gıcıkladı.”

Kıç altı 87

“Kıç altı çemenleri okşadı.”

Küfrü sıralamak 115

“Önce bir dünyanın küfrünü sıraladı oğluna.”

Mayanız batsın 17

“Mayanız batsın, suç sen de değil, benim gibi hala insandan umutvar olan kerhanecide.”

Mayası gavurluk hamuruna katılmak 185

“Mayanız gavurluk hamuruna katılmış, murtat takımları it takımları.”

Murtad takımı 50, 182, 185

“Bunların hepsi murtat takımı.”

Ne bok olduğu ortada 184

“Bu işin daha fazla üstüne varmaya gelmez, Ne bok olduğun ortada.”

Ne bok yediğinin farkında olmamak 18

“Sen gayrı ne bok yediğinin farkında değilsin.”

Ne bok yemek 47, 95, 108, 170

“Başka ne bok yiyeyim?”

Ne halt olmak 95

“Doğru olduk da ne halt olduk sanki?”

Nimetsiz gavurlar 134

“Nimetsiz gavurlar bilselerdi, otuz yıl bilirlerdi.”

Oğullarından başlarım 125

“Git beni söyletme, oğullarından başlarım.”

On paralık etmek 12

“Gredisini on paralık ettin.”

Orospu 30

“Ellerine gına yaksın orospu analarınız.”

Orospu garıları 170

“Çağıracağım bizim orospu garıları.”

Ossuruğunu dinlemek 106

“Ossuruğunu türküler gibi dinledim.”

Para gavuru 111

“Para gavuru ise her şeyi yur, yıkar.”

Peydahlamak 96

“Bir süre önce eski püskü bir torba peydahlamış, ottan yastık yapmıştı kendine.”

Piçler 9, 30, 59, 73, 97

“Elinde kala kala bağı talan eden piçler kalmıştı.”

Piçleşmek 134

“Gavur gavurluğunda öyle bir laf söylemezken piçleştiler.”

Piç takımı 59, 74, 75

“Şu piç takımları olmasa gün boyu kıpırdamam yerimden.”

Piç dölü 76

“Başında karakuşum piç dölü.”

Pineklemek 146

“Köye cip gelmiş diyen çocuk, işsiz güçsüz duvar diplerinde pinekleyenler geli geliverdiler.”

Rafazı 30, 50

“Kendine kızdı, Ulan rafazı dedi.”

Rafazı dölleri 59

“Ulan rafazı dölleri.”

Rahminden düşmek 75

“Senin dölünden geldiğin bir ağın, rahminden düştüğün bir anan var mıydı?”

Sapmak 119

“Gelinin evine saptığını gördüler.”

Sidik dirliği 89

“Bizimki haşavuzdan sidik dirliği.”

Sidik yarışı 147

“Ulan senin neyine idi bu yaşta sidik yarışı?”

Sininde yatmayası 49

“Yetiştiren eşşek ile sininde yatmayası fışkı karısı...”

Sinine sıçayım 17, 19

“İcad edenin sinine sıçayım.”

Sinine söyletme 24

“Bunu icadlayanların sinine söyletme beni...”

Sinlerinden bulsunlar 33

“Alan satan sinlerinde bulsun, derdim.”

Siktiri boylamak 130

“Ya “siktir”i boylasak ne olurdu şimdi?”

Siktir çekmek 156

“Ağasına bunca zulüm yapar, evini gabancalar, “üç beş gurus” deyince gönderdiğin elçiye “siktir” çeker.”

Siktir duymak 179

“Ben ahir ömrün de beş yüz, bin isteyince siktir duyduğum evime gidiyorum.”

Siktir et 12, 48, 65, 175

“Ha babam! Suyun yok, selin yok, yatağı siktir et, sarınacak bir yorganın yok.”

Siktirip gitmek 157

“Ezani kulak ardına atıp, siktirip gidiyor.”

Siktir ol(mak) 54, 114

“Yani sen de siktir ol, nereye gidersen git.”

Sinnekarılar 164

“Bu ara köyün sinnek karıları da boş durmadılar.”

Sizin gibi eniğe 59

“Ben aslında bekime seğirten suya küfredirim sizin gibi iki eniğe döl oldu diye...”

Sözlerini yarenliğe kaydırmak 104

“Oysaki hamamcı sözlerini daha da yaş yarenliğe kaydıracaktı.”

Südünün hükmü 46

“Südünün hükmü göstermeyince olur mu?”

Şehre kaydı 103

“Sonra şehre kaydı, doğruca hamama vardı.”

Şeytanın bacağı 52

“Her biri şeytanın bir bacağı idiler.”

Şo iş 120, 121, 126, 150, 152, 153, 160, 173

“Kusura bakma amma, lakin “Şo işten” ne haber?”

Depmek 169

“Ben rahmetlinin tütününü tütürmek için o rahatlığı da teptim.”

Tavuğa çullanmak 81

“O aralık bir horoz sokak arası bir tavuğa çullanmış.”

Tırıp 87

“O da sayende tırıp

Traktörün gıçı 143

“Traktörün gıçındaki araba ile sizi göndermem dedi, Mustafa Ağam.”

Ulan 16, 34, 44, 47, 76, 80

“Ulan ölüm! Senden merhametsizini görmedim.”

Ulan deyyus 74

“Ulan rafazı, ulan deyyus.”

Ulan geçmişi gınalının dölleri 52

“Ulan olmam diyesiceler, ulan geçmişi gınalının dölleri...”

Ulan göbeller 45

“Ulan göbeller, ağanız geldi.”

Ulan kerhaneci 173

“Ulan kerhaneci Berber Necip” dedi.”

Ulan pezevenk 76

“Güldü, “Ulan pezevenk” dedi, kendine.”

Ulan rafazı 74, 173

“Ulan rafazı, ulan deyyus.”

Uruluk 19

“Edeceğiniz Uruluğu edersiniz, sonra da sinimize sıçarsınız.”

Üstüne kafir kafir gelmek 121

“Üstüme kafir kafir gelme” dedi.

Veled-i zinalar 52

“Ulan olmam diyesiceler, ulan geçmişi gınalının dölleri, ulan veled-i zinalar.”

Vızılamak 168

“Sünnetin kendin kılarırsın farzı hoca ile... Sonra vızıla.”

Yellemek 47

“Garının yellemesi...”

Yel kudursa 179

“Kar yağsa, yel gudursa yine eziyetsiz.”

Yiyemeyeceğin bokun başına geçmek 147

“Tuttuk da yiyeceğimiz bokun başına geçtik.”

Yorgunluğu çöreklenmek 95

“Yorgunluğu yeniden çöreklendi üstüne.”

Yürek gavurluğu 148

“Bilirim hepsinin yürek gavurluğunu.”

Yüzüne mıhlamak 72

“Kadının gelişiyle bakışını yüzüne mıhlayıp, damdan gelir gibi konuştu.”

Zırnık görmek 67

“Zırnık görürdü o.”

2.3.2. Romanın Tanıtımı

2.3.2.1. Can Şenliği Romanının Konusu

Abbas Sayar “Can Şenliği” adlı romanında, hayırsız çocukları tarafından evinden kovulan, han köşelerinde sefil bir yaşam süren seksen yaşındaki bir dedenin yalnızlığını, kimsesizliğini, kırgınlıklarını, küskünlüklerini, hayata tutunma çabasını anlatır.

Hüseyin Ağa'nın acı ve sıkıntılarla dolu yaşam öyküsü, romanın neredeyse ilk yarısını oluşturur. Romanın başkahramanı olan Hüseyin Ağa, Nail Bey'in bağına bekçilik eden seksen yaşında yoksul bir köylüdür. Nail Bey bağa her gelişinde, yaşlı bekçinin hayat hikâyesini dinler. Hüseyin Ağa, türlü cephelerde savaşmasını, gelin dırdırına dayanamayan karısının kahrından ölmesini, dirliksiz karılarının doldurmasına gelen oğulları tarafından evinden kovulmasını, han köşelerinde yalnız ve sefil bir yaşam sürmesini anlatır. Bekçilik yaparken, yalnızlığını alır ve kendisine can şenliği olur düşüncesiyle Nail Bey'e bir eşek satın aldırır. Bağın yakınlarında oturan genç bir gelinin anasına talip olur. Yetmişine merdiven dayamış Fadik Hatun'la evlenir. Ancak yaşlılık ve parasızlık, Hüseyin Ağa'nın mutlu olmasını engeller. Ömrü boyunca haksızlıklara uğramış, mutlu olmak için çırpınmış, ancak her seferinde hayal kırıklığına uğramış, darbe üstüne darbe almış Hüseyin Ağa, romanın sonunda isyan eder. Otuz kırk yıl önce kovulduğu, kendisine ait olan evi gaz yağı dökerek yakar. Bir türlü yüzüne gülmeyen kaderden, acı ve hüznü dolu yaşamından, kendisine haksızlık yapanlardan, zalimlerden, duygusuz insanlardan kendince intikam almış olur. Çöken damın altında can verir.

Romanın adı olan “Can Şenliği”, Hüseyin Ağa'nın bağda bekçilik yaparken yalnızlıktan sıkılması üzerine kendisine can şenliği olur düşüncesiyle Nail Bey'e aldıracağı eşektir. Yaşlı adam, eşeğini “Can Şenliğim” diyerek sever, öpüp koklar. Can Şenliği, yaşlı bekçi için sıradan bir hayvan değil; yakın bir dost, içten bir arkadaştır. Hüseyin Ağa'nın yalnızlığı, sadece bağda bekçilik yaptığı bir iki aylık yalnızlık değildir. Otuz kırk yılın yalnızlığıdır. Ölen karısından, hayırsız oğullarından, gelinlerinden, torunlarından ayrı

geçen otuz kırk yılın yalnızlığıdır. Kimsesizliği iliklerine kadar hisseden, ömrünün son demlerini yaşayan yalnız bir adamın yalnızlığıdır. Derken bekçilik yaptığı bağın yakınlarında oturan genç bir geline konuk olur. Genç gelin, kocası haftada üç gün gece bekçiliğine kaldığı için yalnızlıktan korktuğunu, kendisine can şenliği olsun diye anasına yalvardığını, ancak onu ikna edemediğini söyler. Yaşamının baharında olan genç bir kadının ağzından duyduğu “can şenliği olsun” sözü, Hüseyin Ağa'nın gönlünde bir kıvılcım gibi çakar. Hiç olmazsa ömrünün son birkaç yılını kendisine can şenliği olacak bir kadınla, sıcak bir yuvada, huzur içinde geçirmek ister.

Can Şenliği romanında “yalnızlık, yaşlılık, ölüm, yoksulluk, hayata tutunma çabası, hayal kırıklığı, kaderden yakınma, haksızlığa isyan, intikam” temaları işlenmiştir.

2.4. ABBAS SAYAR

2.4.1. Hayatı

Abbas Sayar (1923-1999)

21 Mart 1923'te Yozgat'ta doğdu. Liseyi (1941) Yozgat'ta bitirdi. Maddi imkansızlıklar nedeniyle üniversiteye gidemedi. Kısa süreli memurluktan sonra yedeksubay oldu. 1945'te İstanbul'da evlendi. Dört sömestr Türkoloji öğrenimi yaptı.

1947'de İstanbul'da, on beş günde bir çıkardığı gazeteyi, matbaa kurarak Yozgat'ta yayınlamaya devam etti. Politikaya girdi, bir süre sonra politikanın çıkar kavgalarına ayak uyduramayan Sayar 1957'de politikadan el etek çekti. Şiir yazmayı sürdürürken, roman yazmaya başladı. 1970'te Yılkı Atı romanıyla ismini edebiyat dünyasına duyurdu.

1923 yılında Yozgat'ta dünyaya gelen, hayatının bir bölümünü orada geçirip 1999 yılında vefat ettikten sonra yine o topraklara dönen Abbas Sayar'ın romanları ve hikayeleri de Orta Anadolu insanının hayatını anlatır. Abbas Sayar'ın hayatı, romanlarındaki hayatlara benzer, ya da o, romanlarını kendi hayatından aldığı ilhamla yazmıştır. Kitaplarındaki kahramanların hiç uzağına düşmeyen, onlar gibi yaşayıp onları yazan Sayar'ın karşısına çıkan ilk engel, Anadolu'nun bağrından kopup İstanbul'a gelenleri şehir kapısında bekleyen şeydir: parasızlık... Sayar, maddi olanaksızlıklar yüzünden geç girdiği üniversiteyi yine yine bu nedenden dolayı bitiremez. Üstelik, düşlerindeki okuldur bırakıp gitmek zorunda kaldığı, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyat Bölümü... Üniversite öğrenimi, hayatında yarım kalan tek şeydir, ardında bıraktığı ve derlenmeyi bekleyen şiirleri sayılmazsa... Gazete bayiliğiyle işe başlayıp Bozlak adıyla bir kültür ve sanat gazetesi çıkaran, edebiyat

fakültesinde okuyamamış olsa da şiirler yazarak edebiyat dünyasına giren Sayar, adını 1970 yılında TRT Sanat Ödülleri Yarışması'nda derece alan ilk romanı Yılkı Atı'yla duyurdu. Yılkı Atı, TRT Roman Başarı Ödülünü (1971) kazandı. O yıllarda bir “edebiyat olayı” olarak nitelendirilen bu romanın ardından gelen Çelo (1972) romanı 1973 Türk Dil Kurumu Roman Ödülü'nü, Can Şenliği (1974) romanı ise 1975 Madaralı Roman Ödülü'nü getirdi Sayar'a. Yozgat'ta bir dönem de çiftçilik yapan yazar, ömrünün son yıllarını Ayvalık'ta resim yaparak, roman ve şiir yazarak geçirdi. Abbas Sayar'ın kitapları daha önce E ve Can Yayınları'ndan çıkmıştı.

1975 Madaralı Roman ödülünü kazanan ve TRT tarafından filme çekilen “Can Şenliği,” Nail Abbas Sayar'ın üçüncü romanıdır.

Abbas Sayar şiir gibi roman yazan bir yazar. Şairliği bu yüzden önemlidir.

Üşüyorum

Hasret ağır bastı üstüme

Oynuyor yerinden köşe taşlarım

Öyle bir gariplik sardı ki yüreğimi

Dokunsalar boşanacak gözyaşlarım

Abbas Sayar her ne kadar ardına kadar açık olduğunu söylese de aslında Türk edebiyatının kapalı bir kapısı olarak kalmıştır. Yılkı Atı ile TRT Roman Ödülü (1970), ikinci romanı Çelo ile 1973 Türk Dil Kurumu Roman Ödülü, üçüncü romanı Can Şenliği ile de 1975 Madaralı Roman Ödülü'nü kazanmış olmasına rağmen edebiyatımızda hemen her yazarın başına geldiği gibi vefasızlığa uğramış, ömrünün son yıllarında iyiden iyiye unutulmuştur.

Ötügen Neşriyat'ın yeniden yayımladığı ödüllü romanlar “Yılkı Atı”, “Çelo”, “Can Şenliği”, “Yorganımı Sıkı Sar” (öykü), “Anılarda Yumak Yumak” ve son kitaplarından biri olan “Noktalar'ın Kapağında” yazarın kendi yaptığı resimler kullanılmış.

Yazarın roman ve öykülerinde genellikle yaşadığı yörenin insanından izlenimler görülmektedir. Anadolu köylüsünün doğal yaşantısı, çektiği sıkıntılar yore insanın ağzı ile doğal bir şekilde eserlerinde görmek mümkündür. Yazarın dili de eserlerinin konusu gibi doğal, anlaşılır ve halkın kendi dilidir. Romanlarında özellikle halkın yöresel ağız özellikleri taşıyan sözcük ve sözcük gruplarına sık rastlanmaktadır.

Kırk dört yıllık gazetesinde yüzlerce, binlerce başyazı yazdı. 1989'da ikinci kez evlendi, Ayvalık'a yerleşti. Resim, şiir, roman yaşamını Ayvalık'ta sürdürdü. Ankara, Antalya, İzmir ve Ayvalık'a resim sergileri açtı. Ardında, derlenmeyi bekleyen pek çok

şiiir ve yazı bırakarak 12 Ağustos 1999 tarihinde aramızdan ayrıldı. Mezarı Yozgat'ta bulunmaktadır.

2.4.2. Sanat Anlayışı ve Edebi Kişiliği:

- Abbas Sayar şiiir yazarak edebiyat hayatına girmiş, adını yazdığı romanlarla duyurmuştur.
- Romanları ödül alan sanatçının eserlerinde halk dilinin zengin sözcük ve deyimlerini görmek mümkündür.
- Abbas Sayar'ın romanlarında şiiirsel bir eda görüldüğü için onun şairlik yönü bu açıdan önemlidir.
- Abbas Sayar'ın kendisi her ne kadar da ardına kadar açık olduğunu söylese de aslında onun, Türk edebiyatının kapalı bir kapısı olarak kaldığını düşünen pek çok eleştirmen vardır. Birçok ödül almasına rağmen çok fazla yazarın da başına geldiği gibi çevresinden gerekli değeri görmemiş, ömrünün son yıllarında iyiden iyiye unutulmuştur.
- En tanınmış eseri Yılkı Atı'nda yaşlandığı, iş göremediği için yalnız kalan bir atın öyküsünü anlatmıştır. Romanın şahıs kadrosu hayvanlardan oluştuğu için ilginçtir.
- Eserlerinde büyük bir gözlem gücü vardır. Yazar konuşmalara bile bunu başarıyla yansıtmıştır.
- Yazarın eserlerinde genelde yaşadığı yörenin, yani Anadolunun köyünü köylüsünü anlatmıştır, köy edebiyatının temsilcilerindendir.

Orta Anadolu'nun doğasını, insanlarını ve yaşam tarzını anlatır. İç Anadolunun insanını en doğal yapısıyla, yaşamını dünyaya bakışını en içten yani yörenin kendi dilsel(ağız) özellikleriyle anlatmıştır.

Romanlarında politikacılara ve aydınlara Türk köylüsünün nasıl yaşadığını öğrenmek, bilmek ve yaşam koşullarını değiştirmek gerektiğini anlatmaya çalışmıştır.

Eserlerinde kullandığı o doğal dil, yöresel söyleyiş özelliği ile Türkçenin söz varlığına katkısı oldukça büyüktür. Günümüzde kullanılmaya kullanılmaya yok olmaya yüz tutmuş birtakım sözcükleri eserlerinde kullanarak gün yüzüne çıkarmıştır. Bu yüzden Türkçeye, Türkkçenin sözcük dağarcığına katkısı büyük yazarlarımızdandır.

Yılkı Atı adlı eseriyle TRT'de sanat ödülü almıştır.

2.4.3. Abbas Sayar'ın Eserleri:

Öykü:

Yorganımı Sıkı Sar, 1977

Roman:

Yılkı Atı, 1970

Çelo, 1972

Can Şenliği, 1974

Dik Bayır, 1977

Tarlabaşı Salkım Saçak, 1977

Anılarda Yumak Yumak

El Eli Yur, El de Yüzü

Şiir: Şiirler, 2002, Ötüken Yay.

Deneme:

Noktalar (aforizmalar),1991

Şehir Kitapları:

Yozgat Var, Yozgatlı Yok

Ödülleri

1971 - TRT Roman Başarı Ödülü, Yılkı Atı

1973 - TDK Roman Ödülü, Çelo

1975 - Madaralı Roman Ödülü, Can Şenliği

1987 - Yozgatlılar Dayanışma ve Kültür Derneği Şükran Plaketi

1992 - Yibitaş Holding - Erdoğan M. Akdağ - 50. Sanat Yılı Plaketi

1992 - Kültür Bakanlığı - Kültür Bakanı: D. Fikri Sağlar - 50. Sanat Yılı Plaketi

1992 - Yozgatlılar Kültür ve Dayanışma Derneği - 50. Sanat Yılı Plaketi

1992 - Gazeteciler Cemiyeti - Başkan: Osman Hakan Kiracı - Yozgat'ın İlk Gazetecisi Plaketi

1995 - Edebiyatçılar Derneği Onur Plaketi ve Altın Madalya Ödülü

1998 - Türkiye Yazarlar Sendikası- İzmir Kitap Fuarı 98 - Yazarlık Emegine Saygı Plaketi

2.5. CAN ŞENLİĞİ VE SÖZCÜK ÖĞRETİMİ

2.5.1. Öğretim Programlarında Sözcük Öğretimi

Sözcük öğretimi, söz varlığını geliştirmek gibi kavramlar Türkçe Öğretim programının amaç ve kazanımlarında önemli bir şekilde yer almaktadır. Bilindiği gibi sözcükler bir dilin bel kemiğidir. Ana dil öğrenmenin ve bu ana dilini etkili bir şekilde kullanmanın en önemli koşullarından biri de şüphesiz o dilin söz hazinesinden en iyi şekilde yararlanmaktır çünkü birey sözcük dağarcığı kadar düşünüp etrafındaki olay ve duyguları ancak sözcüklerle anlamlandırır. Bu yüzden Milli Eğitim Bakanlığı hazırladığı müfredat ile çocuğun okuma yazmaya başladığı ilkokuldan itibaren İlköğretim ve ortaöğretim için hazırladığı Türkçe ve Edebiyat programlarında bireyin dil gelişiminde çok önemli bir yere sahip olan sözcük öğretimine önem vermiş ve bunları amaç ve kazanımlarda ayrıntılı bir şekilde ele almıştır.

“İlköğretim Türkçe programlarında öğrencilerin kelime dağarcıklarını geliştirilmesinin önemine işaret edilmiş ve programda belli başlıklar altında kelime öğretimi çalışmalarına değinilmiştir.” (Göçer,2008) Bu başlıklar altındaki maddeler aşağıda sıralanarak belirtilmiştir.

Amaçlar Başlığı Altında Sözcük Öğretimi

- Türlü etkinliklerle öğrencilerin sözcük dağarcığını zenginleştirmek
- Türkçeyi sevmelerini, doğru ve etkin kullanmalarını sağlamak.
- Kitle iletişim araçlarıyla verilen mesajları sorgulama becerilerini geliştirmek.
- Metinler arası düşünme becerilerini geliştirmek söz varlığını zenginleştirmek
- Okuduğu, dinlediği ve izlediğinden hareketle söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmaları hedeflenmektedir. (MEB, 2000:7; MEB, 2005a: 16; MEB, 2005b:4)

Kazanımlar Başlığı Altında Kelime Öğretimi

- Dinlediklerinde geçen bilmediği kelimelerin anlamlarını tahmin eder,
- Dinledikleri kelimelerin gerçek ve mecaz anlamlarını ayırt eder.
- Dinlediklerinde eş sesli, eş ve zıt anlamlı kelimeleri ayırt eder,
- Betimleyen ve tanımlayan ifadeleri dikkate alarak okur,
- Bilmediği kelimelerin anlamlarını araştırır,
- Kelimeleri doğru telaffuz eder, yerinde ve anlamlarına uygun kullanır,

- Yazılarında söz varlığından yararlanır, kelime türlerini işlevine uygun kullanır,
- Yazılarında sözlük ve imla kılavuzundan yararlanır, imla kurallarını uygular,
- Görsellerden yararlanarak söz varlığını geliştirir,
- Okuduğu cümlede örtülü anlamları bulur,
- Metinde ilk kez karşılaştığı kelime ve deyimleri sözlükten bulur,
- Kelime listeleri, kavram haritaları kullanır, kelime türetir,
- Terime, deyim, atasözü ve söz kalıplarını anlamlarına uygun olarak kullanır,
- Metinde kelimeleri, günlük hayattaki bağlamını dikkate alarak cümle içinde kullanır,
- Dinlediklerinden/izlediklerinden hareketle yeni öğrendiği kelimelerden sözlük oluşturur,
- Dinleme izleme sonrası sözlük kullanır,
- Kelime oyunları oynar,
- Dinlediklerinde/İzlediklerindeki anahtar kelimelerin farkına varır,
- Dinlenenin/İzlenenin bağlamından hareketle kavramların anlamlarını çıkarır,
- Dinledikleriyle/izledikleriyle ilgili deyim ve atasözleri bulur,
- Kelimeleri cümlede farklı görevlerde (isim, sıfat, zarf vb.) kullanır,
- Yeni öğrendiği kelime, kavram, atasözü ve deyimleri konuşma ve yazılarında kullanır,
- Kelime veya kelime gruplarının yanlış anlamda kullanılmasından kaynaklanan anlatım bozukluklarını tespit eder ve cümleyi düzeltir. (MEB, 2005a: 135-139; MEB, 2005b: 134-149)

Öğrenme ve Öğretme Süreci Başlığı Altında Sözcük Öğretimi

- a. Hazırlık aşamasında Anahtar Kelimelerle Çalışma: Öğrencileri işlenecek olan metne hazırlama amacıyla özel öneme sahip kelimeler üzerinde konuşma biçimindedir. Programda bu çalışmanın amacı şöyle belirtilmektedir: Öğrencinin hem kavram gelişimini sağlamak hem de yeni öğrenilecek bilgiye ilgisini çekmektir. Bu açıdan çalışma için seçilecek kelime ve kelime grupları metinle ilgili ipucu vermeli ve yeterli sayıda olmalıdır. Bu amaçla da öğrencilere kelimenin çağrıştırdıkları, kelime-resim eşleştirme vb. çalışmalar yaptırılmalıdır. (MEB, 2005a: 161).

b. Anlama aşamasında Anlamı Bilinmeyen Kelimelerle Çalışma: Dinleme ve okuma sırasında öğrencilerden anlamını bilmedikleri kelimeleri belirlemeleri istenmelidir. Kelimelerin anlamlarını kendinden önce veya sonra gelen kelimeye, kelimenin içinde geçtiği cümleye, metne ve görsellere bakarak tahmin etmeleri istenmelidir. Tahminler kontrol edilmeli, eğer yanlış bir tahmin yapmışlarsa arkadaşlarına sormaları, sözlüğe bakmaları istenebilir. Bulunan doğru anlam, tahminlerinin karşılıklarına yazdırılmalıdır. Ayrıca, bütünleyici çalışma olarak:

- *Kelime hakkında konuşmaları,*
- *Kelimeyle yeni cümleler kurmaları,*
- *Kelimenin çağrıştırdıklarını açıklamaları,*
- *Kelime ilgili resim yapmaları... istenmelidir. (MEB, 2005a: 163).*

Genel olarak baktığımızda Türkçe Öğretim programında sözcük öğretimine ne derece önemli bir şekilde yer verildiğini, öğrencilerin dil gelişimi açısından çok önemli olduğunu görüyoruz. Türkçe öğretiminin genel amaçları doğrultusunda incelediğimizde birçok kazanımda sözcük öğretimi ile ilgili maddelerin bulunduğu açık bir şekilde belirtilmiştir. Bu sebeptendir ki sözcük öğretimi, söz varlığını geliştirmek dil eğitimin en vazgeçilmez amaçlarından biridir.

Öğrencilerde söz varlığını geliştirmenin en önemli yollarından biri de etkili bir şekilde okuma ve dinleme etkinliklerinin yapılmasıdır. Küçük yaştan itibaren okuma alışkanlığını kazanmış öğrencilerin kelime hazinelerinin daha gelişmiş olduğu görülmekte bunun da dil gelişiminin ve akademik başarının artmasında çok etkili olduğu görülmektedir. Öğrencilerin öğrendikleri sözcükleri daha etkili bir şekilde kullanmalarını sağlamak için de derslerde çeşitli yazma etkinliklerinin yapılması gerekir. Böylece öğrenci öğrendiği kelimeleri kullanmaları ve unutmamaları için ortam hazırlanmış olur. Ders kitaplarındaki metinlerin, öğrencilerin sözcük öğrenmesine katkı sağlayacak bir şekilde olması gerekmektedir, metinlerde çeşitli kalıp sözlere, deyim ve atasözlerine sık yer verilmesi akabinde ders ve etkinliklerde kelime çalışmalarına yer verilmesi öğrencilerin kelime dağarcığına büyük katkılar sağlayacaktır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Yöntemi

3.1.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmamız yazılan eseri tarama yöntemiyle ele alarak oluşturulmuş bir sözlüksel alan çalışmadır. Eserin kendi bünyesindeki söz varlığı öğeleri söz varlığı unsurları çatısı altında kategorilendirilerek ele alınıp çeşitli tablolarla dizinleştirilip sınıflandırılmıştır. veriler ortaya çıkarılmıştır.

3.1.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmamız Abbas Sayar'ın Can Şenliği romanının söz varlığı ile sınırlanmıştır. Kitaptaki sözcükler söz varlığı unsurları çerçevesinde sınıflandırılarak çalışmamızın bulgular kısmında sıklık ve ortaklık ilişkisi tablo halinde belirtilmiştir.

3.1.3. Evren ve Örneklem

Araştırmamızın evreni, Abbas Sayar'ın “Can Şenliği” adlı romanıdır.

Araştırmamızın örnekleme, Ötüken yayınevi tarafından yayımlanan 188 sayfadan oluşan, Abbas Sayar'ın “Can Şenliği” adlı romanıdır.

3.1.4. Veri Toplama Araçları

Çalışmamızda Abbas Sayar'ın “Can Şenliği” adlı romanı esas alınmıştır. Romandaki sözcük ve sözcük grupları söz varlığı öğeleri çerçevesinde gruplandırılarak eserde cümle içerisinde kullanımları ve sözlük karşılıkları belirtilmiştir. Söz varlığı öğelerinin gruplandırılırken eserdeki sayfa numaraları da özellikle belirtilmiştir. En son dizin kısmında eserde bulunan sözcük ve sözcük grupları söz varlığı unsurları çerçevesinde dizin halinde tek tek sayılarak kullanım sıklıkları verilmiştir. Bütün bu veriler elde edilirken “Etimolojik Sözlük”, Büyük Türkçe Sözlük”, Deyimler ve Atasözleri Sözlüğü, Türkiye Türkçesi Ağızlar Sözlüğü, Tarama Sözlüğü Türkçe İmla Kılavuzu kullanılarak sözcüklere yönelik bu çalışmalar yapılmıştır.

3.1.5. Verilerin Analizi

Kitaptaki sözcük ve sözcük grupları söz varlığı unsurları çerçevesinde incelenip tablolandırdıktan sonra grafikte karşılaştırılarak analiz edilmiştir. Elde edilen bütün verilerin içerik ve betimsel analizi yapılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

4.1. “Can Şenliği” Romanı Sıklık ve Ortaklık Dizini

4.1.1. Yabancı Sözcükler Sıklık ve Ortaklık Dizini

Eserde toplam elli adet yabancı sözcük bulunmuştur. Bulunan sözcüklerin çoğunun Arapça ve Farsça kökenli olduklarına rastlanmıştır. Bulunan sözcüklerin sıklık ve ortaklık dizini aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 2

Sıra	Yabancı Sözcük	Sıklık	Ortaklık (Sayfa no)
1	Ahlak-ı umumiye (Arapça)	1	13
2	Ahraz (Arapça)	1	16
3	Aklı evvel (Arapça)	1	38
4	Aşar (Arapça)	1	8
5	Cedelleşme- (Arapça)	1	15
6	Cüda (Farsça)	1	119
7	Cürüm (Arapça)	1	54
8	Çuha (Farsça)	1	13
9	Deyyus (Arapça)	1	13
10	Ehl-i gubur (Arapça)	1	123
11	Enfiye (Arapça)	1	21
12	Ellaham (Arapça)	1	53
13	Fehmetmek (Arapça)	1	113
14	Gavur (Farsça)	1	9
15	Gerdan (Farsça)	1	16
16	Gıtmir (kıtmir) (Arapça)	1	53
17	Hakeza (Arapça)	1	41

18	Herze (Farsça)	1	32
19	İltihak (Arapça)	1	103
20	İnkıraz (Arapça)	1	64
21	İspermeçet (İtalyanca)	1	39
22	Kamyon (Fransızca)	1	7
23	Kasavet (Arapça)	1	15
24	Kefil (Arapça)	1	11
25	Kepaze (Farsça)	1	18
26	Külhan (Farsça)	1	29
27	Mafsal (Arapça)	1	21
28	Maya (Farsça)	1	17
29	Meşveret (Arapça)	1	143
30	Methiye (Arapça)	1	24
31	Mitil (Rumca)	1	104
32	Muhacir (Arapça)	1	8
33	Muhanet (Arapça)	1	58
34	Mutasarrıf (Arapça)	1	45:
35	Mürüvvet (Arapça)	1	25
36	Nişadır (Farsça)	1	14
37	Nodul (Rumca)	1	41
38	Payende (Farsça)	1	82
39	Peyke (Farsça)	1	147
40	Rüsva (Farsça)	1	18
41	Santur (Farsça)	1	131
42	Şehvet (Arapça)	1	12
43	Şer (Arapça)	1	9
44	Terütaze (Farsça)	1	96
45	Tevatür (Arapça)	1	74
46	Tevellüt (Arapça)	1	105
47	Urba (İtalyanca)	1	37
48	Vagonet (Fransızca)	1	171
49	Varidat (Arapça)	1	82
50	Veled-i Zina (Arapça)	1	52

4.1.2.Deyimler Sıklık ve Ortaklık Dizini

Eserde 153 adet deyim bulunmuştur. Bu deyimlerin eserdeki kullanımları aşağıdaki tabloda kullanım sıklıkları ve ortaklık çerçevesinde sınıflandırılarak dizin halinde belirtilmiştir.

Tablo 3

Sıra	Deyim	Sıklık	Ortaklık (Sayf. No)
1	Adam yerine koy-	1	17
2	Ahını (birinin) al-	1	71
3	Aklı başına gel-	1	47
4	Aklı fikri almama-	1	186
5	Akıl ver-	1	104
6	Altını üstüne getir-	1	65
7	Ayağının biri çukurda ol-	1	162
8	Ayağa kaldır-	1	146
9	Başından at-	1	30
10	Baş göz ol-	1	81
11	Başından kaynar sular dökül-	1	49
12	Başından sav-	1	125
13	Baş tacı et-	1	86
14	Baş tut-	1	82
15	Battı balık yan gider	1	162
16	Beynini yıka-	1	164
17	Bir dediği iki ol-	1	83
18	Bir deri bir kemik kal	1	17
19	Bir hoş ol-	1	90
20	Bir işi tatlıya bağla-	1	120
21	Bir işin tabanını eş-	1	88
22	Bir yere başını sok-	1	114

23	Bok ye-	1	95
24	Bu işin içinde bir bit yeniği var	1	186
25	Buz kesil-	1	166
26	Canı burnuna gel-	1	24
27	Canına can kat-	1	23
28	Canının derdine düş-	1	99
29	Can ver-	1	9
30	Çengel at-	1	154
31	Çiçeği burnunda	1	127
32	Çile çek-	1	38
33	Çürüğe çık-	1	42
34	Dalıp git-	1	12
35	Davul dengi dengine vurur	1	136
36	Dert çek-	1	167
37	Dilinin cürmünü çek-	1	54
38	Dil dök-	1	91
39	Dört elle sarıl-	1	21
40	Donup kal-	1	114
41	Dört dön-	1	39
42	Dünyası alt üst ol-	1	112
43	Dünyaya kazık çak-	1	52
44	Efkar dağıt-	1	15
45	Ekmek ye-	1	10
46	El aleme maskara ol-	1	115
47	Eline ayağına düş-	1	78
48	Elçiye zeval olmaz	1	111
49	El elde baş başta	1	29
50	Eli ekmek tut-	1	58
51	Eli iş tut-	1	46
52	El etek çek-	1	24

53	Esef et-	1	23
54	Eteğindeki taşları dök-	1	24
55	Eriyip git-	1	181
56	Ezilip büzül-	1	125
57	Fırsat kolla-	1	110
58	Gam ye-	1	55
59	Geme dizgine gelme-	1	180
60	Göge çıkar-	1	142
61	Gözü alma-	1	105
62	Gözleri çakmak çakmak ol-	1	64
63	Göz kulak ol-	1	42
64	Gözünün önünden geç-	1	105
65	Gözü takıl-	1	13
66	Gururunu okşa-	1	134
67	Gününü gün et-	1	83
68	Hak kazan-	1	38
69	Halhatır sor-	1	119
70	Hasret kal-	1	108
71	Haşır neşir ol-	1	106
72	Hayra yor-	1	66
73	Hesap ver-	1	173
74	Hop oturup hop kalk-	1	123
75	İçi bir hoş ol-	1	146
76	İçinden çıkama-	1	49
77	İçine doğ-	1	13
78	İç geçir-	1	81
79	İçini aç-	1	50
80	İçi yatma-	1	41
81	İki eli yakasında ol-	1	98

82	İlikleri gevşe-	1	49
83	İnadı tut-	1	118
84	İnceldiği yerden kop-	1	95
85	İflahını kes-	1	153
86	İnce eleyip sık doku-	1	152
87	İşin içinden çık-	1	92
88	İşin içinden sıyrılm-	1	148
89	İpini kır-	1	113
90	Karar kıl-	1	38
91	Kaşları çatıl-	1	75
92	Kaşla göz arasında	1	161
93	Kendini bul-	1	151
94	Kendinden geç-	1	150
95	Kesip at-	1	48
96	Kılı duyma-	1	74
97	Kulak ardı et-	1	157
98	Kulak kesil-	1	72
99	Kuyruğunu kapana kıstır-	1	169
100	Kül ufak ol-	1	12
101	Laf at-	1	8
102	Lafı ağzında gevele-	1	67
103	Laf söz anlama-	1	93
104	Lahavle çek-	1	24
105	Muhanete muhtaç et-	1	58
106	Mürüvvetini gör-	1	25
107	Ne hali varsa görsün	1	48
108	Nevri dön-	1	113
109	Omuz ver-	1	182
110	On paralık et-	1	12
111	Oralı olma-	1	14
112	Ortada kal-	1	9
113	Özenti duy-	1	27

114	Rahat yüzü gör-	1	78
115	Renk verme-	1	164
116	Sağlam kazığa bağla-	1	36
117	Sayıp dök-	1	28
118	Seyre çık-	1	8
119	Seyre dal-	1	108
120	Sır ol-	1	178
121	Sırt ver-	1	177
122	Sırtından at-	1	7
123	Soluk aldırma-	1	41
124	Sürüm sürüm sürün-	1	32
125	Süt liman	1	47
126	Şamar oğlan ol-	1	46
127	İşi tatlıya bağlama	1	36
128	Tavşan yamacı aştı	1	32
129	Tebdil et-	1	22
130	Teneşir pakla-	1	139
131	Ters yerinden kaşı-	1	61
132	Tütününü tüttür-	1	169
133	Ununu eleyip eleğini as-	1	140
134	Üstesinden gel-	1	128
135	Üstüne üstüne git- (varmak)	1	178
136	Üstüne (birinin) yık-	1	36
137	Üzerine var-	1	128
138	Varlıkta darlık çek-	1	162
139	Yakayı kurtar-	1	39
140	Yanına kar kal-	1	109
141	Yaralı parmağa işeme-	1	13
142	Yeri yurdu yokken	1	49

143	Yetmişine merdiven daya-	1	127
144	Yıllarını tüket-	1	180
145	Yol al-	1	126
146	Yola gir-	1	133
147	Yolunu değiştir-	1	50
148	Yüreğine otur-	1	58
149	Yüreği yan-	1	149
150	Yüreği yatış-	1	41
151	Yüz tut-	1	7
152	Yüz verme-	1	148
153	Zülme uğra-	1	87

4.1.3. Atasözleri Sıklık Ortaklık Dizini

Romanda 40 adet atasözü tespit edilmiştir. Atasözlerinin kullanım sıklıkları ve ortaklıkları aşağıdaki tablo 3' te dizin halinde verilmiştir

Tablo 4

Sıra	Atasözü	Sıklık	Ortaklık (Sayfa num.)
1	Ağrıyan yer başka acıkan yer başka	1	80
2	Aç it fırın yıkar	1	35
3	Ahir ömründe rahat yüzü görme-	1	78
4	Ak gün kara gün belli olur	1	167
5	Altmışından sonra padişah olan şehzade	1	22
6	Bıçak vursalar kanım akmaz	1	96
7	Bilen biliyor, bilmeyen bir tutam mercimek sanıyor	1	87
8	Bitli baklanın kör alıcı olur	1	136

9	Bizden bundan sonra ne şah olur ne padişah	1	89
10	Bundan sonra yeşerip de bostan olacak halin yok ya	1	25
11	Cama çıksam aşağıda pabucum kalır	1	139
12	Canı yanan eşek atı geçer	1	41
13	Demir yatar, polat kalkar	1	15
14	Dünya kırk kulplu bir kazandır, helbette bir kulpundan da ben tutarım	1	45
15	El elde, el başta sayılır	1	29
16	El elin ölüsünde dın dın diye ağlar	1	112
17	El eli yur, el de yüzü	2	35, 111
18	El memleketi hamam gubbesine benzer	1	36
19	Eşek de beş kuruş adam da beş kuruş	1	58
20	Gelin halına göre salın	1	18
21	Göreceğim gün üç gün ise de beylik paşalık günü olsun	1	162
22	Gönül umduğuna küser	1	20
23	Gün battı, gavur yattı	1	96
24	Her boyayı boyadın bir fıstık yeşili mi kaldı?	1	18
25	İtiniz ürüsün tütününüz tütsün	1	159
26	Keçesinin dört ibiği suda ol-	1	25
27	Kırk söz bir büyü yerine geçer	1	164
28	Kiminde et kaynar kiminde dert kaynar	1	13
29	Ne emmeye yara- ne gömmeye	1	152
30	Neresine baksan diz boyu milek	1	163

31	Oğlan oynamış oyuna gitmiş, çoban oynamış koyuna gitmiş.	1	9
32	Ölmüş eşek kurttan mı korkar?	1	30
33	Para ile imanın kimde olacağı belli olmaz	1	170
34	Samanlık seyran olur, iki gönül bir araya gelince	1	15
35	Sora sora Bağdat bulunur	1	11
36	şaşkın ördek kıçtan dalar	1	18
37	Tencere yuvarlanmış kapağını bulmuş	1	127
38	Yaş seksen hala umur noksan	1	49
39	Yavan gökten rahmet bekle-	1	158
40	Zengin sofrasında oturup undan bulgurdan bahset-	1	17

4.1.4. İkilemeler, Tekrar Öbekleri Sıklık ve Ortaklık Dizini

Romanda 215 adet ikileme türünde sözcük öbeği tespit edilmiştir. Bu sözcüklerin kullanım sıklıkları ve ortaklıkları aşağıdaki tablo 4'te sınıflandırılarak verilmiştir.

Tablo 5

Sıra	İkileme öbeği	Sıklık	Ortaklık(Sayfa nu:)
1	Acı acı	2	30, 69
2	Acıklı acıklı	1	94
3	Adı sanı	1	88
4	Ağır aksak	6	13, 17, 60, 65, 144, 162
5	Ahım şahım	1	12
6	Alaf alaf	1	58
7	Alacalı bulacalı	1	72
8	Alev alev	1	69
9	Allı morlu	1	81
10	Alt üst	2	112, 146

11	Altını üstünü	1	65
12	Anar anmaz	1	67
13	Aralı aralı	1	58
14	Aşağı yukarı	1	29
15	Aval aval	1	81
16	Ayan beyan	1	30
17	Aylak aylak	1	53
18	Ayrılık gayrılık	1	168
19	Bacı gardaş	1	117
20	Bağıra bağıra	1	113
21	Basa basa	1	158
22	Baş göz	1	81
23	Batar batar	1	180
24	Bet bereket	1	19
25	Bey paşa	1	86
26	Bile bile	1	115
27	Bir bir	3	56, 94, 115
28	Birer birer	1	159
29	Boğuk boğuk	1	107
30	Borç harç	1	187
31	Boşuna boşuna	1	131
32	Boy pos	4	80, 87, 125, 127
33	Boz bayır	1	120
34	Bölük bölük	1	40
35	Buğulu buğulu	1	136
36	Çabuk çabuk	1	117
37	Cas cas	2	139, 178
38	Caz caz	1	16
39	Çalı çırpı	2	13, 98
40	Çakmak çakmak	1	64
41	Çengel çengel	1	67
42	Çeke çeke	1	15

43	Çekingen çekingen	1	106
44	Çer çöp	8	8, 13, 27, 37, 43, 55, 93, 168
45	Çoluk çocuk	9	31, 44, 45, 49, 72, 76, 96, 99, 105
46	Çok çok	1	144
47	Çul çabut	1	68
48	Çul çuval	4	17, 65, 71, 72
49	Dağ taş	2	61, 73
50	Dalıp dalıp	1	12, 148
51	Deli divane	1	39
52	Dengi dengi	1	136
53	Derin derin	1	172
54	Derli toplu	1	160
55	Dik dik	1	158
56	Dikelte dikelte	1	126
57	Diri diri	3	10, 127, 150
58	Dirlik düzen	1	46
59	Dip diri	5	57, 59, 66, 74, 87
60	Doğru dürüst	1	157
61	Dolu dolu	1	100
62	Domur domur	1	104
63	Döne dolaşa	1	162
64	Düğün dernek	1	110
65	Düşünür düşünmez	1	30
66	Edepli edepli	1	80
67	El etek	2	24, 27
68	Eriş yetiş	1	130
69	Eveleyip geveleme	1	60
70	Eviş geviş	1	43
71	Fakir fukara	1	117
72	Galıp galıp	1	132
73	Garip garip	1	111
74	Gerine gerine	1	124

75	Gelmiş geçmiş	1	50
76	Gelip gitmek	2	48, 58
77	Gıcık gıcık	2	36, 137
78	Gıdış gıdış	1	175
79	Gidiş geliş	1	174
80	Giyimli kuşamlı	1	81
81	Goduç goduç	1	135
82	Göz kulak	1	42
83	Güle eğlene	1	176
84	Güle güle	4	99, 125, 134, 174
85	Hacı hoca	1	44
86	Ha uçtum ha uçacağım	1	37
87	Halhatır	2	101, 119
88	Hanım hanımcık	1	77
89	Harpte darpta	1	112
90	Haşır neşir	3	21, 73, 104
91	Hayal meyal	1	27
92	Hesap kitap	1	88
93	Hır gür	2	46, 47
94	Hırslı hırslı	1	112
95	Hızlı hızlı	1	76
96	Hiç mi hiç	5	36, 94, 108, 109, 178
97	Huyu huyuna huşu huşuna	1	78
98	Işıl ışıl	3	13, 27, 93
99	İçli içli	1	111
100	İlif ilif	1	53
101	İlvan ilvan	1	167
102	İN cin	1	179
103	İster istemez	1	13
104	İş güç	1	88
105	İştahlı iştahlı	1	137

106	İyiden iyiye	1	42
107	Kadir kıymet	2	64, 73
108	Kafir kafir	1	121
109	Kala kala	3	30, 92, 105
110	Kalıbı kalıbına	1	29
111	Kar kış	1	21
112	Karşı karşıya	1	113
113	Kaş göz	1	119
114	Kelle kulak	1	47
115	Kendi kendine	2	59, 94
116	Kepçe kepçe	1	187
117	Kesik kesik	2	12, 75
118	Keşkelerim keşkelerim	1	83
119	Kırpık kırpık	1	102
120	Kış kıyamet	1	179
121	Kıtır kıtır	2	121, 153
122	Kıyı köşe	1	113
123	Kimi kimsesi	1	9
124	Kopuk kopuk	1	66
125	Köşe bucak	1	56
126	Kul köle	3	17, 24, 27
127	Kül ufak	7	23, 67, 82, 94, 125, 130, 144
128	Kürek kürek	1	75
129	Mışıl mışıl	1	153
130	Ne var ne yok	1	28
131	Nuh Nebilik	1	97
132	Nur ala nur	1	32
133	Olmaz olasınca	1	75
134	Olsalar olsalar	1	158
135	Olur olmaz	1	92
136	Osmanlı Osmanlı	1	91

137	Parça parça	1	66
138	Para pul	1	53
139	Pay pay	1	40
140	Peş peşe	3	7, 14, 16
141	Pılı pırtı	1	131
142	Pırl pırl	3	7, 63, 74
143	Pıtır pıtır	1	41
144	Sağdan soldan	1	164
145	Saklaya saklaya	1	30
146	Satan savan	1	76
147	Saygılı saygılı	1	122
148	Seklem sepet	2	19, 47
149	Seme sersem	1	147
150	Sersefil	4	9, 78, 118, 140
151	Sessiz sessiz	1	111
152	Sıcak sıcak	1	182
153	Sık sık	3	27, 77, 126
154	Sımsıkı	1	97
155	Sırt sırta	1	155
156	Simsiyah	1	29
157	Soluk soluğa	1	68
158	Sora sora	1	11
159	Soy sop	2	17, 50
160	Söylene söylene	1	11
161	Sus pus	1	73
162	Süre süre	1	82
163	Sürüm sürüm sürünmek	2	32, 88
164	Süze süze	1	96
165	Şan şeref	1	155
166	Şam şam şakıtır	1	144
167	Şanlı şerefli	2	140, 143

168	Şunun şurası	1	29
169	Taksit taksit	2	40, 42
170	Takım taklavat	1	49
171	Tamı tamına	2	53, 93
172	Taptaze	1	73
173	Tatlı tatlı	1	60
174	Teklif tekellifat	1	100
175	Tembel tembel	1	85
176	Ter-ü taze	1	188
177	Ter temiz	1	188
178	Tir tir titremek	1	78
179	Torun tosun	2	130, 187
180	Tozum tozum tozmak	1	179
181	Tuz biber	1	178
182	Uğrun uğrun	1	108
183	Ufak ufak	1	181
184	Ufak tefek	3	28, 37, 68
185	Uysal uysal	1	77
186	Uyuşuk uyuşuk	1	170
187	Uzun uzun	1	123
188	Üst üste	2	163, 177
189	Üstüne üstüne	1	179
190	Üzerine üzerine	1	167
191	Varım yoğum	1	186
192	Yalan yanlış	2	166, 168
193	Yalayıp yalayıp	1	129
194	Yaş baş	1	38
195	Yat kalk	1	34
196	Yatak yorgan	1	24
197	Yatar yatmaz	1	58
198	Yavaş yavaş	9	55, 82, 126, 134, 150, 151, 171, 176, 184

199	Yayan yapıldak	1	48
200	Yel etek	1	65
201	Yele sele	1	31
202	Yer gök	3	93, 179, 181
203	Yer yurt	3	17, 49, 66
204	Yetişi yetişi	1	85
205	Yeyip içmek	1	38
206	Yığık yığık	1	122
207	Yıkık yıkık	1	182
208	Yol bel	1	74
209	Yol yayan	1	48
210	Yumruk yumruk	1	188
211	Yumuşak yumuşak	1	150
212	Yuvarlana yuvarlana	1	51
213	Zar zor	1	144

4.1.5. Özel İsimler Sıklık ve Ortaklık Dizini

Aşağıdaki tabloda eserde geçen 133 adet özel isim sıklık ve ortaklık dizini halinde sınıflandırılarak gösterilmiştir.

Tablo 6

Sıra	Özel İsimler	Sıklık	Ortaklık (Sayfa no.)
1	Adana	1	96
2	Adem	1	53
3	Alaca	2	8, 14
4	Allah	34	10, 11, 22, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 38, 44, 53, 71, 72, 86, 88, 89, 98, 100, 103, 106, 118, 120, 128, 131, 133, 144, 148, 155, 156, 167, 168, 170, 185
5	Allahuekber	1	162
6	Allılar	2	8, 41

7	Allıların Necip	1	36
8	Ali Çavuş	1	79
9	Arap	3	34, 42, 157
10	Arapseyfi	1	8
11	Atamyınlar	1	8
12	Avanos Testisi	3	32, 107, 150
13	Ayşe	2	91, 97
14	Bagos Ağa	1	46
15	Bagos Usta	1	24
16	Bağdat	4	14, 38, 41, 96
17	Balkan	3	41 ,48, 96
18	Basra	1	41
19	Belediye	1	135
20	Berber Necip	1	173
21	Bodusunoğlu	1	41
22	Bozlak	1	14
23	Cehennem	3	108, 109, 176
24	Cenab-ı Mevlam	6	10, 23, 31, 45, 88, 106
25	Cenab-ı Rabbülalemin	1	44
26	Cennet	2	44, 58
27	Çatak Mahallesi	1	76
28	Çapanoğlu	1	26
29	Çavuşoğulları	1	8
30	Çelebi	1	73
31	Çerkez	1	47
32	Çorum	3	14, 19, 57
33	Dördüncü Murat	1	38
34	Efenda	8	23, 31 ,36, 42, 61, 87, 97, 101
35	Efendi	1	56
36	Ermeni	4	8, 24, 44, 45
37	Erciyes Dağı	1	109
38	Esmâ Hatun	2	140, 144
39	Eşhedü	1	162

40	Etem	1	56
41	Ezrail	1	28
42	Fadik,	17	145, 146, 148, 149, 154, 155, 157, 160, 161, 163, 164, 166, 167, 168, 169, 172, 173
43	Fadik Abla	1	127
44	Fadime Hatun	14	80, 81, 128, 133, 141, 145, 147, 149, 153, 154, 157, 166, 169, 174
45	Fidayda	1	14
46	Gıtmir	1	53
47	Gürcüler	2	8, 41
48	Gürcülerin Fayık	1	45
49	Gürcü'nün oğlu	1	58
50	Halep	2	38, 48
51	Halik	1	25
52	Halime	1	87
53	Hamamcı	12	109, 112, 113, 115, 120, 121, 130, 131, 136, 137, 142, 143
54	Hamamcı Mustafa Ağa	13	9, 10, 40, 88, 93, 103, 104, 105, 107, 134, 149, 154, 169
55	Hantep	1	40
56	Havza	7	32, 35, 57, 71, 87
57	Hindistan	1	145
58	Hint Kumaşı	1	134
59	Hoşafçılar	1	47
60	Hoşet	5	49, 53, 56, 58, 87
61	Hüseyin	17	17, 27, 48, 59, 65, 87, 99, 104, 106, 120, 121, 124, 125, 145, 149, 150, 152
62	Hüseyin Ağa	66	7, 9, 12, 13, 14, 16, 17, 20, 26, 28, 36, 38, 39, 42, 52, 54, 57, 63, 64, 66, 67, 68, 69, 70, 74, 77, 78, 79, 80, 82, 87, 90, 97, 99, 101, 104, 112, 113,

			114, 117, 118, 120, 122, 123, 126, 128, 131, 136, 138, 142, 145, 146, 147, 149, 151, 152, 159, 160, 162, 167, 170, 171, 184, 185
63	Hüseyinlik	2	38, 75
64	Hüseyin Emmi	1	125
65	İhsan	9	28, 115, 130, 134, 135, 140, 144, 145, 149
66	İhsan Ağa	1	28
67	İlvan	1	72
68	İmam Efendi	1	159
69	İngiliz	1	34
70	İsa	1	53
71	Kabe	1	145
72	Kafkas	5	41, 48, 86, 96, 157
73	Kaf Dağı	1	46
74	Kahire	1	126
75	Kalaycı Ermeni	1	24
76	Karagöz Hacivat	1	176
77	Karanlıkdere	1	41
78	Kartacalı	1	63
79	Kerbela	1	17
80	Ketencioğulları	1	8
81	Kılığın Necip	1	117
82	Kırıkkale Askeriye Fabrikası	1	105
83	Kırım	1	8
84	Koca Hüseyin	1	24
85	Kuttulammare	3	29, 45, 86
86	Kuvay-ı Milliye	1	34
87	Kuyupınar	1	95
88	Ladik	1	71
89	Lahavle	1	71

90	Lokman	1	109
91	Mehdilik	1	135
92	Mehmet Ağa	2	80, 81
93	Merzifon	14	19, 32, 35, 49, 51, 57, 67, 74, 87, 107, 146, 150, 151, 175
94	Mevlam	6	99, 119, 153, 155, 158, 170
95	Meydan Yeri	1	41
96	Muratsız Hüseyin Emmi	1	138
97	Musa	1	53
98	Mustafa	6	29, 105, 106, 109, 112, 113,
99	Mustafa Ağa	8	119, 124, 130, 133, 135, 138, 143, 146
100	Müslüman	1	24
101	Nail Bey	4	12, 16, 59, 82
102	Nail Efendi	4	73, 74, 82, 94
103	Necip	2	117, 118
104	Nizamlar	1	8, 41
105	Nuh Nebilik	1	97
106	Orta Anadolu	1	84
107	Osmanlı	1	133
108	Osmanlı Osmanlı	1	91
109	Pandeliyanlar	1	8
110	Papaz	1	118
111	Peygamber Efendi	1	118
112	Rabbim	1	67
113	Rabbülalemin	1	144
114	Redif Taburu	1	104
115	Rum	4	8, 24, 144, 45
116	Salı pazarı	1	12
117	Salim	8	105, 114, 134, 150, 156, 184, 187, 188
118	Salim Usta	3	46, 98, 86

119	Samsun	10	8, 20, 36, 41, 60, 82, 96, 125, 150, 183
120	Sümer	1	133
121	Şam	1	96
122	Tanrı	6	25, 28, 49, 167, 180, 187
123	Tatar	2	7, 41
124	Tersakan Çayı	2	32, 35
125	Tellal Seyfi	1	53
126	Uruluk	1	19
127	Ümmeti Muhammed	4	34, 53, 58, 113
128	Veladdallin	1	141
129	Velediye Azaları	2	134, 144
130	Yerköy	1	105
131	Yonusunoğlu Hüseyin	1	87
132	Yozgat	7	8, 20, 32, 60, 125, 150, 83
133	Zaloğlu Rüstem	1	136

4.1.6.Yöresel Söyleyiş ve Ağız Özelliği Taşıyan Sözcüklerin Sıklık Ortaklık Dizini

Aşağıdaki tabloda yöresel söyleyiş özelliği taşıyan 178 tane sözcüğün sıklık ve ortaklık kullanımları alfabetik sıraya göre sınıflandırılarak belirtilmiştir.

Tablo 7

Sıra	Yöresel Söyleyiş ve Ağız	Sıklık	Ortaklık (Sayfa no.)
1	Abba	1	111
2	Acep	1	82
3	Ağsikli	1	128
4	Ağulu dürüm	1	47
5	Alaf	7	37, 43, 45, 108, 112, 181, 184
6	Ansımak	6	74, 94, 107, 136, 150, 181
7	Apış arası	1	73

8	Aşar	1	8
9	Avara	1	146
10	Batman	2	48, 129
11	Belkim	1	97
12	Bir tecik	1	79
13	Bitiminen	1	115
14	Böyük	4	80, 99, 101, 111
15	Büngüldemek	1	79
16	Cahal	2	46, 49
17	Cılga	1	79
18	Cıngıl	1	10
19	Cuvara	4	23, 57, 87, 175
20	Cüvab	2	92, 111
21	Çavmak	1	96
22	Çene	1	113
23	Çökertmek	1	100
24	Dandili çüş	1	75
25	Danışıklı	1	47
26	Devresi	4	16, 116, 133, 160
27	Dirlik	1	99
28	Diyeşetli	1	146
29	Duldalamak	1	38
30	Daşlı köy	1	47
31	Ehbap	1	83
32	Ellaham	2	53, 155
33	Elifsiz mertekli	1	24
34	Emme velakin	1	97
35	Enfiye	1	21
36	Evrac	2	140, 181
37	Fışkı	5	17, 49, 68, 79, 114
38	Gabahat	1	41
39	Gabanca	1	156
40	Gadrini	1	43

41	Galeyçi	4	24, 41, 45, 46
42	Gara gaş, gara göz	1	111
43	Garı	2	44, 68
44	Gaşa	1	118
45	Gater ,	6	8, 32, 35, 36, 57, 183
46	Gavi	6	35, 66, 82, 86, 131, 151
47	Gayfe	4	30, 45, 103, 106
48	Gayle	1	120
49	Gayme	1	135
50	Geç ko get	1	114
51	Gıdığı altı okka	1	49
52	Gıdış gıdış	1	175
53	Gıı kele	1	127
54	Gıldır gücük	1	8
55	Gırla	1	67
56	Gıvrıl	1	150
57	Gıv gıv	1	47
58	Giremise	1	170
59	Gonçula	1	30
60	Gobel	5	28, 60, 65, 73, 108,
61	Goduç goduç	1	135
62	Gozel	3	12, 82, 86
63	Gözel	3	78, 103, 180
64	Gredisi on paralık	3	12, 53, 58
65	Gundak koymak	1	186
66	Gurbanlar olduğumu	2	78, 138
67	Guru gavurga	1	152
68	Guva	9	78, 81, 99, 100, 106, 120, 169, 173
69	Güccük	1	145
70	Güveylik	1	188
71	Habe	1	174
72	Habire	1	95

73	Hakiyet	2	105, 156
74	Hallar	1	31
75	Haşavuz	2	7, 61
76	Heç	2	36, 49
77	Helbet	2	36, 79
78	Helik	1	69
79	Hemi	1	94
80	Hepiciği	1	120
81	Hin-i hacet	1	107
82	Hokelekli	3	103, 127, 136
83	Hökmü	1	167
84	Hörmet	2	36, 57
85	Hörmetkar	2	48, 57
86	Irgalamak	1	183
87	Ismaric	1	134
88	İcik(cik)	8	10, 32, 49, 77, 83, 118, 153, 155
89	İç guvalik	1	154
90	İlaniyet	3	53, 87, 167
91	İlayık	9	19, 32, 38, 104, 153, 178, 182, 189
92	İlkin	1	78
93	İlvan	1	72
94	İnkıraz vurmak	1	64
95	İrahmetli	2	26, 78
96	İrbet	2	45, 115
97	İrde(mek)	1	155
98	İrezil	4	93, 114, 115, 155
99	İrica	1	61
100	İta	1	181
101	İt dirliği	1	18
102	İtim	1	24
103	İti ürümeç	1	159

104	Karabatasıca	1	14
105	Kesmik	1	181
106	Kölesi olduğum	1	138
107	Kötek	1	78
108	Kuru gazel gibi	1	41
109	Mamur	1	92
110	Mayanız batsın	1	17
111	Mayası conbulda-	1	46
112	Mehle	1	180
113	Melmeket	1	45
114	Mertek	2	37, 48
115	Mesarifat	2	115, 141
116	Meyva	1	23
117	Mezer	1	47
118	Minnet yüzü	1	82
119	Muhanet	1	58
120	Murtad	6	50, 97, 114, 162, 180, 185
121	Nitsin	1	79
122	Nizah	3	8, 24, 47
123	Nodul	1	153
124	Nuh Nebilik	1	97
125	Olmam diyesticeler	9	19, 24, 53, 97, 105, 139, 158, 180, 182
126	Olmaz olasıcalar	2	75, 180
127	Oynaşım	1	149
128	Panga	2	111, 169
130	Pavlikler	1	8
131	Payanda	2	82, 119
132	Pazlama	1	182
133	Peydayla	1	46
134	Pırtı	3	7, 8, 131
135	Rafazı	8	30, 50, 58, 59, 74, 134, 156, 172

136	Saabı	3	46, 50, 63
137	Saab ol-	1	78
138	Saçkı	1	181
139	Satlıcana tutul-	1	180
140	Saye	1	8
141	Seğert-	1	46
142	Seğirt-	2	59, 186
143	Sekilen-	1	78
144	Serpenek	1	110
145	Seyrengah	1	145
146	Sininde yatmayasıca	1	49
147	Sinine söyletme	1	24
148	Sinnek	2	79, 164
149	Sonramayı	1	53
150	Sonramacığım	1	170
151	Söğmek	2	41, 42
152	Südünün hükmü:	1	46
153	Şahan	1	82
154	Şahnalık	2	8, 168
155	Şıvgın	1	110
156	Tekellifat	1	100
157	Tekmille-	1	138
158	Teşt	1	181
159	Tevatür	1	74
160	Tomafil	1	7
161	Umur	1	49
162	Urba	1	72
163	Urusluk	1	19
164	Usangın	1	75
165	Vagonet	1	171
166	Varidat	1	82
167	Velediye	2	134, 144
168	Yal	1	109

169	Yaran	2	74, 105
170	Yayan yapıldak	1	48
171	Yelle-	1	47
172	Yu(mak)	1	111
173	Yoğisem	5	111, 113, 114, 121, 131
174	Yonga	1	181
175	Zabah	1	177
176	Zahar	7	53, 57, 79, 87, 97, 153, 178
177	Zahra	1	168
178	Zırnık	2	111, 160

4.1.7. İlişki (Kalıp Sözler) Sıklık ve Ortaklık Dizini

Aşağıdaki tabloda ilişki (Kalıp Söz) özelliği taşıyan 101 tane sözcüğün sıklık ve ortaklık kullanımları alfabetik sıraya göre sınıflandırılarak belirtilmiştir.

Tablo 8

Sıra	İlişki (Kalıp Sözler)	Sıklık	Ortaklık (Sayfa no.)
1	Ahir çekeceğimizi Allah bilir	1	180
2	Allah afiyet, can sağlığı versin	1	36
3	Allah başımızdan eksik etmesin	1	159
4	Allah'ıma bin şükür	1	44
5	Allah'ınızdan bulun	2	30, 121
6	Allah geçinden versin	1	133
7	Allah hayırlı mübarek eylesin	3	128, 130, 143
8	Allah hayırlısını versin	1	130
9	Allah kısmet etsin	1	110
10	Allah rahatlık versin	1	148
11	Allah razı olsun	2	131, 188
12	Allah yazdıysa bozsun	1	144
13	Aleykümselam	1	23

14	Aslan babam	1	175
15	Aslan Necibim	1	118
16	Baş tacımsın	1	48
17	Beline kuvvet	1	136
18	Berhudar ol	1	113
19	Bildiğinden geri kalma	1	39
20	Buyur biraz sekilen	1	78
21	Buyuran kölen	1	123
22	Bugüne şükür	1	78
23	Bre bey	1	28
24	Canla baş üstüne	3	129, 132, 133
25	Canımın gaylesi	1	120
26	Canınız sağ olsun	1	158
26	Cümlesi baş üstüne 135		
27	Cümlemize uğurlar olsun	1	146
28	Çok şükür	1	36
29	Deden batsın	1	90
30	Eline Sağlık	2	28, 141
31	Emrine şükür	1	17
32	Estağfirullah	1	75
33	Eşşekçinin oğlu	1	146
34	Evladınla, eyalinle koşa yaşa	1	131
35	Eyvallah	5	10, 100, 102, 125, 143
36	Galdık oğul eline, mudan eyle geline	1	47
37	Gavur göbel	1	180
38	Gerisi sen sağ ben selamet	1	182
39	Get anam get	1	154
40	Gı kele anam	1	127
41	Gınalı guzum	1	83
42	Gözünü seveyim	1	111
43	Gurban olduğumu	1	27
44	Gurban olduğumu anam	1	78

45	Gurban olduğum babam	1	138
46	Güle güle	5	83, 103, 106, 110, 134
47	Güle güle giy	1	125
48	Ha babam	1	12
49	Ha gözünü seveyim	2	82, 111
50	Ha uçtum ha uçacağım	1	37
51	Hakkımı helal et	1	102
52	Hanenizde koşa yaşayın	1	159
53	Haşa haşa	1	144
54	Hayırlısı	1	126
55	Hayırlı olsun	1	110
56	Hayırlı sabahlar olsun	1	153
57	Hayırlara tebdil ede	1	22
58	Hele hayırlısı	1	105
59	Her bir emrin canla baş üstüne	1	132
60	Hiç güleceğim yoktu	1	178
61	Hoş bulduk	1	36
62	Hoş geldin	5	14, 36, 45, 125, 158
63	İçini serin tut	1	109
64	İnşallah	1	113
65	İşin gücün rast gelsin	1	134
66	İtiniz ürüsün	1	159
67	Keşkem de keşkem	1	30
68	Kolay gelsin	1	153
69	Kölesi olduğum emmim	1	138
70	Kusura bakma	1	120
71	Maşallah	1	51
72	Mayanız batsın	1	157
73	Merhaba	2	84, 122
74	Mevlam bağışlasın	1	158
75	Mevladan umut kesilmez	1	152
76	Nur ala nur	1	96
77	Nur içinde yatsın	1	24

78	O sağ ben selamet	1	159
79	Pekala	1	39
80	Pek güzel efendim	1	39
81	Sağ ol	4	81, 100, 125, 146
82	Sağ ol babam	1	11
83	Sağ ol yavrum	3	12, 78, 129
84	Sağlıcakla kalın	3	73, 100, 158
85	Siktir et hepsini	1	115
86	Sininde yatmayası	1	48
87	Sofrana bereket	1	119
88	Sürünmeye devam	1	114
89	Sürünüp gidiyoruz	1	36
90	Taktir bu imiş	1	109
91	Tanrım sen sabır ver	1	49
92	Tırnağına bu dünyayı kul köle ettiğim yavrum	1	27
93	Tütününüz tütsün	1	159
94	Uğurlar olsun	1	81
95	Vay benim garip merkebim	1	169
96	Vay aslanlarım	1	12
97	Vay yavrularım	1	12
98	Yavrum Mustafa'm	1	29
99	Ye babam ye	1	67
100	Ye yavrum ye	1	77
101	Yüreğiniz yağ bağlasın	1	97

4.1.8.Argo Türündeki Sözcüklerin Sıklık ve Ortaklık Dizini

Aşağıdaki tabloda ilişki Argo özelliği taşıyan 163 tane sözcüğün sıklık ve ortaklık kullanımları alfabetik sıraya göre sınıflandırılarak belirtilmiştir.

Tablo 9

Sıra	Argo Sözcükler	Sıklık	Ortaklık (Sayfa no.)
------	----------------	--------	----------------------

1	Ağsikli	1	128
2	Alafı kösteklemek	1	93
3	Alttan dalmak	1	99
4	Anasını avradını	1	42
5	Anam avradım olsun	2	76, 94
6	Ateşi dürtüklemek	1	131
7	Aynamınan gutumunan sevsin	1	145
8	Başka halt yok	1	168
9	Belime seğırten su	1	59
10	Belimden düşen deyyuslar	3	75, 87, 109
11	Birbirine girmek	1	47
12	Bir halt olmak	2	118, 147
13	Boklamak	4	12, 97, 108, 140
14	Bokun adamı	1	30
15	Bok dölleri	1	59
16	Bokun soyu	1	32
17	Boynuzlu	1	74
18	Boyundan büyük bok yemek	1	127
19	Çüüş	1	75
20	Damarına su seğırtmek	1	46
21	Daniskası	1	93
22	Daşlı köy	1	47
23	Daşşagını yesin	1	67
24	Defe almak	1	130
25	Devrilip gitmek	1	79
26	Deyyus	5	13, 21, 50, 58, 59
27	Deyyus dölleri	1	30
28	Deyyus takımı	3	50, 94, 167
29	Dilleri gıçına gitsin	1	170
30	Dinsiz	1	134

31	Dinsiz takımı	1	59
32	Domuz piçleri	1	30
33	Dölünden düştüğü	1	156
34	Dölünden gelmek	1	75
35	Dürzü	3	73, 74, 173
36	Dürzü dölleri	3	100, 134, 156
37	Dürzü takımı	1	167
38	Eşşekçinin dölü	1	24
39	Eşşek dölleri	6	53, 82, 99, 109, 156, 182
40	Eşşek olup anırmak	1	173
41	Eşşegin ossuruğu	1	24
42	Eşşek sıpası	1	182
43	Eşşek sıpaları	2	59, 99
44	Eşşeklik yapmak	1	71
45	Fışkı	3	17, 21, 73
46	Fışkı analılar	1	59
47	Fışkı dölü	2	24, 115
48	Fışkı gız	1	79
49	Fışkı karısı	4	49, 68, 73, 123
50	Garı	1	47
51	Garı milleti it milleti	1	170
52	Gavur	2	8, 24
53	Gavurluğun dikiinde	1	
54	Gavur göbel	1	180
55	Gavur gızın yediği bok	1	167
56	Gavur herif	1	113
57	Gavur kızı	1	78
58	Gavur milleti	1	29
59	Gavur oğlan	1	112
60	Gavur piçler	1	74
61	Gavurun teki	1	111
62	Gavur yalnızlık	1	78
63	Gaymak(f.)	1	56

64	Geberip gitmek	1	180
65	Gevşetmek	1	64
66	Gıçı kırık	1	7
67	Gıçı gırık iki göz virane	1	113
68	Gıçına gına yaksın	1	100
69	Gıçı soğumak	1	52
70	Gıdığı altı okka	1	49
71	Gıdığı bir karış	1	107
72	Gık diyememek	1	73
73	Göbel	3	65, 73, 108
74	Hepinizin anasını avradını	1	185
75	İrzı kırık	4	17, 19, 60, 75
76	İçine işemek	1	97
77	İçine köpek sıçsın	2	32,76
78	İflahını kesmek	1	153
79	İki ucu bok	1	65
80	İlikten düşürmek	1	152
81	İlikleri gevşemek	1	49
82	İpi kırmak	2	113, 160
83	İşin tabanını çalmak	1	165
84	İşin içinde bokluk olmak	1	169
85	İş var	1	12
86	İt	1	12
87	İtim	1	24
88	İt canı	1	41
89	İt canlı	1	130
90	İt dirliğı	1	18
91	İt dölleri	4	18, 19, 114, 180
92	İt enikleri	2	134,158
93	İtten köpekten artanlar	1	61
94	İt takımı	1	180, 185

95	Kahbeler	1	148
96	Kahbe analı	1	74
97	Kafir bela	1	34
98	Kafir seksen yaş	1	92
99	Kafir sıpası		90
100	Kelle kulak yerinde	1	47
101	Kendini bir bok göstermek	1	95
102	Kendinden uçurluklu	1	117
103	Kerhaneci	5	13, 74, 87, 163, 173
104	Kerhaneci dölü	1	185
105	Keyfini gıcıklamak	1	92
106	Küfrü sıralamak	1	115
107	Mayanız batsın	1	17
108	Mayası bozuk	1	106
109	Mayası gavurluk hamuruna katılmak	1	185
110	Murtad takımı	3	50, 182, 185
111	Ne bok olduğu ortada	1	184
112	Ne bok yediğin belli değil	1	18
113	Ne bok yemeğe	4	47, 95, 108, 170
114	Ne halt olmak	1	95
115	Nimetsiz gavurlar	1	134
116	Oğlundan başlarım	1	125
117	On paralık	1	12
118	Orospu	1	30
119	Orospu garıları	1	170
120	Ossuruğunu dinlemek	1	106
121	Para gavuru	1	111
122	Peydahlamak	1	96
123	Piç(ler)	5	9, 30, 59, 73, 97
124	Piçleşmek	1	134

125	Piç takımı	3	59,74,75
126	Piç dölü	1	76
127	Pinekle-	1	146
128	Rafazı	2	30, 50
129	Rafazı dölleri	1	59
130	Rahminden düşmek	1	75
131	Sapmak	1	119
132	Sidik dirliği	1	89
133	Sidik yarışı	1	147
134	Sininde yatmayası	1	49
135	Sinine sıçayım	2	17, 19
136	Sinine söyletme	1	24
137	Sinlerinden bulsunlar	1	33
138	Siktiri boylamak	1	130
139	Siktir çekmek	1	156
140	Siktir duymak	1	179
141	Siktir et	4	12, 48, 65, 175
142	Siktirip gitmek	1	157
143	Siktir ol(mak)	2	54, 114
144	Sinnekarılar	1	164
145	Sizin gibi eniğe	1	59
146	Sözlerini yarenliğe kaydırmak	1	104
147	Südünün hükmü	1	46
148	Şehre kaydı	1	103
149	Şeytanın bacağı	1	52
150	Şo iş	8	120, 121, 126, 150, 152, 153, 160, 173
151	Tepmek	1	169
152	Tavuğa çullanmak	1	81
153	Traktörün gıcı	1	143
154	Ulan	6	16, 34, 44, 47, 76, 80
155	Ulan deyyus	1	74

156	Ulan geçmişi gınalının dölleri	1	52
157	Ulan göbeller		45
158	Ulan kerhaneci	1	173
159	Ulan pezevenk	1	76
160	Ulan rafazı	2	74, 173
161	Uruluk	1	19
162	Üstüne kafır kafır gelmek	1	121
163	Veled-i zinalar	1	52

4.2. Yorum

Romanda incelenen 1033 adet sözcük ve sözcük grubu söz varlığı unsurlarına göre dağılımı aşağıdaki şekildedir.

- ✓ Yabancı Sözcükler: 50
- ✓ Deyimler: 153
- ✓ Atasözleri: 40
- ✓ İkilemeler: 215
- ✓ Özel İsimler: 133
- ✓ Yöresel Söyleyiş Özelliği Taşıyan Sözcükler: 178
- ✓ İlişki(Kalıp)Sözcükler: 101
- ✓ Argo Sözcükler: 163

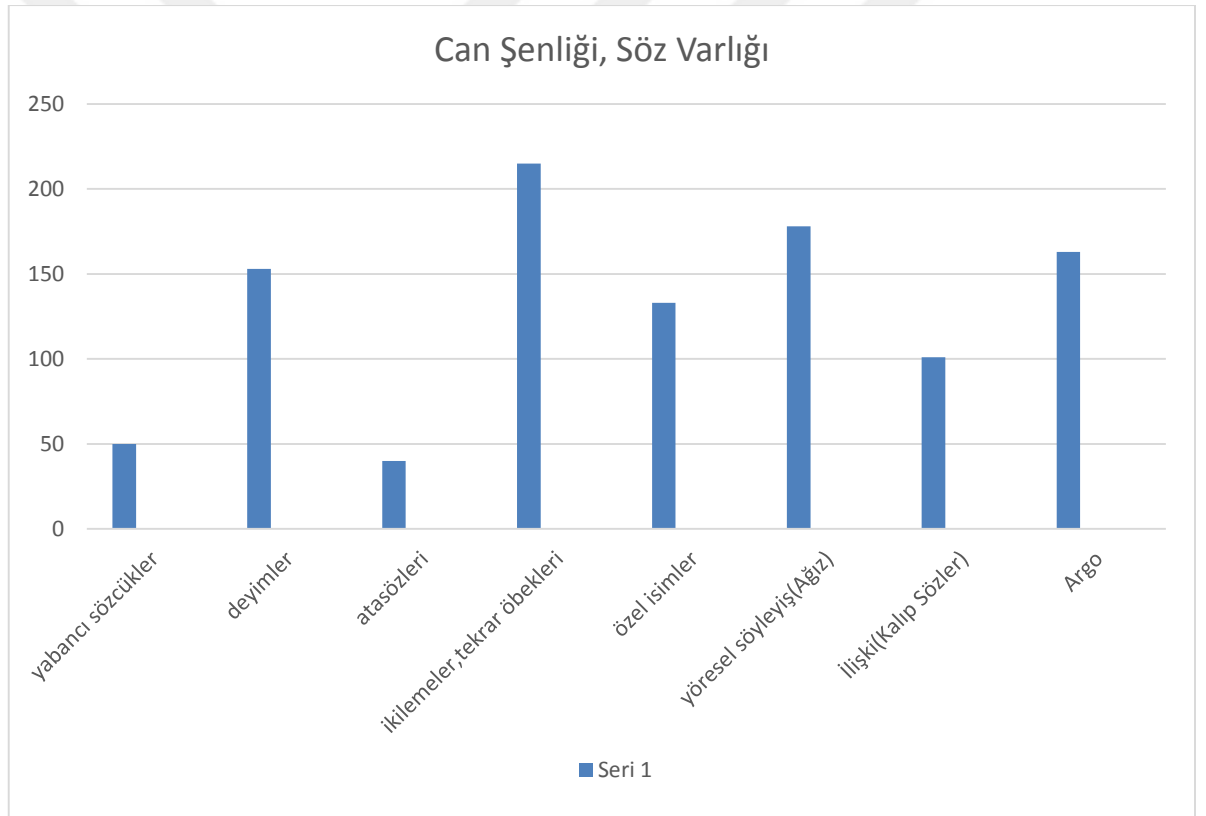
Bu araştırmamızda romanda geçen 1033 adet sözcük ve sözcük grubu söz varlığı unsurları çerçevesinde incelenmiştir. Eserde sözcüklerin sıklık özelliklerini de göz önünde bulundurursak; özellikle romanda tekrar öbeklerin, deyimlerin, yöresel söyleyiş ve argo özelliği taşıyan sözcük ve sözcük gruplarının yoğun bir şekilde kullanıldığı tespit edilmiştir. Burdan yola çıkarak yazarın, yaşadığı döneme ve yere uygun konuşma dilini, Türkçeyi, bu romanında çok etkili bir şekilde kullandığı görülmektedir.

Türk edebiyatında köy romanı türündeki eserlerin inceleğinde; ikileme, benzetme ve çeşitli kalıpsal sözcüklerin çok kullanıldığı görülmüştür. Bu da köy romanlarının karakteristik özelliği haline gelmiştir. Bu eserde de yukarıdaki söz varlığı verilerlerinden yola çıkılarak ikilemelerin, yöresel söyleyiş özelliği taşıyan sözcüklerin,

çeşitli kalıpsal ve argo türündeki sözcüklerin yoğun bir şekilde kullanılması yazarın diğer köy romanı ve hikayeleri ve edebiyatımızdaki yazılmış köy romanı türündeki birçok eserle benzerlik taşıdığı görülmektedir. Söz varlığı unsurlarının zenginliği bireyin düşünme ve anlatım zenginliğini de beraberinde getirir. Bu eserden de anlaşılacağı üzere Abbas Sayar'ın yaşadığı yöreyi çok iyi gözlemleyip diğer eserlerinde olduğu gibi bu eserinde de kavram ve anlatım zenginliğine sahip bir yazar olduğunu anlıyoruz.

Can Şenliği Romanında Söz Varlığı Ögelerinin Grafikselsel Olarak İncelenmesi

Grafik 1

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma

Sözcükler bir dildeki kavramların sembolik olarak göstergeleridir. İnsan da bu kavramların göstergeleri niteliğini taşıyan sözcükler sayesinde düşünebilmektedir. Bu sözcüklerin anlamlı ve etkili bir şekilde karşı biraraya getirilip kullanabilmek kişinin kelime dağarcığı yani sahip olduğu söz varlığı ile doğrudan ilişkilidir. Kelime dağarcığı gelişmiş kişilerin yazılı ve sözlü anlatımdaki başarısı kelime dağarcığı zayıf olan kişilere oranla her zaman daha fazla olmuştur. Ana dilini etkili kullanan bireylerin öğrenim gerek öğrenim hayatındaki gerekse normal pratik hayattaki başarısı her zaman üst seviyede olduğu bariz bir şekilde görülmektedir.

Bireyin anlatım becerisinin gelişmesinde, söz varlığının etkisi çok büyüktür. Söz varlığının zenginleştirilmesinde de bu çalışmamızda tespit ettiğimiz söz varlığı öğelerinin; atasözlerin, deyimlerin, ikilemelerin, yörsel ve ağız özelliği taşıyan ve çeşitli kalıp sözleri bilmek ve kullanmak Türkçeye katkısı açısından çok önemlidir.

Bir toplumun söz varlığı bir toplumun sahip olduğu kültürel ve düşünce yapısını, yaşam tarzını dünyaya baakiş açısını sergileyen en önemli kültürel değerlerdendir. Toplumun kültürünü, geleneğini yansıtmaya yanında kavramların ve onları simgeleyen sözcüklerin başlangıçtan günümüze kadar başlarından geçenleri, kazandıkları yeni anlam ve şekilleri anlayıp yorumlamak açısından da söz varlığı son derece önemlidir.

“Bu durumun bilinmesi için de en önemli kaynakların başında edebiyatın temsilcileri olan şair ve yazarların eserleridir. Bu nedenle de şair ve yazarların fikir ve duygu dünyalarını anlatmada kullandıkları sözcüklerin sayıları, sıklık dereceleri ve sözcük gruplarının dağılım özellikleri önem arz etmektedir” (Ergüzel, 2007: 219). Edebi eserler değerlendirilirken eserin içeriği kadar dili de çok önemli bir yere sahiptir. Yazarın eserini anlatırken dili ustaca kullanması, sözcüklerin tesiri, okuyucu tarafından çok önemsenmektedir. Edebiyatımızda baktığımızda düz yazı ve nesirlerdeki başarının kalıcılığın yazarın dili kullanmadaki ustalığının bir göstergesi olduğu yadsınamaz bir durumdur. Yazar ve şairler içinde bulunduğu kültürün geçmişten günümüze kuşkusuz en önemli taşıyıcılarıdır.

Edebiyatımıza yön vermiş, katkı sağlamış yazar ve şairlerin kelime hazineleri söz varlığı çalışmaları açısından her zaman yol gösterici bir kaynak olarak ele alınmıştır.

Abbas Sayar, yazdığı eserleriyle köye edebiyatı içerisinde değerlendirilen, yaşadığı çevreyi, dönemi çok iyi çok iyi gözlemleyen bir yazardır. Eserlerinde Anadolu insanının sevincini, üzüntüsünü doğal ortam içerisinde doğal bir dille aktaran bir yazardır.

Yazar, yaşamının çoğunu Yozgat'ta geçirmiştir. Yazarın Yozgat yöresine ait mahalli söyleyişleri, atasözü ve deyimleri, Anadolu insanının kendi arasında kullandıkları çeşitli kalıp türndeki ilişki ve argo ve küfür özelliği taşıyan sözcükleri incelediğimiz bu Can Şenliği adlı romanında zengin bir şekilde kullandığı tespit edilmiştir.

Romanı söz varlığı unsurları açısından genel olarak değerlendirdiğimizde; Eserde toplam elli adet yabancı sözcük bulunmuştur. Bulunan sözcüklerin çoğunun Arapça ve Farsça kökenli olduklarına rastlanmıştır.

Deyim, atasözü ve çeşitli kalıp sözler yazarın diğer romanlarında olduğu gibi bu romanında da söz varlığı unsurlarının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Çeşitli benzetmeler, ikilemeler ve ilişki sözleri köy romanı türünde yazılan eserlerin birçoğunda sık kullanılan söz varlığı unsurlarıdır. Romanın dil özelliklerinden ele aldığımızda eserin köy romanı özelliklerini yoğun bir şekilde taşıdığı kanaatine ulaşılmaktadır.

Romanda çeviri sözcüklere ve terimlere pek sık rastlanmamıştır. Biz de bu çalışmamızda terimler yerine özel isimler üzerinde durduk. Özel isimleri incelediğimizde; çeşitli yer, kişi, sülale, lakap, millet, isimlerinin sık bir şekilde kullanıldığı tespit edilmiştir.

Bazı şahıs, ail eve ve sülale bildiren isimlerin o dönem Yozgat ve çevresinde farklı sosyo kültürel yapıların bulunduğuana dair izlenimler vermektedir. Örneğin: *Atamyanlar*, *Pandeliyanlar*, *Bagos Usta...* gibi çeşitli Ermeni ve Rumca sülale ve şahıs isimlerinin o dönem şehirde çeşitli milletlerden insanların yaşadığı görülmektedir. Yozgat'ın yerel ve kültürel tarihini incelediğimizde de geçmiş dönemde Ermeni ve Rum ailelerinin Yozgat'ta yaşadığı ve romandaki anlatımda uyuştugu görülmüştür.

Bu çalışmamızda tespit ettiğimiz deyimlerden 15, atasözlerinden 19, Yerel söyleyiş özelliği taşıyan 32 adet söz varlığı ögesinin kaynaklarda geçmediği tespit edilmiştir. Bu da bizi; özellikle Anadolu insanının kullandığı bazı sözcüklerin zamanla yok olduğu, Türkçemizin günden güne bu tür sözcükleri kullanılmamasına bağlı olarak sözcük yitimine uğradığı anlaşılmaktadır. Bu tür sözcük kaybının önüne geçmek için bu sahada çeşitli derleme ve tarama çalışmalarına önem verilerek birtakım sözcükler gün yüzüne çıkartılmalıdır. Özellikle yazarın yaşadığı yöreye ait çeşitli derleme, yöresel sözcükler

sözlüğü gibi birtakım sözcük çalışmalarının yapıp Türçenin söz varlığına katkı sunulması gerekmektedir. “Can Şenliği” romanı içeriğinin dışında taşıdığı dil özellikleri hasebiyle de adeta Yozgat’ın tarihi kültürel bir vesikası gibidir. Genel bir kanaatle bakacak olursak, yazılı edebiyat ürünlerinin kültür taşıyıcısı özelliği taşıdıklarını görmekteyiz. Bu eserin dışında yazarın diğer eserlerinin de komple incelenip Abbas Sayar’ın genel söz varlığının ortaya çıkarılması Türkçeye, Türk kültürüne büyük katkılar sağlayacaktır.

Bazı kültürel değişimlerin, teknolojinin gelişmesiyle ortaya çıkan kültürel alışverişlerin diller arası etkileşime etkili bir şekilde yansıdığı görülmektedir. Bunun önüne geçmek hayli zordur. Bu etkileşimler ve teknolojik gelişmeler sonucu ortaya çıkan iletişim dili o toplumun yıllardan beri getirdiği, tarihi izler taşıyan milli dilini olumsuz yönde etkilemektedir. Söz varlığımızdaki sözcüklerin kullanılmaması o sözcüklerin zamanla yok olmasına neden olmaktadır.

Yaklaşık üç bin yıllık bir tarihe sahip olan, çok uzun zamandır çok geniş coğrafyalarda konuşulan Türkçemizin söz varlığı elbette çok geniştir. Geçmişten günümüze kadar erişmiş bu dilin ürünleri olan yazılı eserlerin çok zengin bir sözcük hazinesine sahip olduğu ortadadır. Bu sözcüklerin gün yüzüne çıkarılması derleme sözlüklerinin oluşturulması elzemdir. Bu tür söz varlığı ve çeşitli derleme- tarama türündeki çalışmaların Türçenin söz varlığının zenginliğini ortaya çıkarıp koruma ve gelecek nesillere aktarma açısından çok büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (1974). Türk Dili Zengin Bir Dil midir??. *Dil Yazıları I*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (1975). Anadili. *Türk Dili Dergisi*, 31 (285), s. 423-434.
- Aksan, D. (1990). *Her Yönüyle Dil*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (1990c). *Her Yönüyle Dil*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (1996). *Türkçenin Sözcük Varlığı*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Aksan, D. (1998). *Her Yönüyle Dil*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (2000). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dil Bilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (2009). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dil Bilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksoy, Ö. A. (1993a). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Aksoy, Ö. A. (1993b). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Banarlı, N. S. (1996). *Türkçenin Sırları*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Banguoğlu, T. (1986). *Türkçenin Grameri*. (2. Baskı). İstanbul: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Beyreli, L., Çetindağ Z. & Celepoğlu A. (2005). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- Çotuksöken, Y. (1991). *Deyimlerimiz*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Çotuksöken, Y. (1992). *Dil ve Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. (1. Basım). İstanbul: Cem Yayınları.
- Cüceloğlu, D. (1994). *İnsan ve Davranışı: Psikolojinin Temel Kavramları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Delice, H. İ. (2003). *Türkçe Sözdizimi*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Demir, C. (2006). *Türkçe/Edebiyat Eğitimi ve Kişisel Kelime Serveti*. Ankara: Millî Eğitim.
- Develi, H.(2006). *Dil Doktoru*. İstanbul: 3F Yayınevi.
- Eken, Y., Kılıç, E. (2013) *Abbas Sayar'ın Eserlerinde Halk Edebiyatı Unsurları*
- Eker, S. (2003). *Çağdaş Türk Dili*. (2. Basım). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Eker, S.(2003). *Çağdaş Türk Dili*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ergin, M. (1997). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım, Yayım/Tanıtım.

- Ergin, M. (2005). *Türk Dil Bilgisi*. (4. Basım). İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Ergüzel, M. M. (2007). *Dil ve Kültür Üzerine Yazılar*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Ersoylu, H. (2004). *Türk Argosu*. İstanbul: L&M Yayınları.
- Göçer, A. (2009). Türkçe Eğitiminde Öğrencilerin Söz Varlığını Geliştirme Etkinlikleri ve Sözlük Kullanımı. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/4*.
- Göker, O. (1996). *Uygulamalı Türkçe Bilgileri*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı
- Gül, Z. (1983). Can Şenliği Üzerine. *Türk Dili Dergisi*, XLVI (378) 383-384.
- Günay, V. D. (2007). *Sözcükbilime Giriş*. (1. Basım). İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Karaağaç, G. (2013). *Dil Bilimleri Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karakuş, İ. (2000). *Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi (Öğretmen El Kitabı)*, Ankara: Sistem Ofset Yayınları.
- Köksal, A. (1980). *Dil ile Ekin*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1992). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. (1. Basım). Ankara: TDK Yayınevi.
- Korkmaz, Z. (2003). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- MEB (2005a). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu* (1-5. Sınıflar). Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- MEB (2005b). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu* (6, 7 ve 8. Sınıflar; Taslak Basım). Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- Nazlıgül, N. (2007). *Abbas Sayar'ın Romanları Üzerine Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi SBE, Eskişehir.
- Payack, P. JJ: (http://www.languagemonitor.com/wst_page7.html, adresinden 17 Mayıs 2016 tarihinde alıntılanmıştır).
- Püsküllüoğlu, A. (2004). *Türkçe Sözlük*. (7. Basım). Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Safa, P. (1990). *Objektif 1: Osmanlıca-Türkçe Uydurmaca*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Tanç, M. (2002). Kültür Alanı Değişimleri ve Dilimiz Üzerindeki Etkileri. *Türk Dili*, 609, s. 521-528.
- TDK (2005). *Türkçe Sözlük*. (10. Basım). Ankara: TDK Yayınları.
- TDK (2005a). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TDK (2009). *Türkiye Halk Ağızları Derleme Sözlüğü, 6 cilt*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Tekcan, A. İ. ve Göz, İ. (2005). *Türkçe Kelime Normları: 600 Türkçe Kelimenin İmgelem, Somutluk, Sıklık Değerleri ve Çağrışım Setleri*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.,
https://www.turkedebiyati.org/abbas_sayar.html, adresinden 15 Mayıs 2016 tarihinde alıntılanmıştır.
- Topaloğlu, A. (1989). *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Üçok, N. (1947). *Genel Dilbilim (Lengüistik)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil, Tarih – Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Ülkü, V. (<http://www.akmb.gov.tr/turkce/books/v.t.kongresi/Dil%20cilt%20I/>, adresinden 17 Mayıs 2016 tarihinde alıntılanmıştır).
- Ünalın, Ş. (2004). *Dil ve Kültür*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Vardar, B. (1980). *Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, (1. Basım). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
<https://tr.wiktionary.org/wiki/Dizin:YabancıSözcüklerTablosu> adresinden 11 Haziran 2017 tarihinde alıntılanmıştır).
- Zülfikar, H. (1991). *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

01.08.1980 tarihinde Yozgat'ın Yerköy ilçesinde dünyaya geldi. İlk ve ortaokulu Yerköy'de, liseyi de Kırıkkale Anadolu Öğretmen Lisesinde bitirdi. 1999 yılında girdiği üniversite sınavında Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi bölümünü kazandı. 2003 yılında fakülteden mezun oldu. Aynı yıl İstanbul Ümraniye Kemal Türkler İlköğretim Okuluna Türkçe Öğretmeni olarak atandı. 2 yıl burada 2 yıl da Üsküdar'da görev yaptıktan sonra 2008 tarihinde tayini memleketi Yozgat'a çıktı. Halen Yozgat Cumhuriyet Ortaokulunda Türkçe Öğretmeni olarak görev yapmaktadır. Evli ve iki çocuk babasıdır. Kendisinin kaleme aldığı Özgü akademi Yayınlarından çıkan iki adet "Teog Türkçe Soru Bankası" bulunmaktadır.

EKLER

EK - 1 Abbas Sayar'ın Bir Fotoğrafi

EK – 2 Abbas Sayarı'nın Can Şenliği Romanı Kapak Örnekleri

